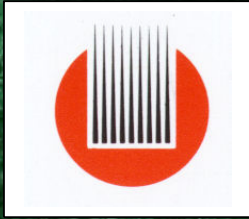


**GENEL  
ARAŐTIRMALAR**

**İNGİLTERE  
(BİRLEŞİK KRALLIK)  
ÜLKE ARAŞTIRMASI**



**TÜRKİYE KALKINMA  
BANKASI A.Ő.**

**ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜŐÜ**

**Şubat 2006  
Ankara**

**TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.**

**İNGİLTERE  
(BİRLEŞİK KRALLIK)**

**ÜLKE ARAŞTIRMASI**

**Mehmet Harmancı  
Kd. Uzman**

**GA-06-01-01**

**ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ  
Ocak 2006  
ANKARA**

ISBN 975-7406-83-X  
© Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.

Mehmet HARMANCI  
Kd. Uzman

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.  
Araştırma Müdürlüğü  
İzmir Cad. No: 35 Kızılay/ANKARA  
Tel: (0312) 417 92 00  
(0312) 418 21 67  
Fax: (0312) 417 01 47

Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Matbaasında Basılmıştır.

## İÇİNDEKİLER

	Sayfa No:
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>1. COĞRAFİK KONUM</b> .....	<b>1</b>
<b>2. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER</b> .....	<b>2</b>
2.1. Eğitim .....	4
2.2. Sağlık .....	5
<b>3. POLİTİK YAPI</b> .....	<b>7</b>
<b>4. TEKNOLOJİ POLİTİKASI</b> .....	<b>15</b>
<b>5. EKONOMİ POLİTİKASI</b> .....	<b>16</b>
5.1. Avrupa Birliği .....	16
5.2. Ekonomi.....	23
<b>6. SEKTÖRLERE GÖRE EKONOMİNİN ANALİZİ</b> .....	<b>40</b>
6.1. Tarım.....	41
6.2. Turizm ve Hizmetler .....	42
6.3. Ulaşım ve Haberleşme .....	45
6.4. Sanayi .....	49
6.5. İmalat Sanayi Sektörleri.....	53
<b>7. İMALAT SANAYİ SEKTÖRÜ REKABET ANALİZİ</b> .....	<b>62</b>
7.1. Genel Yaklaşım .....	62
7.2. BK İmalat Sanayi Sektörünün Yapısı .....	66
<b>8. SEKTÖREL İŞBİRLİĞİ VE REKABET ALANLARI</b> .....	<b>71</b>
8.1. Elektronik İmalat Sanayi .....	72
8.2. Otomotiv Sektörü.....	77
<b>9. DIŞ TİCARET VE İŞBİRLİĞİ ALANLARI</b> .....	<b>83</b>
9.1. BK Dış Ticareti.....	83
9.2. BK-Türkiye Dış Ticareti.....	88
9.3. BK -Türkiye İşbirliği ve Ticaret Alanları .....	92
<b>10. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLAR</b> .....	<b>110</b>
<b>11. SONUÇ VE ÖNERİLER</b> .....	<b>113</b>
<b>KAYNAKÇA</b> .....	<b>115</b>

## TABLÖLAR

	Sayfa No:
TABLO 1: TÜRKİYE İLE AB TİCARETİ (MİLYON DÖLAR) .....	19
TABLO 2: AB YARDIMLARININ BİRİKİMLİ DAĞILIMI (MİLYON EURO)(1995-2000 DÖNEMİ) 20	20
TABLO 3: BK TAARRUF VE YATIRIM KANALLARI.....	22
TABLO 4: LONDRA BORSASI İŞ HACMİ .....	23
TABLO 5: EKONOMİK GÖSTERGELER .....	25
TABLO 6: BK GAYRISAFİ YURT İÇİ HASILASI (2003).....	26
TABLO 7: DIŞ TİCARET ÖZELLİKLERİ (2003).....	26
TABLO 8: BK -DIŞ TİCARETİNİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (2003) .....	26
TABLO 9: BK MAL İHRACATI (MİLYON STERLİN: FOB- ÖDEMELER DENGESİNE GÖRE).....	31
TABLO 10: BK MAL İTHALATI (MİLYON STERLİN –FOB) .....	32
TABLO 11: DÖRT AYLIK GÖSTERGELER (2003-2004) (4.DÖNEM).....	33
TABLO 12: BK BRÜT KATMA DEĞER (MİLYON STERLİN) .....	34
TABLO 13: KARŞILAŞTIRMALI EKONOMİK GÖSTERGELER .....	34
TABLO 14: ÖDEMELER DENGESİ (MİLYAR DÖLAR) .....	35
TABLO 15: HARCAMALARA GÖRE GSYİH (2001 FİYATLARIYLA-MİLYAR POUND)(YILLIK DEĞİŞİM %).....	36
TABLO 16: SERVİS SEKTÖRÜNDE KATMA DEĞER (SON IV. DÖNEM) (BİR ÖNCEKİ DÖNEME GÖRE % DEĞİŞİM).....	37
TABLO 17: SERVİS DIŞINDA KATMA DEĞER ÜRETİMİ (SON IV. DÖNEM) (BİR ÖNCEKİ DÖNEME GÖRE % DEĞİŞİM) .....	38
TABLO 18: MERKEZİ HÜKÜMET MALİYESİ (MİLYON STERLİN).....	39
TABLO 19: KAMU SEKTÖRÜ NET NAKİT İHTİYACI (MİLYON STERLİN) .....	40
TABLO 20: TARIM GÖSTERGELERİ.....	41
TABLO 21: BK'DAN YURT DIŞINA ÇIKILAN ÜLKELER VE TURİST SAYISI.....	42
TABLO 22: FİNANS DIŞI HİZMETLERİN DAĞILIMI (MİLYAR STERLİN) .....	44
TABLO 23: ÖNEMLİ PAZAR ARAŞTIRMA FİRMALARI (MİLYON STERLİN).....	44
TABLO 24: HİZMET SEKTÖRLERİNİN KATMA DEĞERİ (MİLYON STERLİN).....	49
TABLO 25: SEKTÖRLERİN TOPLAM KATMA DEĞER ORANLARI (%) .....	49
TABLO 26: İMALAT SANAYİ ÜRETİM GÖSTERGELERİ(2001=100)(BEŞ YILLIK % DEĞİŞİM). 50	50
TABLO 27: İŞGÜCÜ YAPISI .....	52
TABLO 28: SANAYİ SEKTÖRLERİNE GÖRE KATMA DEĞER (CARİ FİYATLA)-I .....	53
TABLO 29: SANAYİ SEKTÖRLERİNE GÖRE KATMA DEĞER (CARİ FİYATLA)-II .....	54
TABLO 30: SANAYİ SEKTÖRLERİNE GÖRE KATMA DEĞER (CARİ FİYATLA) -III.....	55
TABLO 31: SANAYİ SEKTÖRLERİNE GÖRE KATMA DEĞER (CARİ FİYATLA) -IV .....	56
TABLO 32: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-I.....	58

	<b>Sayfa No:</b>
TABLO 33: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-II.....	58
TABLO 34: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-III.....	59
TABLO 35: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-IV.....	60
TABLO 36: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-V.....	60
TABLO 37: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-VI.....	61
TABLO 38: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-VII.....	62
TABLO 39: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-I.....	68
TABLO 40: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-II.....	68
TABLO 41: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-III.....	69
TABLO 42: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-IV.....	69
TABLO 43: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-V.....	70
TABLO 44: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-VI.....	71
TABLO 45: BK ELEKTRONİK SEKTÖRÜ PAZARI (MİLYAR DOLAR).....	73
TABLO 46: ELEKTRONİK İTHALATI (1996-2000) AB-15 (MİLYON DOLAR).....	75
TABLO 47: ELEKTRONİKTE ÜLKELERİN İTHALATI (1996-1999) (MİLYON DOLAR).....	76
TABLO 48: BK BASKI DEVRELERİ İTHALATI (MİLYON DOLAR).....	76
TABLO 49: OTO MOBİL VE TİCARİ ARAÇLARIN PARÇA VE AKSAMI SATIŞI (MİLYON DOLAR).....	77
TABLO 50: BATI AVRUPA TAŞIT ARAÇI SATIŞLARI VE BK PAYI (1998-2000) ('000 ADET)	77
TABLO 51: AB VE BK OTOMOTİVE PARÇALARI İTHALATI (MİLYAR DOLAR).....	80
TABLO 52: AB OTOMOTİV ÜRÜNLER İTHALATI VE TÜRKİYE'NİN PAYI (MİLYON DOLAR).....	81
TABLO 53: AB İHRACATININ ÜYE ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (MİLYON DOLAR).....	81
TABLO 54: AB OTOMOTİV PARÇALARI İHRACATININ DAĞILIMI.....	82
TABLO 55: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-I (MİLYON DOLAR).....	85
TABLO 56: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-II (MİLYON DOLAR).....	85
TABLO 57: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-III (MİLYON DOLAR).....	86
TABLO 58: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-IV (MİLYON DOLAR).....	86
TABLO 59: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-V (MİLYON DOLAR).....	87
TABLO 60: TÜRKİYE'NİN BK'A İHRACATI (1000 DOLAR) (2004).....	88
TABLO 61: TÜRKİYE'NİN BK'DAN İTHALATI (1000 DOLAR) (2004).....	90
TABLO 62: TÜRKİYE İMALAT SANAYİNDE İLK 500 FİRMA (MİLYON \$).....	95
TABLO 63: OTOMOTİV SANAYİ DIŞ TİCARETİ (MİLYON DOLAR).....	98
TABLO 64: OTOMOTİV ÜRETİCİSİ ÜLKELER (2000) (000 AD.).....	98
TABLO 65. OTOMOTİV YAN SANAYİ FİRMALARI (2001).....	99
TABLO 66: OTOMOTİV SEKTÖRÜ FİRMALARI (2004).....	99

	<b>Sayfa No:</b>
TABLO 67: OTOMOTİV YAN SANAYİ SEKTÖRÜ İHRACATI (MİLYON DOLAR) .....	101
TABLO 68: OTOMOTİV YAN SANAYİ ÜRÜNLERİ İTHALATI (MİLYON \$) .....	102
TABLO 69: OTOMOTİV YAN SANAYİ İHRACATININ ÜLKELERE DAĞILIMI (MİLYON DOLAR) .....	103
TABLO 70: ELEKTRONİK SANAYİ ÜRETİMİ (MİLYON DOLAR).....	104
TABLO 71: ELEKTRONİK SANAYİNİN YERİ.....	104
TABLO 72: ELEKTRONİK SANAYİ PROFİLİ (2003) .....	104
TABLO 73: PETRO-KİMYASALLAR ARZ- TALEP DURUMU (2005 TAHMİNİ) (1000 TON)....	106
TABLO 74. PETRO KİMYA SANAYİ PROFİLİ (1998).....	107
TABLO 75: PROPİLEN VE TÜREVLERİ.....	109
TABLO 76: BK'DAN TÜRKİYE'YE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI (MİLYON DOLAR).....	112
TABLO 77: TÜRKİYE'DEKİ BK YATIRIMLARI (YILLARA GÖRE)(MİLYON DOLAR).....	112

## **GRAFİKLER**

	<b>Sayfa No:</b>
GRAFİK 1. BİRLEŞİK KRALLIK -TÜRKİYE NÜFUS SEYRİ ( BİN KİŞİ).....	4
GRAFİK 2. CARİ FİYATLA FERT BAŞINA MİLİ GELİR (DOLAR).....	21
GRAFİK 3. TÜRKİYE-BK GSMH SEYRİ (CARİ FİYAT, MİLYAR DOLAR).....	24
GRAFİK 4. TÜKETİCİ FİYATLARI ARTIŞ ORANLARI (%).....	25
GRAFİK 5. TOPLAM İHRACATI (MİLYAR DOLAR) .....	27
GRAFİK 6. TOPLAM İTHALATI (MİLYAR DOLAR) .....	27
GRAFİK 7. DIŞ TİCARET DENGESİ (MİLYAR DOLAR) .....	28
GRAFİK 8. CARİ İŞLEMLER DENGESİ (MİLYAR DOLAR) .....	28
GRAFİK 9. İTHALATIN İHRACATI KARŞILAMA ORANI (%) .....	29
GRAFİK 10. İHRACAT /GSMH (%).....	29
GRAFİK 11. İTHALAT/GSMH KARŞILAŞTIRMASI (%) .....	30
GRAFİK 12. DIŞ TİCARET HACMİ (MİLYAR DOLAR) .....	30
GRAFİK 13. DIŞ TİCARET HACMİ/GSMH (%).....	31
GRAFİK 14. DIŞ TİCARET HACMİNİN DÜNYA TİCARETİNDEKİ PAYI (%) .....	32
GRAFİK 15. KARŞILAŞTIRMALI TURİZM GELİRLERİ (MİLYAR DOLAR) .....	43

## **GİRİŞ**

Batıdaki (özellikle Amerika'daki) çağdaş gelişmeler; Avrupa Birliği'ni (AB) ve AB'deki gelişmeler de öncelikle üyeliğe aday ülkeler olmak üzere tüm dünyayı, "Global"leşme ya da dünya boyutuna (küreselleşmeye) doğru sürüklemektedir. AB, tek bir pazar oluşturma çabasını kendi üyesi ülkelere olduğu kadar öteki ülkelere de uygulama zorunluluğu duymaktadır. AB'nin başarılı olma koşulu dünya pazarlarının da kaderi olmaktadır. Batı dünyası, kendisiyle ticaret yapan ve teknoloji olarak kendisine bağımlı olan ülkeleri kendi ekonomi politikasına uymaya zorlayacak güce sahiptir. Öte yandan çağdaş gelişme ve ilerlemelere ayak uydurmanın kalkınma sürecindeki ülkeler için taşıdığı önem göz önüne alınırsa; globalleşmenin geleceği veya gelecekteki globalleşme ile ilgili aktif politikalar hazırlanmasının ne kadar gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu gelişmeler doğrultusunda, hazırlık çalışmaları öncelikle iki yönde ağırlık kazanmaktadır. Bunlardan ilki AB'ye karşı rekabet gücü sağlamak ve AB içinde bir ülkede yatırım yaparak tüm AB içinde bir temel oluşturmak üzere yerel şirketler arasında yeni birleşmeler ve satın almalar gerçekleştirmektir. İkincisi ise, dünyada globalleşmenin öncüsü ve önderliği rolünü üstlenmiş olan uluslararası şirketlerin bir sanayi stratejisi olarak geliştirilmesini sağlamaktır.

Ülke araştırmaları, çağımızın küreselleşme ve AB üyeliği aşamalarında fırsatlar ortamının daha iyi anlaşılması ve ülke yararına değerlendirilmesi için olanaklar hazırlamaktadır. Ayrıca, HDTM bünyesinde yapılan 2004-2006 İhracat Stratejik Planı, DYSY teşvik programı ve KEK toplantıları için dünya ülkeleri ile Türkiye arasında ekonomik işbirliği olanaklarının güncel bilgiler ışığında araştırılması, görüş ve uygun işbirliği alanı önerilerinin sunulması da gerekmektedir.

Bu bağlamda; dış ticaretimizde en fazla payı alan, doğrudan yabancı sermaye yatırımları yönünden ağırlık taşıyan, göçmen işçilerimizin yoğunlukla bulunduğu ve gelecek için bu yönlerden potansiyel taşıyan ülkelerin değerlendirilmesine öncelik verilecektir.

### **1. COĞRAFİK KONUM**

Birleşik Krallık, BK, Batı Avrupa tanımını içinde yer alır. Kuzey İrlanda'daki toprakları İrlanda adasının altıda biridir. Kuzey Atlantik Okyanusu ile Kuzey Denizi ve Kuzey Fransa ile çevrilidir. 54 00 kuzey enlemleri ve 2 00 Batı boylamları arasında yer alır. Toplam alanı 244.820 km. karedir. Su alanları 3.230 km. karedir. Rockall ve Shetland adaları da buna dahildir. Sınır uzunluğu İrlanda ile ve 360 km.dir. Kıyılarının uzunluğu ise 12.429 km.dir. karasuları alanı 12 mil'dir. Kendi tahsisli balık avlama alanı 200 mil'dir. İklimi ılımandır.



Kuzey atlas akıntısından gelen Güney Batı rüzgarlarına açıktır. Günün yarısından fazlası kapalı ve sislidir. Yüzey yapısı çoğunlukla tepelik veya düşük yükseklikteki dağlarla kaplıdır. Doğu ve güneyde eğimli yamaçlar yayılır. En düşük noktası Fens (-4mt), ve yüksek noktası ise Ben Nevis'dir. (1.343mt.)

Ülkede kömür, petrol, doğal gaz, demir madeni, kurşun, çinko, kalay, kireç, tuz, kil, potas, silika kumu yatakları bulunmaktadır. Ekilebilir alanlar toplam alanın %23,46'sıdır. Sulama alanları ise 1.080 km<sup>2</sup>'dir. Ülkede sel baskınları olasılığı yüksektir. Kış fırtınaları ile birlikte yüksek risk doğurmaktadır. Bu nedenle Times nehri üzerine modern med-cezir düzenleyen setler yapılmıştır.

BK, sera gazlarını azaltmak yolundadır. Kyoto Protokolü gereği 1990 yılından bu yana %12 azaltma gerçekleştirilmiştir. 2010'a kadar kendi hedefi olan egzozda %20 daha kısıntıyı gerçekleştirmek için çaba sarf etmektedir. Ayrıca sanayi ve ticari atıkların gömüldüğü çöp alanlarında 1998'deki düzeyin %85'ine indirilmesi için dönüşüm ve geri kazanım programları uygulamaktadır. Ev atıklarının en az %25'i geri kazanılmaktadır. Bu oran 2015 de %33'e çıkarılmış olacaktır.

BK, hayati önem taşıyan Kuzey Atlantik deniz hattının üzerinde yer alır. Fransa'dan sadece 35 km uzaklıktadır. Artık İngiliz kanalıyla birbirine bağlanmışlardır. Deniz kıyısının fazla girinti ve çıkıntılı olması nedeniyle hiç bir bölgesi deniz akıntılarından 125 km'den fazla uzaklıkta değildir.

Tarım ve sanayi atıkları, oto egzozu, çevre kirliliğine yol açmaktadır. BK, hava kirliliği- Yüksek Nitrojen Oksit, hava kirliliği- Sülfür 94, hava kirliliği- Uçucu Kimyasallar, Kirlilik anlaşmaları; Antarktika Çevre, Deniz Hayatı, Yaşam Kaynakları, Folk'ları Koruma Protokolleri; Biyo Çeşitlilik; İklim Değişikliği; Soyu Tükenen Canlıların Korunması; Tehlikeli Atıklar; İklim Değişikliği-Kyoto Protokolü; Deniz Yasası; Deniz Atıkları; Deniz Yaşamını Koruma; Çevre Düzenleme; Ozon Tabakasını Koruma; Gemi Kirliliği; Tropik Ormanlar (83-94); Bataklıklar; Balina Avcılığı konularındaki tüm uluslararası anlaşmalara katılmaktadır. Ayrıca hava kirliliği-kalıcı organik zehirleyiciler konusunda bir sözleşme imzalanmış ancak henüz yürürlüğe girmemiştir.

## **2. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER**

BK'nın nüfusu 2005 yılı itibarıyla 60.441.457'dir. 1990'lu yıllar boyunca nüfus artış oranı yılda %0,3 olmuştur. Ancak 1990 sonunda %0,4'e çıkmıştır. Nüfus artışı, doğumların ölümlerden fazla olması gibi doğal öğelere bağlıdır. Öteki batı ülkelerinde olduğu gibi düşük

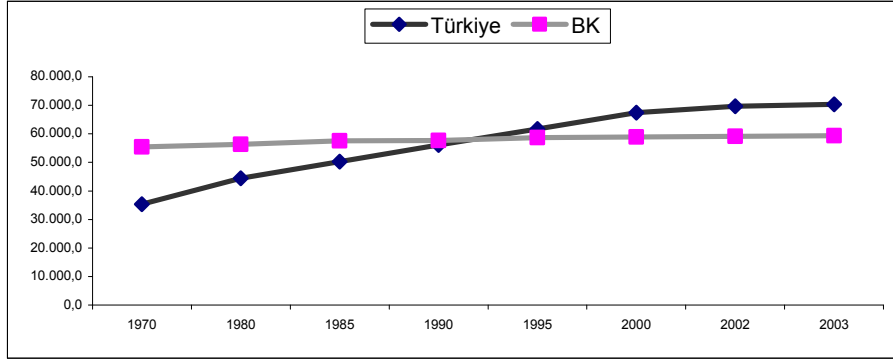
doğurganlık oranı ve yaşam beklentisindeki artışlar nedeniyle yaşlı nüfusta artış vardır. Bu artan emekli kitle, devlet fonlarına baskı yapmaktadır.

Uzun süredir BK'a giren göçmen sayısı, çıkanlardan daha fazladır. Bu net göç sayısı 1998-2003 yılları arasında yıllık ortalama 150.000 kişi olmuştur. Hükümetler bu akışı durdurmak için yasalar çıkarmaktadır. Öte yandan bilgili ve uzman iş gücünü ülkeye çekmeye çalışmaktadır. 2004'de AB'ne yeni katılan on üye ülkeye göçmen yasası kısıtlamasına gitmemiştir. Son 20 yılda İngiltere'nin nüfusu %5 artarak, BK'da toplamın %84'üne ulaşmıştır. Krallığın nüfusunun %90'ı kent ve kasabalarda yaşar. Bu nüfusun yarısı, 100.000'inin üzerindeki kentlerde yaşamaktadır. 60 yıl süren azalmadan sonra, son 20 yılda Londra nüfusu da %5 artmıştır. Buna karşın, Kuzey İngiltere'de (Liverpool ve Manchester'in nüfusu %15 azalmıştır) nüfus azalması görülmektedir.

BK'ın nüfusunda 0-14 yaş grubunun payı % 17,7'dir. Bunun 5.490.5922'si erkek, 5.229.691'i bayandır. 15-64 grubunun toplam nüfustaki payı % 66,5'dir. Bunun 20.329.272'si erkek, 19.855.862'si bayandır. 65 ve üzeri yaş nüfusun toplam içindeki oranı ise %18,3'dür. Bunun 4.063.357'si erkek, 5.472.683'ü bayandır. Ortalama yaş (2005 yılı ortalaması) 38,99 olup; erkeklerde 37,89 bayanlarda 40,13'dür. Nüfus artış hızı binde 2,8'dir. Doğum oranı 1.000 kişiye 10,78 doğumdur. Ölüm oranı; 1 000 kişi başına 10,18 ölümdür. Bu durumda net artış olmaktadır. Net göç düzeyi, 1000 nüfus başına 2,18'dir. (2005 yılı). Doğumda ortalama ömür uzunluğu 78,38 yıldır. Kadınlarda bu yaşam ortalaması 75,94, erkeklerde 80,96'dır. Toplam doğurganlık oranı, bayan başına 1,66'dır. Nüfusun 40 milyonu Anglikan ve Roman Katolik, 1,5 milyonu Müslüman'dır. Öteki dinler 800.000 Presibiteryan, 760.000 Metodist, 500.000 Hindu; 350.000 Yahudi. Ülke nüfusunun % 81,5'i İngiliz; % 9,6'sı İskoç, %2,42'ü İrlandalı, %1,9'u Walli, %1,8'i Ulster, %2,8'i ise Hint ve Pakistan kökenlidir. Ülkede İngilizce, Wal'ce (Wallerin %26'sı), ve İskoç (İskoçya'da 60.000 kişi) dilleri konuşulmaktadır.

Türkiye nüfusuyla karşılaştırıldığında BK'ın nüfusunun son 30 yıldan bu yana fazla artmadığı görülmektedir. Nüfusta gözlenen kısıtlı artışlar, doğaldan çok göçlerle sağlanmaktadır. Türkiye'nin nüfus artışının seyri göz önünde alındığında; 2050 yılına kadar 90 milyona çıkarak, AK'yı da geçecektir. Ancak, bu düzeye ulaşıldığında nüfusun duraksamaya gireceği beklenmektedir.

**GRAFİK 1. BİRLEŞİK KRALLIK -TÜRKİYE NÜFUS SEYRİ ( BİN KİŞİ)**



Kaynak; HDTM

BK, 1951 BM anlaşması ve 1967 sığınmacıları statüsü protokolünü imzalamıştır. Göçmenlerin yerli vatandaş hakları tanınmasını kabul etmiştir. Ancak 1980’de 400 olan görev başvuruları, 2002’de 84,130 olmuştur. En fazla Somali, Irak, Çin, Zambiya ve İran’dan göçmen gelmektedir. Başvuranların sadece %6’sı gerçek göçmen statüsü alabilmektedir. Ve ülkelerine geri gönderilmektedir. BK Ülkede 4,6 milyon yabancı uyruklu vatandaş (nüfusun %8) vardır. (2001) Bunun % 22,7’si Hindistan, %16,1 Pakistan %24 Afrika ve Karayip kökenlidir. Ülkeye 2003’de net göçmen girişi 153.400 olmuştur.

AB üye ülkelerinden gelerek çalışanlar BK’da bir yıl sonra yerleşme hakkına sahip olabilir. Başka ülkelere vize uygulanır. 2003 yılında 143.000 kişi göçmen statüsü hakkı elde etmiştir.

BK vatandaşlarının (Danimarka’daki gibi) kimlik belgesi ve kartı bulundurması şartı yoktur. Hükümet kimlik sahtekarlığına karşı 2004’den itibaren bu uygulamayı geliştirmeye çalışmaktadır.

Ülkede 2004’de 165.000 vakıf vardır. Bunların 32 milyar sterlin tutarında fonları vardır. Vakıfa yapılan yardımlar karşısında yaklaşık %28 olan temel vergi oranı kadar ek bir vergi iadesi alırlar. Ayrıca vakıfa bağışlanan malların mirasta vergisi alınmaz. Bordralılar için tanınan hibe sistemi uyarınca, 1978’den bu yana, çalışanlar düzenli olarak bir vakfa hibe bağışta bulunabilirler. Bu bağışlar vergiden düşülür. Ancak, işveren şirketin bu sisteme kayıtlı olması gerekir.

## 2.1. Eğitim

Çocukların çoğu ücretsiz devlet okullarında okur. Bir çok ücretli okul da vardır. Öğretim üç aşamalıdır; ilk, ikinci ve üçüncü düzey. Zorunlu öğretim beş yaşında başlar. İkinci düzey okul 11 yaşında başlar ve 18 yaşına kadar sürer. Zorunlu öğretim, 16 yaşına kadardır. Seçici okullar da vardır, ama ikincil okulların çoğu kapsamlı (karışık beceri ve seçici olmayan) okullardır. İlk ve ikinci düzey öğretim yerel yönetimlerin sorumluluğu altındadır. Ancak isteyen

okullar doğrudan yerel yönetimlerin kontrolünden çıkabilirler. Üçüncü düzey öğretim merkezi hükümetin sorumluluğu altındadır. Üniversiteler, kolejler, öğretmene kolejleri ve meslek enstitüleri üçüncü düzeydedir.

Britanya Üniversiteleri Batı Avrupa'nın en iyileri arasındadır. Ancak 1990'daki gençlerin üniversite katılımındaki büyük artış yüzünden, standartlar da düşüş de yaşanmaktadır. Aynı yaştaki mezunların genel nüfustaki oranı 1990 yılında %12, 2002 yılında %36 olmuştur. Bu oranla Finlandiya'dan sonra AB'nin ikincisidir.

Okul öncesi eğitimde okuma ve sayısal beceri aşılarmaya çalışılmaktadır. 1970'de yarı günlük ana okullarda eğitilen 3-4 yaşındakilerin oranı %21 iken, 2005'de dörtte üçe çıkmıştır. Son hükümetler, öğretim ve eğitimde reform yapmaktadır. Ulusal bir ders müfredatı hazırlanmıştır. Üst İkinci öğretim düzeyinde, ulusal meslek yeterliliği (qualification) şartı konulmuştur. Akademik yeterlilik için A-derece sınavları (18 yaşında) yapılması kararlaştırılmıştır. AB ülkeleri arasındaki karşılaştırmalar, 15 yaş grubundakilerin ortalamasının üzerinde başarılı olduğunu göstermektedir.

BK'nin en zayıf olduğu nokta, okuldan atılan 16 yaş grubundakilerin genel nüfus içindeki yüksek oranıdır. Bu gruba, meslek okullarının seçenek ve olanakları yeterince sağlanamamaktadır. İş gücüne katıldıkları takdirde çok azının yeterli çıraklık ve teknik becerisi olmaktadır. Bu nedenle, iş yeri eğitim olanaklarından da yeterince yararlanamamaktadırlar. İkincil eğitim düzeyindekilerin sanayi ile kaynaştırılması, modern çıraklık sisteminin geliştirilmesi, vasıfsız işçilere temel beceri kazandırma programlarında maliyetlerin işverenlerle paylaşılması için gayret sarf edilmektedir.

## **2.2. Sağlık**

Ulusal sağlık hizmetleri (National Health Service-NHS) Britanya'nın refah devlet anlayışının sembolüdür. NHS 1948'de İşçi Partisi tarafından kurulmuştur. Tüm vatandaşlara ve ücretsizdir. Giderin çoğu genel vergilerden karşılanır. Kalanı ise çalışanların ve işverenin ödediği, sigorta primlerinden, belli hizmetlere ödenen ücretler, ilaç reçetesi ücretlerinden karşılanır.

NHS dışındaki özel sağlık bakımı pazarı özel sigorta planlarıyla veya kişisel ödemelerle de yapılabilmektedir. Ancak bu özel kesimin payı pazarın %20'si kadardır. Nüfusun sadece 6 milyonu (%10'u) özel sağlık sigortası yaptırmıştır. Bu olanak özel şirketlerde ödül olarak sunulmaktadır.

NHS yıllarca fon yetersizliğinden yakınmaktadır. Bu nedenle BK diğer ülkelere göre fert başına daha az doktor hemşire yatak ve teşhis gereçlerine sahiptir. Tedavi bekleme süreleri AB ortalamasının çok daha üstündedir. Sağlık göstergelerine bakıldığında dünyada ki öteki ülkelerden daha zayıf bir performans göstermektedir. OECD ülkeleri içinde kalp rahatsızlığı en çok olan ülkedir. Ancak kanserden sağ çıkanlar açısından liste başındadır. Sonuç olarak ömür beklentisi ve bebek ölümleri yönünden öteki gelişmiş ülkeler düzeyindedir. Temel sağlık bakımı oldukça ilerlemiştir. Sigara içme oranı düşmüştür. Nüfus yaşlandıkça, sağlık harcamalarında ve talebinde büyük bir artış gözlenmektedir. 1921 de 1.000 nüfus başına düşen bir yaşına kadar (bebeklerde) ölüm oranı 80 iken 202 de 5,2 olmaktadır. Akciğer kanseri vakaları, 1973 de 100.000 erkek nüfus için 120 adet iken 2003'de yarı yarıya azalmıştır. Bağırsak ve prostat kanseri vakaları 40 dolayındadır. Bayan nüfusundaki akciğer ve göğüs kanseri vakaları da 40 vaka ile buna yaklaşmaktadır. Buna karşın AIDS'e yol açan HIV vakası sayısı 1999'da 3 iken, 2003'de yeniden yükselmiştir. Ancak AIDS sayısı beşte bir azalmıştır.

1997 yılından bu yana işçi partisi sağlık sistemini geliştirmek için kamu fonlarını seferber etmiştir. Sağlık bakımı harcamalarının kamu harcamaları içindeki payı GSMH'nın 1997'de %6,7'si iken 2004'de %8,4'e çıkmıştır. Buna karşın AB içindeki ağırlıklı ortalaması %9 ve OECD ülkelerinde ise %12'dir. 2006 yılında OCD ortalamasına ulaşmak hedeflenmiştir. Bu amaçla kamu sağlık harcamalarının reel olarak %57,4 oranda artırılması gerekmektedir. Yeni hasta haneler yapılması ve eskilerin modernleştirilmesi yeni eleman alınması ve ücret artışları bu plan içinde öngörülmektedir.

Son yıllarda sağlık sistemindeki sıra bekleme süresinin uzamasıyla birlikte özel sağlık sigortası yaygınlaşmaya başlamıştır. Devlet tarafından fon sağlanan özel sigorta sistemi rağbet kazanmaktadır. 2005'de özel sağlık merkezleriyle beş yıl süreyle 500 milyon sterlin tutarında hizmet alımı sözleşmesi yapılmıştır. Bu sayede yılda 250.000 NHS hastasına acil durum dışından ameliyat olanağı sağlanmaktadır. Bu türden sözleşmelerin gelecekte daha da artması beklenmektedir.

Özel kesimin devreye konulmasıyla, sağlık hizmeti verenler arasında rekabeti artırmak ve müşterilerin tercih şansını artırmak amacıyla, NHS hastalarının yeni sağlık kurumlarında tedavi olmasına fırsat verilmektedir. Bu türden özel vakıf hasta haneleri yaygınlaşmaktadır. Bunlar para piyasalarından sermaye sağlayabilmekte, özel iş sözleşmeleriyle personel istihdam edebilmektedir.

### 3. POLİTİK YAPI

İngiltere, Birleşik krallık olarak United Kingdom (UK) olarak tanımlanmaktadır. Harita üzerinde görünen ve Birleşik krallık (BK) denilen ulus devlet; İngiltere, İskoçya, Waller ve Kuzey İrlanda eyaletlerini kapsamaktadır. Kamu oyunda İngiltere diye bilinen ülke, gerçekte Birleşik krallık içinde sadece bir bölümdür. İngiltere, Roma imparatorluğunun çökmesi sonrasında Anglo Sakson etkisine girmiştir. 1066 yılında Norman istilasıyla gerçek etnik yapısı belirlenmiştir. Anglo-Norman rejimi, feodal aristokrasi sistemiyle arazileri Norman lordlara vermiştir. Waller'in 1283'de işgalinden sonra hükümet olarak bütünleşmesi 1536'da gerçekleşti. Ancak kendi dil ve kültürlerini korudular. İskoçlarla birleşme ise 1707'de gerçekleşti. Yine de yargı ve eğitim özerkliğini korudular.

K. İrlanda ise 12. asırda işgal edilmiştir. 17. asırda İngiliz göçmenler getirilerek İngiliz aristokratlarına araziler hibe edilmiştir. İngiliz tarihinde politik olarak en önemli olay; 1649'da Cromwell tarafından Kralın asılması ve 11 yıllık cumhuriyet rejimidir. 1668'de Katolik kral yerine Protestan olan kızı geçmiştir. Protestanlık, Anglikan türü bir sistem olarak düzenlenerek devletin dini sayılmıştır. Britanya'nın imparatorluk olarak gelişmesi; keşifler ticaret ve kolonileştirmeye olmuştur. Koloni yerleşim, Britanya devlet politikası sayılmıştır. Amerikan bağımsızlık savaşı (1776) dışında, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Hindistan, Asya ve Afrika da sarsılmadan egemenliğini sürdürmüştür. Dünyanın üçte birine sahibi olmuştur. 20. asırla birlikte gerileme başlamıştır. İki Dünya Harbinden de galip çıkmasına karşın, kayıplarını telafi edememiştir. 1945'den itibaren kolonilerinin tamamına yakını bağımsızlık kazanmıştır.

Britanya imparatorluğunun tepe noktası 1922'dir. Bu tarihte BM, Almanya ve Osmanlı İmparatorluğundan alınan toprakların yöntemini de Britanya'ya devretmiştir. İlk bağımsız kalan ülkeler Mısır ve İrlanda olmuştur.

#### ***Britanya Ortak Refah Topluluğu'na katılan ülkeler;***

Aden (Yemen), Ascension adaları, Anguilla, Avustralya, Bahama Adaları, Bahreyn, Barbados, Basutoland (Lesotho), Bechuanaland (Botswana), Bermuda, Britanya Kamerun, Britanya Guyana (Guyana), Britanya Honduras (Belize), Britanya Somaliland (Somali), Britanya Solomon Adaları, Brunei, Burma (Myanmar), Kanada, Cayman Adaları, Seylan (Sri Lanka), Cook Adaları, Kıbrıs, Falkland Adaları, Mısır, Fiji, Gambiya, Cebelitarık, Gilbert ve Ellice Adaları (Kiribati & Tuvalu), Gold Coast (Ghana), Grenada, Hong Kong, Hindistan (Pakistan ve Bangladeş dahil), Irak, İrlanda, Jamaika, Kenya, Kuveyt, Malezya (West Malezya), Maldive Adaları, Malta, Mauritius, Montserrat, Newfoundland (Kanada),

New Hebrides (Fransa ile) Vanuatu, Yeni Zelanda, North Borneo (Sabah), Nyasaland (Malawi), Umman, Papua Yeni Gine, Filistin (Falestin/Israel), Pitcairn Adası, Katar, Rodezya (Zimbawya ve Zambiya), Sarawak (Doğu Malezya), St Helena, St Kitts, St Lucia, St , incent, Seyşell, Güney Afrika, Swaziland, Tanganika (Tanzanya), Tonga, Transjordan (Ürdün), Trinidad, Tristan Da Cunha, Trucial Umman (Birleşik Arap Emirliği), Turks and Caicos Adaları, Uganda, Western Samua Zanzibar (Tanzanya).

Katılmayanlar; Burma, Mısır, Irak, İrlanda, Ürdün, Filistin, Sudan, G. Yemen ve körfez mandaları olan. Bahreyn, Kuveyt, Katar ve Trucial Umman (BAE).

Britanya'nın ortak refah topluluğu eski kolonilerini kapsayan bir örgüttür. Üye ülke hükümet başkanlarının düzenli toplanmalarını düzenler. Londra'da bir sekreteryası vardır. Koloni zamanından kalma İngilizce dili ve yasasının egemen olduğu ülkelerdir. Hepsi insan hakları ve demokrasiye kapalıdır. Kamerun ve Mozambik. G. Afrika siyah ayrımı politikası sonrasında tekrar katılmıştır. Zambiya diktatörlük olunca hariç tutulmuştur. Pakistan ise üyedir. Geri kalan ülkeler Fransa'nın yaptığı gibi, Britanya okyanus ötesi ülkeleri adıyla sınıflandırılmışlardır.

Yurt iç politika, temelde iki ana partisi arasında 1945 ile 1975 arası sağlanan uzlaşmaya dayanır. İşçi partisi (1945-51, 1964-70, 1974-1979); Muhafazakar Parti diğer zamanlar da hükümet olmuştur. Muhafazakar partinin temeli 18. asırda atılmıştır. "Tory Party" denen muhafazakar parti; sağcı olup, daha çok işveren kesimini kapsayan bir partidir. İşçi partisinin aksine kırsal bölgelerde oy almaktadır. Çoğunlukla İngiliz bölgesine aittir. İşçi partisinin temeli 19. asırda atılmıştır. İşçi partisi, sosyalist kavramları ve işçi partisi yandaşlığıyla alternatif oluşturmaktadır.

İki parti arasında çelişki ve çekişmelerin azaltılması ülkenin uzun vadeli istikrarlı politikalarının gerçekleştirilmesi açısından çok önem kazanmaktadır. Bu amaçla hazırlanan Ulusal uzlaşma; 1945 de İşçi Partisinden Clement Atlee tarafından sunulan sağlık ve sosyal güvenlik sistemi alanında sağlanmıştır. Refah sistemi denilen bu düzen her vatandaşa bedava sağlık sigortası ve emeklilik sistemini getirmektedir.

İşçi partisi hükümeti ekonomiye doğrudan devlet karışmacılığını da uyguladı. Önemli sanayiler, kömür enerji, çelik ve ulaştırma sektörleri devletleştirildi. Muhafazakar hükümetler de 1951- 64 arasında bu politikaları uygulamayı sürdürmüşlerdir. Sadece çelik sektöründen devlet tekeli kaldırılmıştır. Bu ortak uzlaşma 1970 ortalarında dağılmaya başlamıştır. 1979'da iktidar olan Muhafazakar hükümet 11 yıl süreyle işçi sendikalarının gücünü kısıtlamış,

devletin ekonomiye karışmasını engellemiş özel kesimin sağlık ve emeklilik hizmetlerindeki rolünü azaltmış tekelleri rekabet açmıştır. Kısaca serbestleştirme, özelleştirme, halka güç verilmesi ve özerkleştirme denilen reformları gerçekleştirmiştir. Önceleri pek çok engelle karşılaşmış olsa da dünyada bu reformların yayılmasına öncelik etmiştir. Krallığın yeni çağa uyumu için yapı değişimini başlatmıştır. Emlak vergisini fert başına bir vergiye dönüştürmek istemesi halkın tepkisini çekmiştir. Muhafazakar parti içindeki muhalif kanat tarafından düşürülen. M. Tacher'in yerine J. Major başbakan olmuş ve 1992 seçimlerini yine kazanmışlardır.

Halkın 1997'de İşçi partisini tercih etmesi daha kalıcı reform önerileri sunabilmesinin sonucudur. İşçi partisi iktidara gelmek için yepyeni modern bir ajanda hazırlamıştır. Ülkenin kalkınması için ne denli yapı değişikliği gereksinimi olduğu bilinciyle reformlara ara vermemiştir. Çok daha yeni ve gelecek vaat eden önerilerle zenginleştirmiştir. Özerkleştirme ve verimlilik artışları yerine, bütçe açıklarını kapatmak için kaynak sağlamaya yönelik özelleştirmeler başarısız olmaktadır. İşçi Partisi, çağdaş "Magna Charta" gibi, halkın kamu hizmetlerinden beklediği performans ilkelerini belirleyen ve yaptırımlar öngören bir sözleşme hazırlamıştır. Anayasa değişiklikleri ve AB uyum yasaları bu anlayış içinde hazırlanmıştır. Kamu hizmetlerinde, kurumlarında ve yasalardaki aksaklıkların; AB ile uyumsuzluklarının belirlenmesi ve düzeltilmesi için gerekli yasal değişiklikleri öngören listeler hazırlanmıştır. İşçi sendikalarının partiye ortaklığına son verilmiştir. Parti orta bir çizgiye getirilmiştir. Partinin son yıllardaki en büyük engeli, ABD yanında Irak işgalinde kayıtsız ve şartsız ortaklığı olmuştur.

BK, K. İrlanda'da 30 yıldır sürtüşmeler yaşamaktadır. Protestan olan %60'lık nüfus BK katılımı (loyalist) taraftarıdır. Katolik % 40 nüfus ise İrlanda (milliyetçiler) yanlısıdır. 1921-1971 arasında K. İrlanda, kendi özerk parlamentosuyla idare edildi. Protestanları kayıran bir idare olması nedeniyle ayaklanmalar başlamıştır. İrlanda kurtuluş Ordusu İRA yeniden ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine 1972'de Londra, bölgede doğrudan yönetime sistemine geçmiştir. sürtüşmelerin artması üzerine 1993'de İrlanda hükümetinin de katılımıyla ortak bir çözüm bulmak niyetiyle bir sözleşme imzalanmıştır. 1997'de İRA silah bırakmıştır. Böylece örgütün politik partisi olan Sinn Fein de görüşmelere çağırılmıştır.

1998'de barış anlaşması yapılmıştır. K. İrlanda da yasama yetkisine sahip bir parlamento doğrudan seçilecek ve adada kuzey-güney işbirliği mekanizmalarını geliştirecektir. İrlanda anayasasında K. İrlanda da toprak iddiası içeren maddeler kaldırılmıştır. Bu anlaşma K. İrlanda da ve İrlanda Cumhuriyetinde ayrı ayrı referanduma sunulacak kabul edilmiştir.



Toprak statüsü sadece K. İrlanda halkının oylarıyla kararlaştırılacağı kabul edildi. Ancak özerk hükmet 2002’de IRA’nın kamu kurumlarında bir casus örgüt oluşturması ve gizli eylemlerini sürdürmesi, barış ve demokrasi niyetleri üzerinde kuşku uyandırmıştır. Bu gerekçe ile özerk hükümet askıya alınmıştır.

Ülkede son devlet başkanı Kraliçe Elizabeth’dir. Varisi Prens Charles’dır. (1948 doğumlu). Bakanlar konseyi başbakan tarafından atanır. Kraliyet ailesi, Monarşi gereği devlet başına mirasla geçer. BK da yazılı bir anayasa yoktur. Yasalar ve gelenekler ana temeli oluşturur. Kraliçe Elizabeth 1952’den beri monarşinin başındadır. Ülkenin bayrağına; mavi zemin üzerinde kırmızı çapraz Saint George’un işaretini taşır. Saint George İngiltere’nin Baş ermişidir. Kenarında beyaz çapraz kırmızı üzerine Saint Patrick (İrlanda’nın baş ermişi) bunun üzerinde enine Saint Andrew’in beyaz çapraz haçı (İskoçya’nın baş ermişi) armaları konmuştur.

Halk meclisi ya da Avam Kamarası denen halkın oylarıyla seçilen alt meclis etkin yetkiye sahiptir. Krallık isterse parlamentoyu fesh edebilir. Yasaları veto edebilir, başbakanı tayin eder, anlaşmaları imzalar ve harp ilan edebilir. Ancak pratikte bu yetkilerin çoğu doğrudan değil yetkili bakanlar eliyle yürütülür. Her hafta kraliyet başı, başbakan ile görüşmeler yaparak bu konuları belirler.

Parlamento iki bölümden oluşur. Avam kamarası ve Lordlar kamarası. Lordlar kamarasında çoğunlukla soyluların mensupları veya seçilmiş asillerden oluşur. 1997’de çoğu ailenin bu soydan temsil hakkı ellerinden alınmıştır. Parlamento yasalarının uygulanabilmesi için her meclisten de onay alınması gerekir. Lordlar meclisin Veto yetkisi 1911 ve 1949 yasalarıyla engellenmiştir. Ancak halk meclisinden çıkan yasaların değişikliği için öneriler yetkisi vardır. Lord’lar kamarası 500 tayin edilen üye, 92 verasetle gelen üye ve 26 din adamından oluşur. Halk kamarası her seçim bölgesinden birer vekil olmak üzere beş yıl süreyle 646 üyelidir. Anayasa ile sınırlanmaksızın her türlü alanda yasa hazırlama etkisine sahiptir. Seçim sisteminde, baraj uygulanır. Bu nedenle BK için seçilmişlerin diktası da denebilir. Çok az ayar denge ve kısıtlama vardır. Hükümet mahkeme ve parlamentoda önemli bir muhalefet görmeden programını uygulamak şansına sahiptir.

İşçi Partisi 1997’de iktidara geldikten sonra seçimlerde vaat ettiği anayasa reformunu uygulamaya koymuştur. Waller ve İskoçya eyaletlerinde ayrı birer meclisin varlığını tanımıştır. Her iki tasarı da eyaletlerde yapılan referandumlarla bölge halkı tarafından onaylanmıştır. Mayıs 1999’da yapılan seçimlerle İskoç Parlamentosu ve Waller Meclisi için

üyeler seçilmiştir. Hükümet yetkisi Londra'dan alınmıştır. İskoç Parlamentosu'nun pek çok politik alanda yasama yetkisi vardır. Gelir vergisini %3 oranın kadar değiştirebilir. Waller meclisinin vergi oranlarını değiştirme ve yasa yapma yetkisi yoktur. Sadece kamu tahsislerinin bölge içinden harcanması ile ilgili denetim ve tercih yetkisi vardır. Hükümet ayrıca İngiltere içindeki bölgeler için de özerk meclisler kurulmasına öncülük etmektedir. Bölgelerin kamu yöntemi ve belediyelerde Ademi merkeziyetçi reformlara örnek olarak farklı statüye kavuşturulan Londra Büyük Şehir Meclisi gösterilebilir. Ancak henüz fazla yetki ayrıcalığı yoktur.

Hükümet Lord'lar kamarasında da reformlara gitmiştir. Soyluların temsilci hakkı 92 kişiyle sınırlanmıştır. Ancak tamamen seçilmiş bir üst meclisi oluşturulması halinde halk meclisinin işlevsiz kalacağı görülmektedir. Bu nedenle, Lordlar kamarası hükümet tarafından tayin edenin öteki üyelerle varlığını sürdürmektedir. Bu durumda, iktidar partisi ve hükümeti denetleme ve yönlendirme işlevi ortadan kalkmış olmaktadır.

İşçi partisi, mevcut yargı sistemini de reform etmeye çalıştı. Mevcut sistemde Lordlar kamarasındaki hukuk lordları yüksek yargı mahkemesi görevi görmektedir. Hukukçuların tayiniyle oluşturulacak bağımsız bir yüksek yargı kurulu ile birlikte Lord Yargıç (Lord Chancellor) makamının da kaldırılması konusu 2003 yılında gündeme getirilmiştir. Ancak bu güne kadar başarılamamıştır.

Kabinede en etkin üç bakanlıkları vardır. Geleneksel olarak tanımlanan bu bakanlıklar. Monarşi kral veya kraliçenin doğrudan görev ve yetki verdiği saray (enderun) atamalarını çağrıştırır. Unvanları da Doğrudan monarşiye bağlılığı gösteren ifadeler içerir. Örneğin, hazineci başı, saray işleri, taşra yardımcısı gibi. Amerika'daki başkanlık sistemindeki unvanlarla, monarşik sisteme göre uygulananlar benzerlik gösterir. Bakanlıkların adları sekreter "secretary" gibi, monarşinin doğrudan iradesini belirtir. Kralı veya kraliçenin görevlendirdiği ve bizzat kendine yardımcı olanları gösterir. Örneğin Maliye Şansölyesi (Chancellor of exchequer) mali ve ekonomik işlerden sorumlu bakanlığın karşılığıdır. İç işleri bakanlığı denilen (home secretary) hukuk düzenini, göç işleri ve öteki iç işlerini yürütür. Dış işleri bakanlığı karşılığı olan yabancılar sekreteryası (foreign secretary) dış ülkelerle ilişkileri düzenler.

Öteki bakanlıklar hükümetin gündemine göre ağırlıklı rol oynar. Öncelik sıralamasında; Sağlık Sekreteryası ya da Bakanlığı (Secretary of State of Health); Eğitim-Öğretim Sekreteryası ya da Bakanlığı; Çalışma Emeklilik Sekreterliği ya da Bakanlığı gelmektedir.

Yazılı bir anayasanın yokluğu nedeniyle, yargı sistemi öteki batı ülkelerindeki anayasa mahkemesi korumasından yoksundur. Bu nedenle yargı makamı, yasaların yorumu, uygulanması ve hükümetin sınırlanması konusunda yetkili kabul edilir. Yargının bu yorum yapabilme erki yasaların uygulanmasında pratik etkinlik sağlamaktadır. BK yasalarına AB İnsan Hakları Sözleşmesi de imzalandıktan 50 yıl sonra dahil edilmiştir. AB ilkeleri de Hükümetleri yönlendiren başka etken olmaktadır.

Ülkedeki en önemli baskı grupları; Nükleer Silahsızlanma Kampanyası; Britanya Sanayi Konfederasyonu; Ulusal Çiftçiler Birliği; İşçi Sendikası Kurulu. Muhafazakar hükümetler döneminde (1979-1997), yerel yönetimleri ihmal edilmiştir. Çoğu sol partilerin elinde olan yerel yönetimler sosyalizm aracı olarak algılanmıştır. Ayrıca merkezi hükümeti sınırlayan bir engel ve kamu maliyesini israf eden bir kaynak olarak uzak durulmuştur. Muhafazakar iktidar bu nedenle yerel yönetimlerin kendi bölgelerinden toplayabilecekleri vergilere tavan koymuş, yerel harcamalardaki merkezi hükümetin payını artırmış, kontrolü yoğunlaştırmış, eğitim gibi yerel yönetimin yetkisine giren kamu hizmetlerini kısıtlamıştır. Yerel yönetimlerin daha önce kendi personelleriyle gerçekleştirdikleri hizmetleri özelleştirme ve özel şirketlerden sağlaması yoluna gidilmiştir. Sonra gelen İşçi partisi hükümeti Londra ve öteki kentler için yeni bir seçilmiş temsilciler paneli ve başkanlık sistemi kurmuştur. Ancak, yeni otoriteler verilmesi yoluna gidilmemiştir. Üçüncü parti. 1980’de kurulan Liberal Demokrat partidir. Liberal parti ile Sosyal Demokrasi Partisinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Liberal parti 19. asırda hükümetler kuran Tory Partinin alternatif olan “Whig Parti”nin devamıdır. 1914-1918 birinci Dünya Harbi sonrasında Tory muhafazakar partisine karşı ana muhalefet partisi olma rolünü işçi partisine kaptırmıştır.

### **-Uluslararası ilişkiler:**

Britanya’nın temel politikasını Churchill’in “üç daire” ilkesi oluşturur. BK için global statüsünün korunması üç iç içe dairenin içindeki rolüne bağlıdır. Okyanus ötesi (Amerika), Batı Avrupa (AB) ve imparatorluk toprakları (Ortak Refah; Commonwealth). İmparatorluktan “commonwealth” statüsüne geçmiştir. Eski “commonwealth” üyesi ülkelerle Zambiya hariç dostluk ilişkilerini sürdürmektedir. Ancak, bunlar Francophone Afrika’ında Fransızların rolünden daha gevşektir. ABD ile özel ilişki temeline dayanan bir kaynaşma politikasını 1945’den beri sürdürmektedir. Bu yüzden 2003’de Irak’a birlikte müdahale etmişlerdir. İngiltere, Avrupa’ya karşı Amerika’yı kendine stratejik ortak olarak kullanmak istemektedir. Uzun zamandır Batı Avrupa’dan kopmuştur. Avrupa ile bütünleşmeye karşı çekingen davranmaktadır. Oysa Amerika BK olduğu kadar; Almanya, İsrail ve Japonya’ya karşı da

aynı önemli dostluk ilişkisini sürdürmektedir. BK için de Avrupa politikası olarak bunu tavsiye etmektedir. BK, Avrupa'dan uzak kalmakla bu güne kadar bağımsız toprak yapısını sürdürebilmiştir. BK, Avrupa ortak pazarına ancak 1973'de katılmıştır. Avrupa kömür çelik birliği olarak 1951'de kurulan ve 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu halini alan birliğe karşı çekingen kalmıştır. İşçi partisi iktidara geldiğinde yapılan referandumda, BK, ikiye karşı bir oyla AB içinde kalma kararlılığını göstermiştir.

BK, Avrupa Birliği'ne yaptığı net katkının fazlalığından şikayet etmiştir. Buna karşı kendisine 1984'de özel iade ve telafi hakkı tanınmıştır. BK, tek Avrupa yasası 1986 aşamasında. tek pazara geçiş aşamasında yapıcı önerilerle yardımcı olmuştur. Ancak, Avrupa Birliği Sözleşmesinde (Maastricht) tek para birimine geçmek zorunluluğu getirilince ilişkiler bozulmuştur. Muhafazakar parti AB'den çıkmaya kadar muhalif kalmıştır. İşçi partisinin yaptığı arayışları düzeltme çabaları da yeterli değildir. BK, Avrupa ve AB ile bütünleşme yerine Amerika'ya aşırı bağlı bir rolü benimsemektedir. Özellikle Irak harbindeki tek taraflı politikası AB içindeki çıkar uyumsuzluklarını ortaya koymaktadır. BK, Amerika ile AB arasında bir köprü işlevi görmeye çalışırken, yetkili tek temsilcisi olmak istemektedir. BK Avrupa birliğinin tek para birimine katılma konusunda isteksizliğini sürdürmektedir. Fransa ve Hollanda AB anayasasının ret edilmesi İşçi partisini konumu güçlendirmiştir.

BK, NATO'nun kararlı bir üyesidir. Askeri gücü yeterlidir. Savunma harcamalarının Milli gelirdeki payı 2004/5 döneminde %2,4 olmuştur. Reel anlamda bir kısıtlamaya gidilmesinin nedeni 1980'lerin sonunda Orta ve Doğu Avrupa'daki SSCB komünist bloğunun dağılması ve olası tehditlerin azalmış olmasıdır. Askerlik görevi 1950'den beri zorunlu olmaktan çıkarılmış ve gönüllü hale getirilmiştir. 2004 yılındaki ordu mevcudu 207,630 dur. Bu askeri gücün bir bölümü yurt dışından konumlandırılmıştır. K. İrlanda'da güvenlik ortamını sağlamaktadır. Kosova ve Bosna'daki barış gücü ordusunda da görev almıştır. 1991'deki Körfez savaşına katılmıştır. Afganistan'da 2002'de ve Irak'ta 2003'de Amerika'nın sürüklediği savaşa girmiştir.

***BK'in üye olduğu uluslararası örgütler şunlardır;***

AfDB, AsDB, Australia Group, BIS, C, CDB, CE, CERN, EAPC, EBRD, EIB, EMU, ESA, EU, FAO, G-5, G-7, G-8, G-10, IADB, IAEA, IBRD, ICAO, ICC, ICCT, ICFTU, ICRM, IDA, IEA, IFAD, IFC, IFRC, IHO, ILO, IMF, IMO, Interpol, IOC, IOM, ISO, ITU, MIGA, MONUC, NAM( misafir), NATO, NEA, NSG, OAS (gözlemci), OECD, OPCW, OSCE, Paris Club, PCA, UN, UN Güvenlik Konseyi, UNAMSIL, UNCTAD, UNESCO, UNFICYP,

UNHCR, UNIDO, UNITAR, UNMIK, UNMIL, UNMOVIC, UNOMIG, UNRWA, UPU, WCO, WEU, WHO, WIPO, WMO, WTO, ZC.

### **-Göç Politikası:**

Ülkeye giren göçmenlerle ilgili olarak yeni bir yasa çıkarılmıştır. AB dışı ülke vatandaşları olan çok kalifiye mühendis, üst akademisyenler ve iş dünyası liderleri sürekli kalma izni alabileceklerdir. Orta düzeyde vasıflı kimseler için, AB üye ülke vatandaşlarından bu işi yapacak bir kimse yoksa, geçici olarak giriş izni verilecektir. Kendi işini kuracak birisinin ülkeye girebilmesi için on kişiye istihdam veya en az bir milyon euro'luk yatırım yapması gerekmektedir. Kalifiye olmayan işçiler, sadece geçici mevsimlik (otel gibi) işçiler olarak özel izinle ülkeye giriş yapabilecektir. Alman üniversitelerinde okuyan yabancılar için mezun olduktan sonra iş arayabilmelerini teminen, bir yıl ülkede kalma izni verilmektedir. Ülkede sürekli kalabilmek ve vatandaş olabilmek için özel istihbarat raporları hazırlanmaktadır. Potansiyel terörist sayılan kişiler yurt dışına sürgün edilir. Göçmenler bedava dil öğrenme ve uyum kurslarına katılmak zorundadır. Buna uymayanların oturma izinleri yenilenmez ve ülke dışına gönderilebilirler. Irk ayrımı sonucu tehdit altında olanlara sığınma hakkı verilebilir.

### **-Okyanus Ötesi Topraklar:**

Okyanus ötesi topraklar, "Overseas Territories" toplam 98 000 nüfusu sahiptir. Valileri kraliçe tarafından tayin edilir. Dış işleri, güvenlik, savunma ve uluslararası finans işlemlerinden sorumludur. Öteki yerel işler ise seçilmiş kimselerce yürütür. Hiç birisi bağımsızlık talebinde bulunmamaktadır. Avrupa Kalkınma fonu kaynaklarından yararlandırılmaktadırlar. 2002'de ki bir yasayla bu topraklarda yaşayanlar Britanya vatandaşı sayılmaktadır. İngiltere'de yaşayabilirler. Anquilla (16510 den beri), Bermuda (1684), Britanya Antartik alanı (1980'den beri 1. milyon km kare alan); Hint okyanusu (1814; askeri üs); Br. Virgin Adaları (1672); Folkland Adaları (1833); Cebelitarık (1713), Montserrat (1632); Pitcairn-Ducie-Henderson-Oeno (1838); St. Helena (1658); Ascension Adaları (1815); Tristan de Cunha (1816); S. Gergi0- S. Sandvich Adaları (1775); Turks and Caicos Adaları (1678). 2004 yılı içinde Antartika'da Adelaide'da bir araştırma merkezi açılmıştır. Biyoloji, yerbilimi, atmosfer ve deniz altı araştırmaları yapılmaktadır.

Dış İşleri ve Ortak refah İşleri bakanlığı vardır. 190 ülke ile diplomatik ilişkisi vardır. 233 diplomatik makam bulunur. 2000 diplomat ve 9860 memur istihdam eder. BK'nın etkinliğinin araştırılması için BBC ve uydu yayınları, burs, kitap basımı ve kampanyalar düzenlenmesi görevlerini de üstlenirler. Britanya konseyi, eğitim ve kültür alanında 110 ülkede faaliyet

gösterir. 1700 dil öğretmeni ve 120 eğitim merkezinde yılda bir milyondan fazla profesyonel sınav hazırlar. BK vatandaşı gençlerin yurt dışında 600 projeye katılımını sağlar.

21. asır kalkınma hedefi projesi kapsamında geri ülkeleri kalkındırma projelerine hibe yardımlarında bulunur. 1997’de %0,26 iken 2007 için milli gelirin %0,47’sini tahsis etmektedir. BM öngörüsü olan %0,7 hedefine 2013’de erişmeyi planlamaktadır. AB kapsamında İnsan hakları ve demokrasi alanında projeleri desteklemektedir.

BM tarafında 2003’de başlatılan barış öncülüğü programı uyarınca kütle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi için soruşturma komisyonları harekete geçirilmiştir. 1970’den beri nükleer silahlar testleri yasaklanmıştır. 1997’den beri kimyasal silahlar yasaklanmıştır. BK, bu anlaşmalara uymaktadır. Ottawa yer mayınlarının yasaklanması anlaşmasına taraftır. Silah ihracatına kontrol yapmayı üstlenmiştir.

#### **4. TEKNOLOJİ POLİTİKASI**

Araştırma Konseyi (research council-RC) Enstitülerinin çalışmalarında birçok model vardır. Bazılarında tüm varlığı RC sahiptir ve istihdamı kendi sağlar. Vakıflarda RC personel bulur. Üniversite ile ortak çalışmalarda RC birlikte paylaşırlar. Şirketlerde RC ile hissedar ortaklık kurabilirler.

Yüksek öğrenim İcat fonu; 140 milyon üç yıl boyunca. Üniversite sağlanır. Kamu sektörü araştırma FONU; kamudaki AR/GE kurumlarını destekler. Bilgi transferi amacıyla kurumsal çalışmalar vardır. Bilim İşletmeleri fonu; “Science enterprise challenge” 2000 yılında üniversiteler 12 BİM kurmuştur. Bilim öğrencilerine işletme ve yatırım fikri aşılır. 5.900 bilim teknoloji mezunu yetiştirilmiştir.

Üniversite girişimi “University Challenge” (UC), iş ve okul dünyası arasında bilgi akışına olanak verecektir. Üniversitelerden ve işveren çevrelerinden yaklaşık oranlarda gelen üyelerin oluşturduğu Üniversite-Endüstri-Devlet İşbirliği Komisyonu tarafından hazırlanan akademik kadroların yeni esaslara göre düzenlenmesinden, müfredata ve döner sermaye mevzuatına kadar uzanan üniversiteyi sanayi(cı) ile işbirliğine hazırlıyor. ÜSİ’nin temelinde Ar-Ge faaliyeti yer aldığı için, önerilerin öncelikli ve ağırlıklı konusunu, araştırma olanaklarının düzenlenmesi oluşturuyor. Üniversitenin detaylı bir şekilde yeniden yapılanması, bu önceliğe bağlı olarak tanımlanıyor. Üniversitelerde gerçekleştirilen araştırmaların yüzde 90’ını oluşturan ve lisansüstü eğitimin bir parçası olarak yapılan çalışmalar, salt akademik derece amacına bağlı olmaktan çıkarılmalı ve büyük ölçüde sanayi işbirliğinin ihtiyaçlarına yöneltilmelidir. Lisansüstü araştırma konuları, sanayinin gündemindeki konulardan seçilmeli;

güdümlü araştırmaların denetiminde sanayiciler de yer almalıdır. "Sanayicilerin yönetiminde gerçekleşecek uygulamalı araştırma projeleri kalkış noktası" oluşturacak ve böylece "profesyonel bilim ve teknoloji yönetimi"nin tesisi mümkün olacaktır. Profesyonel yönetim anlayışı içinde üniversite elemanları ve sanayiden uzmanlar birbirlerinin programlarında kolayca yer alıp çalışabilmelidir. Aynı şekilde akademisyenlerin sanayide uzun süreli çalışmaları için yasal düzenlemelere gidilmelidir. Bu işbirliği üniversite özerkliği ve özgür bilimsel faaliyet gibi, üniversitelerimizin temel sorunlarını da çözecektir.

## **5. EKONOMİ POLİTİKASI**

### **5.1. Avrupa Birliği**

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla (AET) daha ilk kuruluş yıllarında Roma Anlaşması (1958) ile ilişki kurmaya ve kurucu olan altı Avrupa ülkesiyle aynı çizgiye yönelmeye başlamıştır. Üyelik amacıyla 1963'te toplulukla imzalanan Ankara anlaşması Türkiye'nin AET'ye üye olması için hazırlanan bir çerçeve anlaşmasıdır. Ortaklık rejiminin uygulanması ve gittikçe gelişmesini sağlamak üzere; Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi, Türkiye-AET Karma Parlamento Komisyonu ve Gümrük İşbirliği Komitesi gibi organlar kurulmuştur. Hazırlık döneminin ardından 1970'de katma protokol imzalanmıştır. Hukuken 1 Ocak 1973'de yürürlüğe giren protokol gereğince;

-Taraflar arasında karşılıklı ve dengeli yükümlüklerin esas olması;

-Türkiye ile topluluk arasında sanayi malları dolaşımının serbestleştirilmesi;

-İş gücünün, hizmetlerin ve sermayenin dolaşımının serbestleştirilmesi hedeflenmiştir.

AB, 1980 yılından beri Türkiye'ye mali yardım yapmamaktadır. 1981'de parafe edilen 600 milyon ecu'lük IV. Mali protokol ise onaylanmamıştır. Bu kapsamda yaklaşık 3.3 milyar doları bulan bu mali yardım yapılmamıştır. Türkiye tam üye olmadan gümrük birliğine giden tek ülkedir. Bu nedenle bölgesel ve sektörel yardım fonlarından yararlanamamaktadır. Ortaklık anlaşmalarının öngördüğü mali protokollerin gerçekleştirilmemesi, Türkiye'nin uyum çabalarında kaynak gereksinimini daha da artırmaktadır. Türkiye, tam üye yapılmadığı için AB parlamentosunda, AB Bakanlar Konseyinde. AB komisyonunda ve AB adalet divanında yer alamayacak, buna karşılık bu organların Gümrük Birliği, AB'nin dış ticaret politikası AB'nin üçüncü ülkelerle imzaladığı anlaşmaların uygulanmasında ise sorumlu olacaktır. Tam üye olamadığı için, Yunanistan'a, Portekiz ve İspanya gibi kalkınmakta olan ülkelere yapılan yardımların AB ilkelerine göre dört katı mali yardımdan mahrum bırakılmıştır. Türkiye tam üye yapılmadığı için işgücünün serbest dolaşımından da

yararlanamamıştır. Karşılıklı yükümlülük esasına uyulmamış; AB, sorumluluklarını üstlenmemiştir. Buna karşın, Türkiye, 1984-1994 arasında uyguladığı ekonomi politikalarıyla kapılarını AB'ye açmıştır. Katma protokol hükümleri gereği, 12 yıllık mal listelerindeki taahhüdünü %95, 22 yıllık listede ise %85 oranında yerine getirerek, AB çıkışlı mallarda gümrük indirimi sağlamıştır. AB'nin üçüncü ülkeler için uyguladığı ortak gümrük tarifesinde ise 12 ve 22 yıllık listelerde %75 ve %85 uyum sağlamıştır.

Türkiye, hem AB mallarının Türkiye'ye girişi (gümrükler) hem de ortak gümrük tarifesine uyum bakımından AB'ye büyük imtiyaz sağlamıştır. Ayrıca, Türkiye AB'den gelen mallara tek vergi düzeni uygulamasına geçmiştir. 1993-1995 döneminde ise Türkiye-AB Ortaklık Konseyi kararı olarak 6 Mart 1995 de imzalanan ve 1.1.1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği; malların, işgücünün ve sermayenin serbest dolaşımı ve mali yardım ilkelerinden ayrılmıştır. Oysa, Gümrük Birliği'nin tamamlanmasıyla AB kaynaklı ithalata uygulanan gümrük vergisi ve fonların kaldırılmasının kamuya gelir kaybı tutarı yılda 4,5 milyar dolar düzeyinde hesaplanmaktadır. Türkiye, AB'nin üçüncü ülkelerle bugüne kadar imzalamış olduğu anlaşmalara beş yıl içinde uymuş olacaktır (madde 16). Bu anlaşmalar AB'nin tam üyelerinin kendi çıkarları doğrultusunda, politik ve ekonomik tercih ve önerilerine göre imzaladıkları anlaşmalardır. GB rejimi içine giren mallara Türkiye'nin bir tam üye gibi uyma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Türkiye, AB'nin bundan sonra da üçüncü ülkelerle imzalayacakları bütün tercihli anlaşmalara uyum sağlayacaktır. (Madde 55) GB sistemi yalnızca piyasa ekonomisinin iyi işleminde gerekli olan özellikleri kapsamamakta, aynı zamanda tam üyelerin ulusal çıkarlarının gereklerini de yansıtmaktadır. Anlaşmalar dışında Türkiye, AB'nin dış ticaret politikalarına uyacaktır. AB bir ülkeye ticari kısıtlama getirir ve ambargo uygularsa uymak zorunda kalacaktır. (Örneğin, KKTC'ye Adalet Divanı'nın uyguladığı yaptırımlar gibi) (madde 64) Türkiye'nin üçüncü ülkelerle imzalayacağı anlaşmalar AB politikası içinde kontrole tabidir. Tercihli anlaşmalar yapılamayacaktır. Örneğin, Türkiye özel olarak ilişkilerini geliştirmek istediği bir ülke ile bir ticaret anlaşması yapmak isterse bu anlaşmanın AB'nin Gümrük Birliği anlaşmasını olumsuz yönde etkilememesi gerekir. Bu ülkeden Türkiye'ye giren mallar AB gümrük hududu içine girmiş sayılır. Eğer Türkiye, imtiyazlı bir kredi sistemiyle böyle bir ilişkiye girmiş ise GB içinde rekabeti bozmuş olacağı kabul edilmektedir. Türkiye'nin üçüncü ülkelerle yapacağı ticari ve mali anlaşmalar, AB Gümrük Birliği sisteminin işleyişini etkiliyorsa, Brüksel'e sormak zorundadır. (madde 56) Türkiye tam üye olmadığı halde tam üyelerin belirlediği dış ilişki ilkelerine ve sorumluluklarına uymak zorundadır.



Türkiye 6 Mart 1995 anlaşmasına göre GB'ni ilgilendiren tüm konularda AB'nin çıkaracağı mevzuata uymak, onun paralelinde kanunlar ve yönetmelikler çıkarmak zorundadır (madde 52). GB'nin doğrudan doğruya işleyişiyle ilgili alanlar sıralanırken; iç ve dış ticaret politikası, üçüncü dünya ülkeleriyle imzalanan ve sanayi ürünlerini içeren tüm anlaşmalar sayılmaktadır. Türkiye tam üye olsaydı, kendi siyasi, mali ve sosyal tercihlerini bu mevzuata yansıtabilecek ve gereğinde veto hakkını kullanabilecekti. Türkiye, Tunus ve Makedonya ile kendi adına tercihli ticaret anlaşmaları yapmaya kalktığında bu türden engellemelerle karşılaşmıştır.

Türkiye 64. madde gereği AB adalet Divanını kararlarına uymak zorundadır. Bu divan, tam üyelerin hakimlerinden oluşur ve uluslar-üstü sayılan AB hukukunu korumakla görevlidir. Tam üyeler bu egemenlik yetki devrini referandum veya Parlamento kararıyla yapmışlardır.

1993 yılında topluluğa üye 12 ülkede, 1991-tarihli Maastricht anlaşmasının onaylanmasının ardından 2000 başında planlanan Ekonomik ve Parasal Birlik programı yürürlüğe girmiştir. Birliğin tek parasal organı yani Avrupa Merkez Bankasına dönüşecek olan bir Avrupa Para Enstitüsü kurulmuştur. Kasım 2000 tarihli Nice doruğunda 12 aday ülke için üyelik görüşmelerine başlandı ve güvenceler verildi. Türkiye'nin durumu Gümrük Birliği kapsamında aynen devam ettirilirken, Kıbrıs konusunda çözüm sağlanamazsa AB'ye alınmayacağı, Kıbrıs Rum kesiminin AB'ye alınacağı belirtilmiştir. Olumlu adımlar atılması halinde Türkiye için üyelik yolunda 2015 tarihinde görüşmeler başlayabileceği söylenmeye başlanmıştır. Türkiye pazarını imalat sanayi dalında AB'ye kayıtsız şartsız sıfır gümrükle açtığı için 1996'dan başlayarak Türkiye'nin AB ile dış ticaret açığı hızla büyümeye başlamıştır. Son yıllarda bu açık on milyar dolara ulaştı. Türk pazarı birden AB'nin dünyadaki altıncı büyük pazarı olmuştur. Gıda, giyim otomobil ve kozmetik malları ithalatı artmıştır. Türk sanayiciler, AB rejimine karşı ya ortaklıklar kurmak durumunda kalmışlar ya da AB firmalarının Türkiye temsilcisi olarak ithalata başlamışlardır. AB Büyük ticaret firmaları da alış veriş merkezleri yoluyla Türkiye'de yerleşerek ithalatı yürütmektedirler. Buna karşılık Türkiye'nin AB ihracatı fazla artmamıştır. AB ihracatının %65'ini tekstil sektörü oluşturmaktadır. AB bu sektördeki ithalatını yeni tam üye yapacağı eski Doğu Avrupa ülkelerinden ve özel ilişki kurduğu Çin-Hindistan gibi ülkelere yapmayı yeğlemektedir. DTÖ anlaşmalarına göre 2005'de AB, imalat sanayiinde bütün ülkelere karşı kotalarını kaldıracaktır. Bu durumda Türk tekstilinin AB'ye ihracatı daha da zorlaşacaktır. Gümrük Birliği DYSY yönünden de ülkemizi olumsuz etkilemiştir. Gümrük serbestisi üzerine AB'li yatırımcılar ülkemizde fabrika yatırımı yapmak yerine mallarını ihraç etmeyi tercih etmektedirler. Yabancı sermaye gümrük duvarlarını aşmak için DYSY'na gitmektedir.

Ayrıca, AB firmaları Türkiye'nin yakın zamanda üye yapılmayacağını bildikleri için Türkiye'de yatırım yapmayı riskli görmekteyiz. AB'ye alınması kesinleşen Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan gibi ülkelere gitmektedirler. Bu olanaktan yararlanmak isteyen Türk yatırımcılar da kendi ülkelerini bırakıp daha avantajlı koşullar sunan bu ülkelere DYSY yapmaktadırlar.

Türkiye'nin 1995 belgesiyle yalnız AB çıkışlı imalat sanayi ürünlerinin gümrüksüz ithali buna karşılık AB dışı ülkelere AB'nin kendi tercihlerini koyduğu gümrüğü uygulamak zorunda kalması nedeniyle; Türkiye'nin dış ticareti yapay bir sapmaya uğradı. Aynı mal Japonya'da %10 daha ucuz iken % 20 vergi koymak zorunda kalan Türkiye gerçekte daha pahalı olan AB mallarını ucuz görünmesi nedeniyle ithal etmektedir. Ülke aynı ithal ürüne daha fazla döviz ödemek zorunda kalmaktadır. AB'nin uygulattığı dahilde işleme rejimi Türkiye aleyhine sonuçlar doğurdu. Örneğin, tekstilde ihracat koşuluyla üçüncü ülkeden gümrüksüz girdi getirilebilmektedir. Ancak, Türkiye'de dahili pazarlarda kullanıldığı için yerli üretici açısından haksız rekabet doğmaktadır. Bu yüzden, Türkiye'de kullanılan kumaşın %77'si ithal kumaşlardan oluşmaya başlamıştır. İlaç sanayi sektöründe patent yasası nedeniyle; ilaç fiyatları yükselirken yabancı ilaç firmalarının Türk pazarındaki payı artmıştır. AB kendi içinde ortak tarım politikası ile yılda 50 milyar dolarlık sübvansiyon yapmaktadır. Bu teşviklerle gıda sanayi korunmakta ve rekabet gücü artırılmaktadır. Aynı ürünler Türkiye'ye serbestçe girmekte olduğundan tarımı ve gıda sanayini olumsuz yönde etkilemektedir. AB adına çalışan ithalatçı lobileri gelişmiştir. Özellikle gıda ürünlerinde çikita muz ithaline, et ve süt ürünlerine vergi koymaya kalkınca en etkin yöntem Brüksel'e şikayet etmek ve engellemektir. İthalatın artması ve ihracatın sabit kalması nedeniyle, yeterli pazar bulamayan fabrikalar kapanmakta ve yatırımlar sekteye uğramaktadır. İmalat sanayinde dış girdi oranı %35'den %50'ye çıkmıştır. İşsizlik artarken reel ücretler gerilemektedir. Halkın satın alma gücü azalırken ekonomi de dar boğaz ve krizlere girmektedir.

**TABLO 1: TÜRKİYE İLE AB TİCARETİ (MİLYON DOLAR)**

	1985	1990	1995	2000
<b>İthalat</b>	3.895	9.328	16.860	26.610
<b>İhracat</b>	3.204	6.893	11.071	14.510
<b>Fark</b>	- 691	-2.435	-5.788	-12.100
<b>İhr/İth (%)</b>	82,3	73,9	65,7	54,5
<b>Ticaretimizde AB Payı (%)</b>	23,2	25,5	43,8	54,1

Kaynak; DPT.

Gümrük Birliği'ne geçtikten sonra, Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki ticaretimiz aleyhte gelişme göstermiştir. Dış ticaret açığı giderek büyürken, ihracatın ithalatı karşılama oranı 1985'de %82'den 2000 yılında %54'lere dek düşmüştür. Dış ticaretimizde AB'nin payı da aynı şekilde artarak %23'den %54'e çıkmıştır. AB ile olan ticaretimiz sürekli açık veren bir ilişki göstermektedir.

**TABLO 2: AB YARDIMLARININ BİRİKİMLİ DAĞILIMI (MİLYON EURO)**  
(1995-2000 DÖNEMİ)

	Yunanistan	İspanya	Portekiz	Türkiye
İth.-İhr. Farkı	51.894	56.590	34.015	36.322
AB Bütçesinden Net Katkı	20.015	31.769	13.190	376
Kredi	4.148	15.289	6.983	557
Toplam Katkı	24.163	47.058	20.173	933
Telafi Oranı (%)	46.6	83.2	59.3	2.57

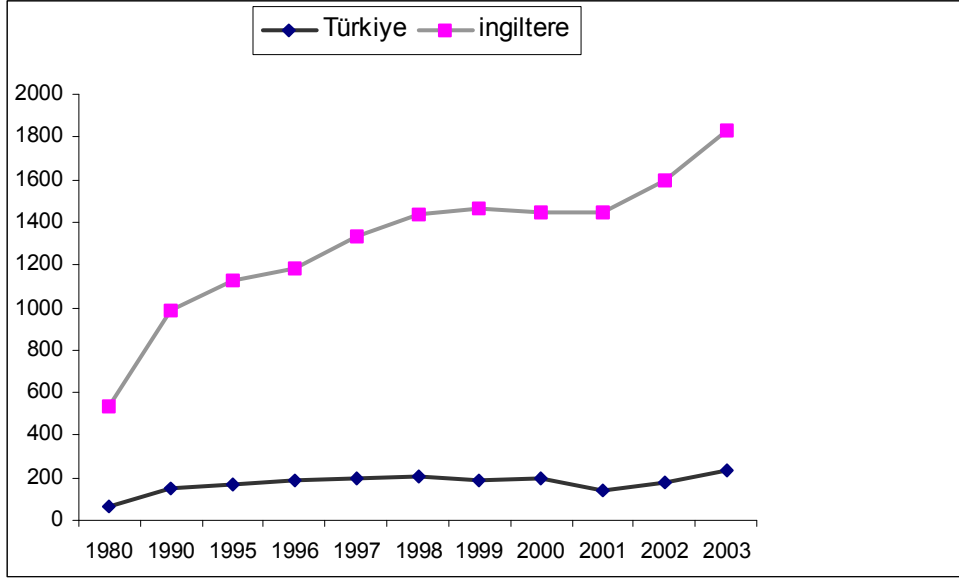
Kaynak; DPT

1995-2000 döneminde AB tarafından üyeliğe hiç bekletilmeden yani AB dışında Gümrük Birliği koşullarına tabi olmadan alınan İspanya, Portekiz ve Yunanistan ile Türkiye'nin karşılaştırması yapılmalıdır. Türkiye Gümrük Birliği'ne üye olmakla dış ticaretin rekabete açılması nedeniyle ekonomisinde aynı ölçüde zararlara uğramıştır. Yerli sanayi ve ticaretin güçlü rakipler karşısında zarar görmesi nedeniyle, dış ticareti kadar ülke ekonomisi; sanayi ve yatırımları da zarar görmüştür. Yerel sanayinin haksız ve yıkıcı rekabete karşı tazmin ve telafi edilmesi gerekmektedir. Korumaların kaldırılmasıyla (hazırlıksız diyemsek de) çaresiz kalan ve başarısız sektörlerin telafisi için yapılan yardımların, yukarıda saydığımız ülkelerin tümü için aynı olması beklenmelidir. Bu ülkeler arasında ekonomik gelişme bakımından fazla bir gelişmişlik farkının olmadığı o yıllarda söylenebilir. Oysa, telafiler hiç de öyle olmamıştır. Telafi oranı Türkiye için hiç yok derecesinde ya da tesadüfi denecek düzeydedir. (%2,6)

### **BK-AB İlişkileri**

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki 1995-Gümrük Birliği anlaşması ile İngiltere Türkiye arasındaki ticari ilişkiler ivme kazanmıştır. Dış ticaret hacmi, 1995-2000 yılları arasında 2,5 kat artarak 2000 yılında 5,8 milyar euro'ya çıkmıştır. Bununla birlikte, ikili ticari ilişkiler konjonktürel nedenlerle sürekli dalgalanmalar göstermektedir. Euro karşısında % 40 oranında değer kaybeden Türk Lirası'nın 2001'de dalgalı kura bağlanması iç talebi büyük ölçüde daraltmış ve Türk ekonomisinin önemli ölçüde küçülmesine neden olmuştur (-% 9,4). Ekonomi tekrar büyümeye başlamışsa da (2002'de %7,8 ve 2003 yılında %5,9) bunun nedeni kısmen stokların yenilenmesi olmuştur.

**GRAFİK 2. CARİ FİYATLA FERT BAŞINA MİLİ GELİR (DOLAR)**



**Kaynak; HDTM**

BK fert başına milli gelir artışı 1980'den bu yana dramatik şekilde artmıştır. Türkiye'nin on katı bir refah düzeyine işaret etmektedir. 1980'den bu yana Türkiye 2000-3000 dolar ardından dolaşırken BK, FBMG düzeyi bu iki katına çıkmıştır.

### **Mali yapı:**

Londra, New York ve Tokyo ile birlikte dünyanın en önemli mali merkezlerinden biridir. Uluslararası mali pazarlar, sınır ötesi aktarmalar, banka kredi, uluslararası bonolar ve alış verişi, döviz ticareti, yabancı para işleri ve fon yönetiminde öncüdür. Dünyanın en büyük sigorta piyasasına sahiptir. Değerli olmayan madenlerde de öyledir.

BK bankacılık kesimi dünyanın en büyük üçüncüdür. Amerika ve Japonya'dan sonra gelir. Yatırım ve özel bankacılıkta öndedir. Yabancı bankaların varlıkları ve yükümlülükleri 2004 yılı itibarıyla 4.160 milyar sterlin hacıma ulaşmıştır. 1993'deki düzeyinin üç katıdır. BK da faaliyet gösteren 382 bankadan 287'si yabancı kaynaklıdır. Hane halklarının %92'sini bir banka hesabı vardır. Evrensel bankacılık yapan BK, mevduat ve yatırım araçlarını tümüne açıktır. Posta idaresindeki hesapların da 2003'den itibaren banka hesaplarıyla birleştirilmesi yöntemine geçmiştir. Tüm ödemelerin otomatik hale getirilmesi için ülke çapında bir sistemdir. Dörtte bir tamamlanmıştır. Elektronik olanakların artmasıyla, banka şubeleri azalmaktadır. 1993'de ki banka şubesi sayısı üçte bir oranında azalarak 11.100 daire inmiştir. Global bankacılıktan sağlanan geliri 2003'de 40 milyar sterlini aşmıştır.

İnşaat örgütleri, (Building Societies-BS) üyelerine hizmet verir. Mevduat birikimlerini da alırlar. Konut finansmanı sağlar, ipotek karşılığı uzun vadeli kredi verirler. Konut değerinin %75'ine kadar kredi verir. BS Fonlarındaki sermayenin en az yarısı üyelerin mevduatlarından oluşmalıdır. 2004'de 63 BS örgütü vardır. Oluşturdukları BS Birliğine bağlı üye sayısı 1980'de 273 kadardı. Ancak birleşmelerle sayı azalmıştır. Bir bölümü banka haline gelmiştir. 2003 itibarıyla toplam varlıklarının tutarı 205 milyar sterlin'dir. 21 milyon tasarruf hesabı vardır. Toplam 2,7 milyon adet ipotek yürütmektedir. Dostluk dernekleri (friendly societies) üyelerine yardım sağlayan örgütlerdir. Üyelerine tasarruf sigorta sağlık hizmetleri verir. 2004'de 2.377 adet vardır. Kredi kooperatifleri olarak BK'da 444 adet örgüt bulunmaktadır. 365.000 üyesi vardır. Tasarruf hesapları tutarı 293 milyar sterline erişmiştir. Ülkede plastik kart kullanımı çok yaygındır. Dolaşımdaki kart sayısı 2003'de 160 milyondur. Yılda 7,8 milyar adet kredi kartı işlemi yapılmaktadır. Kredi kartı harcamaları doğrudan müşterinin banka veya BS hesabından kesilir. 1993'de 18 milyar sterlin tutarında alışveriş yapılırken 2003'de bu hacim 130 milyar sterline ulaşmıştır. Sigortacılıkta BK, Avrupa'nın en büyük, dünyanın üçüncü büyük ülkesidir. Sektörde 348 000 kişi çalışır. Borsadaki yatırımların %17'sini sigorta şirketleri yapar. Dünya çapında sigorta işlemlerinin hacmi 159 milyar sterlidir. Bunun 124 milyar sterlini yurt içi, 35 milyar sterlini yabancı ülkelere verir.

Vergisiz Özel tasarruf Hesabı ( Individual saving accounts-ISA) 1999'da başlatıldı. Özel tasarrufları teşvik için tasarlandı. 200'ye kadar 7000 dolar düzeyinde vergisiz hesap tutulabilmektedir. Yıllık 3000 st. Nakit bir banka ve BS hesabına yatırıldığında; 7000 st. Hisse alındığında veya yıllık 1000 dolarlık hayat sigortası yapıldığında vergi muafiyeti sağlanır. 2003'te itibarıyla 27 milyar st. hacme ulaşmıştır.

**TABLO 3: BK TAARRUF VE YATIRIM KANALLARI**

	Milyar Sterlin		2002 (%)
	2002	2003	
<b>BK HİSSEDARLARI</b>			
Sigorta Şirketleri	230,1	236,9	17,3
Emeklilik fonları	180,1	219,8	16,1
Fertler	165,5	203,9	14,9
Ortaklık fonları	18,9	27,2	2,0
Yatırım fonları	20,6	31,2	2,3
Öteki finans araçları	121,4	151,3	11,1
Bankalar	24,2	13,130,1	2,2
Vakıflar	13,1	15,9	1,2
Özel şirketler (finans dışı)	9,1	9,9	0,7
Kamu sektörü	1,3	0,3	-
<b>TOPLAM BK</b>	<b>784,3</b>	<b>926,5</b>	<b>67,7</b>
<b>Geri kalan dünya</b>	<b>370,4</b>	<b>441,7</b>	<b>32,3</b>
<b>DÜNYA TOPLAMI</b>	<b>1,154.6</b>	<b>1,368</b>	<b>100</b>

Kaynak. EIU

Londra, dünya euromarket (yerel piyasa dışında çıkartılan araçlar) piyasasında birincil işlemlerde %60, ikinci işlemler piyasasında ise %70 pay almaktadır. Yabancı para (döviz) işlemlerinde günlük işlem hacmi 753 milyar dolardır. Dünyanın en büyük işlem merkezi olan Londra, günlük olarak dünya işlemlerinin %31'ini karşılamaktadır. Telefon bağlantısı dışında Elektronik işlemler %55 pay almaktadır. Altın ve gümüş alışverişlerinin merkezi Londra'dır. Bu borsada 60 uluslararası banka ve finans kurumu yer alır. Finans türevleri olarak OTC borsası her geçen artmaktadır. 2001'de 275 milyar dolar olan hacim 2004'de 643 milyar dolara çıkmıştır. Euronext.liffe Euronext'in uluslararası türevler (futures and opsiyon) merkezidir. Amsterdam, Brüksel, LİFFE, Lizbon, Paris ve önemli türev pazarlarını kapsar. Türevlerde tek bir Pazar oluşturmaktadır. 2003 de bu borsada 695 milyon adet kontrat işlem görmüştür. Para tutarı ise 251 trilyon euro'dur. 2004 yılında hacim bir önceki yıla göre %24 artmıştır. Londra'da bunların dışında maden borsası türev araçları olarak yılda 72.3 milyon kontrat işlem görmektedir.

**TABLO 4: LONDRA BORSASI İŞ HACMI**

	2002	2003
<b>BK ANA PİYASA (milyar dolar)</b>		
Şirket sayısı	1,701	1,557
Hisse piyasası değeri	1,148	1,356
<b>TechMARK</b>		
Şirket sayısı	210	178
Hisse piyasası değeri	246	296
<b>Tech MARK tıp bilimleri</b>		
Şirket sayısı	44	40
Hisse piyasası değeri	117	141
<b>ULUSLAR ARASI ANA PAZAR</b>		
Şirket sayısı	419	381
Hisse piyasası değeri	1,902	1,975
<b>AIM</b>		
Şirket sayısı	704	754
Hisse piyasası değeri	10	18

Kaynak. EIU

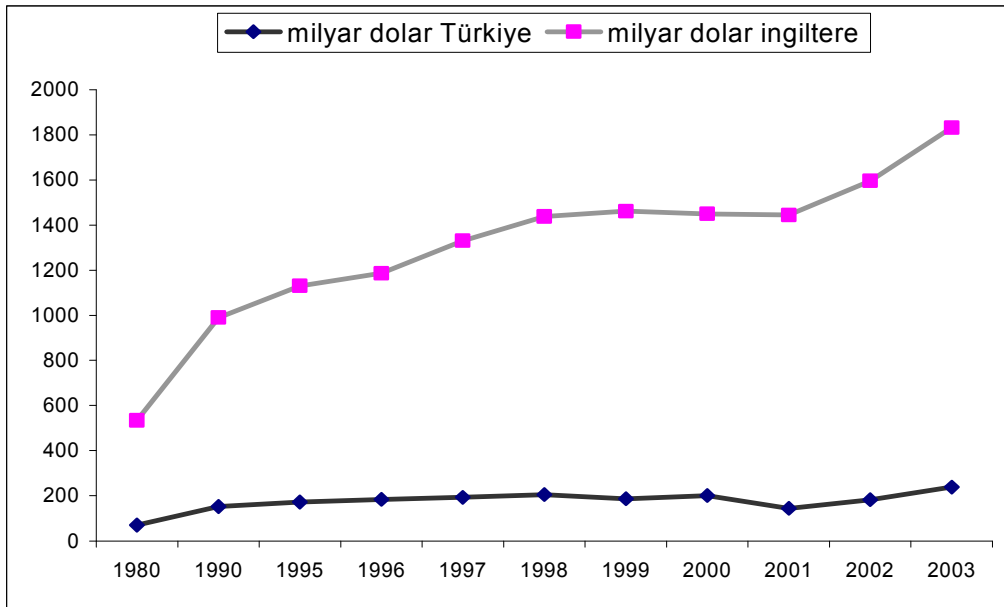
## 5.2. Ekonomi

BK; önde gelen bir ticaret ve finans merkezidir. Batı Avrupa'nın trilyon dolarlık dört ekonomisinden birisidir. Son yirmi yılda hükümetler kamu mülkiyetini azaltmış ve sosyal refah yardımlarını kısıtlamıştır. Yoğun ve mekanize yapılan tarım sayesinde verimlilik

açısından Avrupa standartlarındadır. İhtiyacı olan gıdaların %60'ını, toplam iş gücünün %2'si ile karşılayabilmektedir. Çok geniş kömür, doğal gaz ve petrol rezervleri vardır. Temel enerji üretimi GSMH'nin %10'u dolayındadır. Hizmetler alanında; bankacılık, sigorta ve iş dünyasındaki hizmetlerin payı milli gelir içinde çok yüksektir. Sanayi kesiminin ağırlığı giderek azalmaktadır. GSMH artışı, 2001-2003 döneminde; dünyadaki eğilime, sterlinin değer artışına, bilgisayar ve yazılım uygulamalarına dayanan yeni ekonomi (new economy) sektörlerinde aşırı şişmeden dolayı zarar gören imalat ve ihracata bağlı olarak azalmıştır. Ekonomisi Avrupa'nın en sağlıklıları arasındadır. Enflasyon, faizler ve işsizlik oranları oldukça düşüktür. AB parası (EMU) dışında gösterdiği, parasal başarı nedeniyle "euro" birliğine katılmamakta kararlıdır.

2004 yılı itibarıyla PPP satın alma gücü paritesi esasına göre HGSMH 1.782 trilyon dolardır. Reel büyüme haddi ise %3,2 olmuştur. Fert başına düşen milli geliri 2004 yılında 29.600 dolar olmuştur. 2004 yılında Milli gelirden tarımın payı %1, sanayinin %26,3 ve hizmetlerin payı %72,7 olmuştur. Sabit sermaye yatırımlarının milli gelire oranı %16,2'dir. Yoksulluk sınırı altında yaşayanların nüfustaki oranı %17'dir. (2002). BK ve Türkiye'nin gayri safi milli hasılasının karşılaştırması sunulmuştur.

**GRAFİK 3. TÜRKİYE-BK GSMH SEYRİ (CARİ FİYAT, MİLYAR DOLAR)**



Kaynak; HDTM

Türkiye ve BK milli gelir yönünden karşılaştırıldığında son yıllarda aleyhte on katı bir fark olduğu görülmektedir. BK, 1980'den itibaren AB etkisi altında gelişmeye çok yol almıştır.

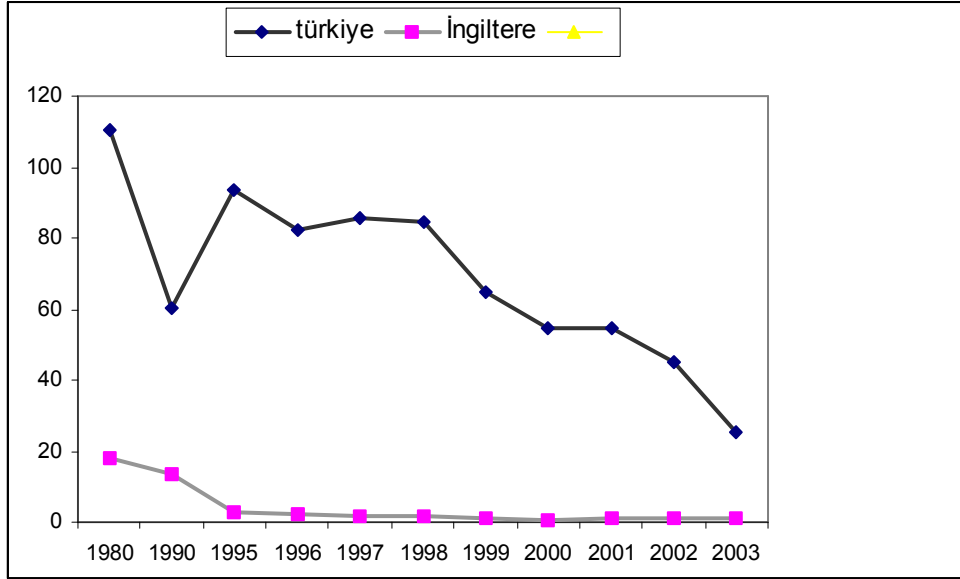
İşgücünün ancak %4 kadarı tarım kesiminde çalışmaktadır. Sanayi kesiminde, %25'i istihdam edilmektedir. İşsizlik oranı 2002 ortalaması %9,1 olmaktadır. 2002 rakamlarına göre bütçenin gelir kalemi 286 milyar dolar, harcamaları ise 330 milyar dolardır. Bunun içinde sabit sermaye yatırımları (23 milyar dolarlık ) bulunmaktadır.

**TABLO 5: EKONOMİK GÖSTERGELER**

Gösterge Kalemleri	2000	2001	2002	2003	2004
GSYİH cari fiyat (\$.bln)	1.442,8	1.434,9	1.571,4	1.805,7	2.132,0
Reel GSYİH Artışı (%)	4,0	2,2	2,0	2,5	3,2
TÜFE (%)	0,8	1,2	1,3	1,4	1,3
Nüfus (m)	58,9	59,1	59,3	59,6	59,8
Mal İhracatı (fob) milyar \$	284,4	273,7	279,9	308,3	349,3
Mal İthalatı (fob) milyar \$	334,2	332,1	350,1	386,2	455,4
Cari İşlem Dengesi milyar \$	-36,2	-32,1	-26,2	-30,8	-46,9
Döviz rezervi milyar \$	43,9	37,3	39,4	41,9	45,3
Döviz kuru ( £ / \$)	0,661	0,695	0,667	0,612	0,546

Kaynak; EIU, July 2005

**GRAFİK 4. TÜKETİCİ FİYATLARI ARTIŞ ORANLARI (%)**



Kaynak; HDTM

Grafikten görüldüğü gibi BK'nın bağımsız para politikasındaki başarısı ve AB nezdindeki uyum politikası nedeniyle enflasyon, faiz ve öteki mali göstergeler açısından fazla bir farklılık ve istikrarsızlık göstermesi beklenmemektedir. Türkiye için yaşanan bu istikrarsızlığın ise AB ilkelerine uyum çabalarıyla birlikte aynı düzeylere düşmesi, 2003'den itibaren gerçekleşmeye başlamıştır.



**TABLO 6: BK GAYRISAFİ YURT İÇİ HASILASI ( 2003)**

GSYİH menşei	Payı(%)	GSYİH Kalemleri	Payı(%)
Finans ve işletme hizmetleri	25,9	Hane halkları tüketimi	65,1
Kamu ve öteki özel hizmetler	22,6	Kamu harcamaları	21,3
Dağıtım, otelcilik yemek hizmetleri	16,9	Sabit yatırım harcamaları	16,9
İmalat	15,9	Stoklardaki değişimi	0,1
Ulaştırma-iletişim	8,1	Mal ve hizmet ihracatı	24,7
İnşaat	6,4	Mal ve hizmet ithalatı	28,0

**Kaynak; EIU.**

Gayrı safi yurt içi hasılanın yapısına bakıldığında pazara sunulan; toplam finans ve işletme hizmetlerin payının % 25.9 olduğu görülür. İmalatın payı %15.9 olmaktadır. Tarımın payı hiç yok denecek düzeydedir. Hane halklarının tüketim harcamaları kaleminin GSYİH olarak milli gelir hesabındaki payı %65.1 olmaktadır. Mal ve hizmet ihracatının payı ise %28 dir.

**TABLO 7: DIŞ TİCARET ÖZELLİKLERİ (2003)**

Temel İhracat, fob	Milyar \$	Temel İhracat, cif	Milyar \$
Mamul İmalatı (motorlu araç vb)	184,8	Mamul İmalatı (motorlu araç vb)	259,2
Yarı mamuller (makine vb)	103,4	Yarı mamuller (makine vb)	109,9
Petrol ve öteki Kimyasallar	33,2	Gıda içki tütün	40,2
Gıda içki tütün	19,4	Petrol ve öteki Kimyasallar	30,5
Temel malzemeler	6,9	Temel malzemeler	11,7

**Kaynak: EIU.**

BK'nın mamul imalatındaki (motorlu araçlar vb) ihracatı, ithalatının bir buçuk katıdır. Makine dış ticaretinde bir buçuk katı bir avantaja sahiptir. Gıda sektöründe %30'a yakın avantajlı durumdadır. Uluslararası Kimyasallarda ve yarı mamuller sektöründe başa baş bir rekabet içindedir. Temel malzemelerde ihracat avantajı iki katına yakındır.

BK'nın ihracat yaptığı ülkeler içinde ABD %15,0'lık payla en önemli ülke konumundadır. İthalat yaptığı ülkeler içinde başta Almanya (%14) gelmektedir. Toplam AB içine yani, üye ülkeler yapılan ihracatın payı %58,1 olmaktadır. İthalatta da buna benzer bir dağılım göze çarpar.(%55,9) Birlik içindeki ticaret ilişkileri her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır.

**TABLO 8: BK -DIŞ TİCARETİNİN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (2003)**

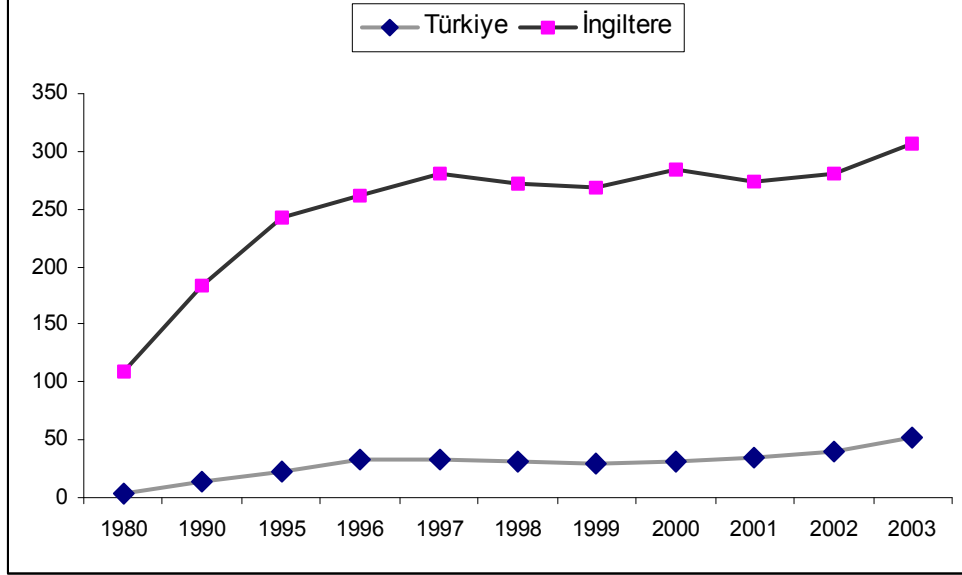
İhracat Hedefi Ülke	% pay	İthalat Menşei Ülke	% pay
ABD	15,0	Almanya	14,0
Almanya	11,6	Amerika	8,8
Fransa	9,8	Fransa	8,0
İrlanda	7,0	Hollanda	7,2
Hollanda	6,3	BeL.Luk.	5,6
AB 25	58,1	AB 25	55,9

**Kaynak: EIU**

### -Dış ticaret göstergelerinin karşılaştırmalı olarak sunumu:

Grafikte BK ve Türkiye'nin mal ithalat ve ihracatlarının yıllara göre seyri verilmektedir.

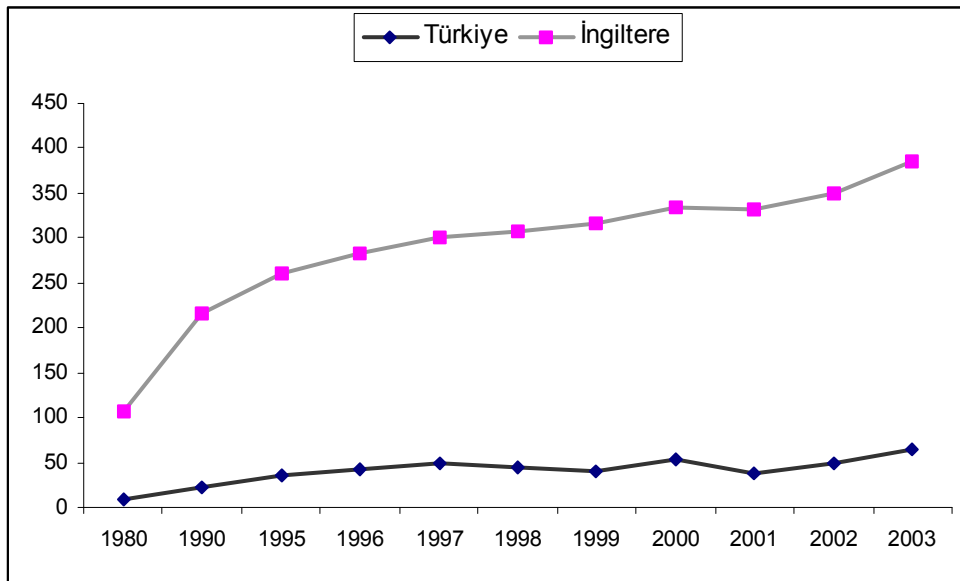
**GRAFİK 5. TOPLAM İHRACATI (MİLYAR DOLAR)**



Kaynak; HDTM

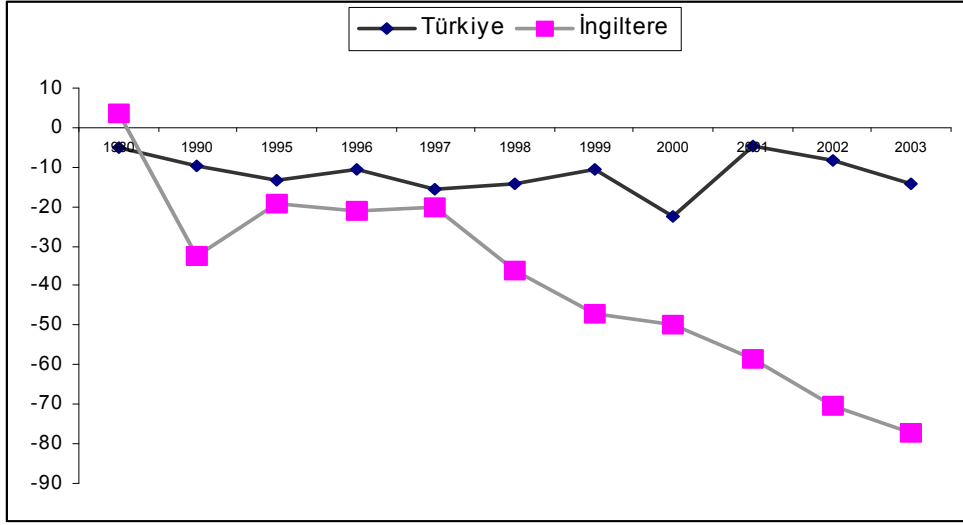
Toplam mal ihracatına bakıldığında BK ihracat hacminin 1980 de 50 katına yakındır. 1990 da Türkiye'nin on beş katına yakın düzeyde seyrettiği görülmektedir. 2000 yılı itibarıyla on katı, haricrah hacmi son yıllarda altı katına kadar düşmektedir. Her ikisi de son yıllarda belli bir istikrara ulaşsa da yeni pazarlar ve AB genişleme planı göz önüne alınarak Türkiye'nin ne kadar yüksek potansiyeli olduğunu göstermektedir.

**GRAFİK 6. TOPLAM İTHALATI (MİLYAR DOLAR)**



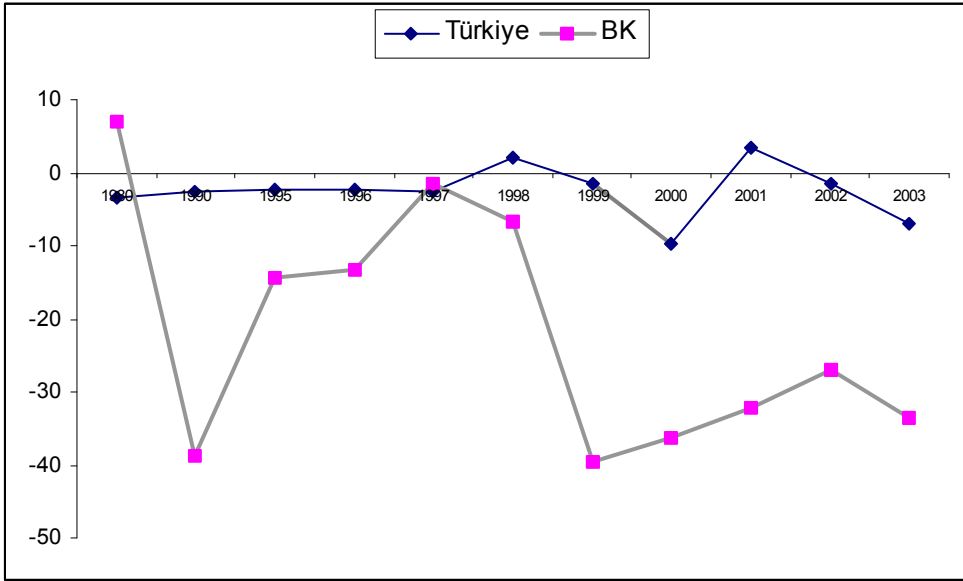
Aşağıdaki grafikte BK ve Türkiye'nin dış ticaret dengesi durumu gösterilmiştir.

**GRAFİK 7. DIŞ TİCARET DENGESİ (MİLYAR DOLAR)**



Grafikte Türkiye'nin dış ticaret açıkları kadar olmasa da, BK için de sürekli dış ticaret açığına rast gelmektedir. Bu açık düzenli bir seyir göstermektedir. Türkiye'nin dış ticaret açığı ise 1997'den itibaren daha hızlı bir büyüme ivmesine girmiştir.

**GRAFİK 8. CARİ İŞLEMLER DENGESİ (MİLYAR DOLAR)**

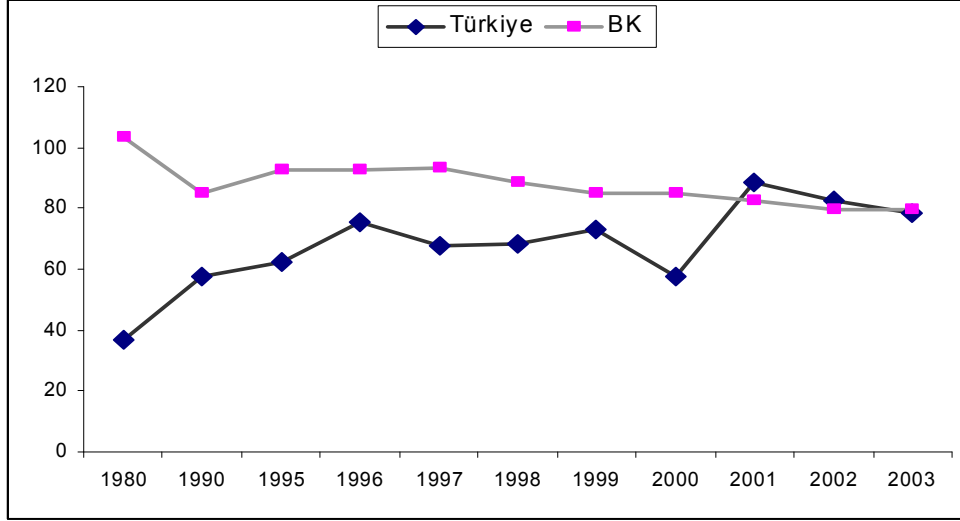


Kaynak; HDTM

Cari işlemler dengesi Türkiye için genellikle açık gösterirken, BK da aynı durumdadır. BK için 1980'lerde görülen büyük cari açıklarda 1998 sonrasında yeniden bir fazlalık söz konusu olmaktadır. BK'nın cari işlemlerinde açık vermesi, dış ülkelerde DYSY olarak faaliyet göstermelerine ve kredi vererek potansiyel pazarları kullanabilmek için yaptıkları yatırımların göstergesidir. Bu sayede dış alem gelirlerini ve rekabet güçlerini daha da artırmaktadırlar.

Aşağıdaki grafikte ithalatın ihracatı karşılama oranları aynı dönemler için karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

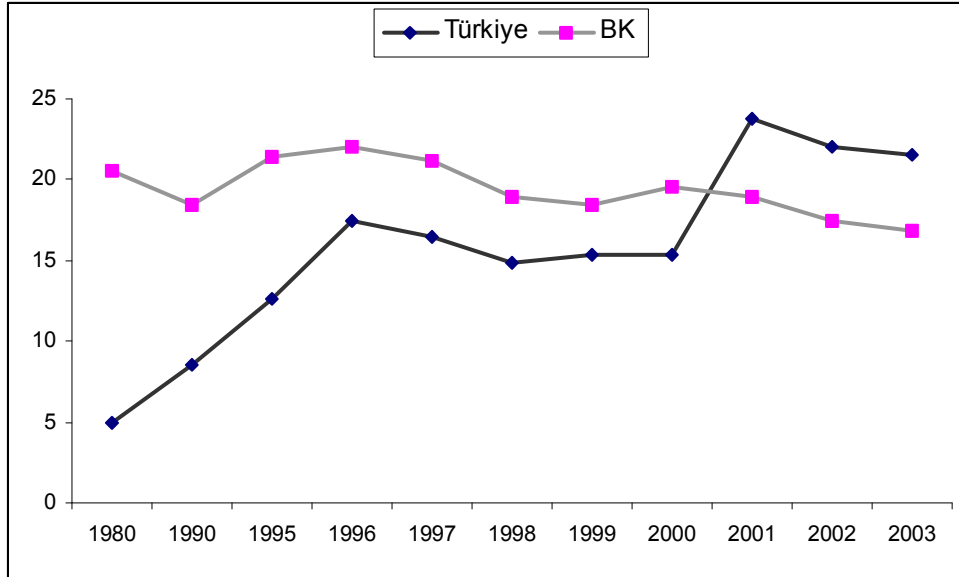
**GRAFİK 9. İTHALATIN İHRACATI KARŞILAMA ORANI (%)**



Kaynak; HDTM

Bu grafikte BK için olduğu kadar Türkiye için de ithalatın ihracatı karşılama oranlarının oldukça yüksek olduğu belirlenmektedir. İthalat ve ihracatın milli gelire göre oranlarını gösteren grafikler ülke karşılaştırması sağlamak üzere aşağıda sunulmuştur.

**GRAFİK 10. İHRACAT /GSMH (%)**

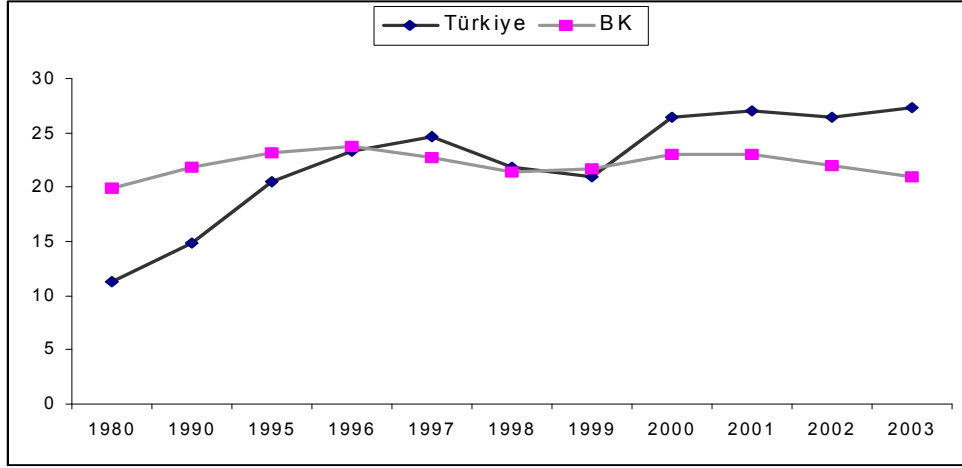


Kaynak; HDTM

İhracatın milli gelir içindeki ağırlığı oranları, Türkiye için 1980'lerdeki yüksek düzeyden başlayarak giderek artmaktadır. BK için %15-%20 arasında bir oran korunmaktadır. İç pazarın ağırlığı değişmemektedir. Böylece yaşanan cari işlemler açığının önünün alınması için; ithal-ikameci politika yerine yerel ekonominin güçlendirildiği ve ihracata yönelik

ekonomik politikaları sürdürüldüğü görülmektedir. Cari işlemler açığı, AB çerçevesinde DYSY gidilerek satın alma ve birleşmelerle rekabetini güçlendirici çabalara girildiğini göstermektedir. Bu gelişmelerin; ürün farklılaştırması, yüksek teknoloji ve bilgi yoğun yeteneklerin üretimde verimlik artırıcı katma değer yaratan önlemlerle sürdürüldüğü anlaşılmalıdır.

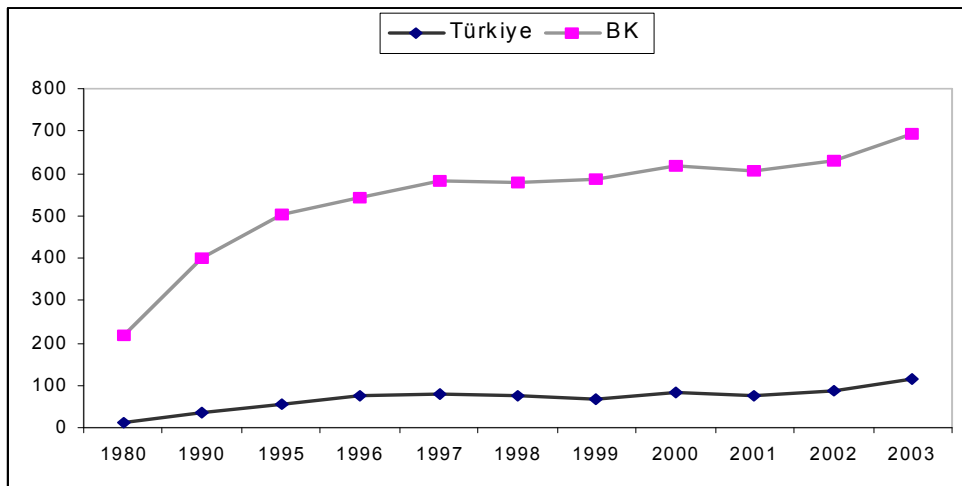
**GRAFİK 11. İTHALAT/GSMH KARŞILAŞTIRMASI (%)**



Kaynak; HDTM

BK'da ithalatın milli gelirdeki payı yıllara göre fazla bir artış göstermemektedir. Bu oran %20-25 aralığındadır. Türkiye içinse sürekli dışa açılma çabalarının sergilendiği anlaşılmaktadır. BK ise daha çok yurt dışı yatırımlarla AB içindeki pazarı kullanma stratejileri geliştirmektedir.

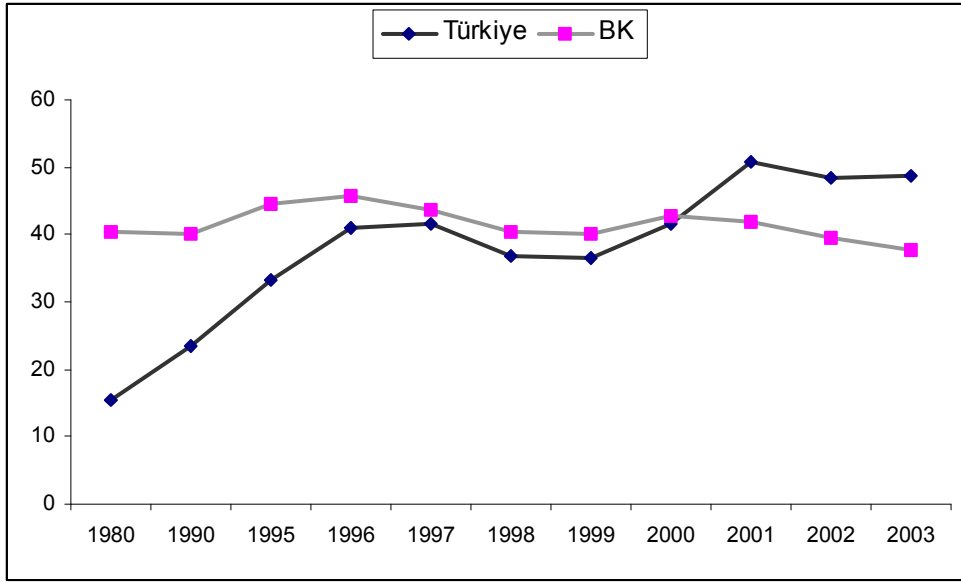
**GRAFİK 12. DIŞ TİCARET HACMİ (MİLYAR DOLAR)**



Kaynak; HDTM

Dış ticaret hacmine bakıldığında BK'da tıpkı Fransa gibi 1980-2002 döneminde üç katına yakın bir artış gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye'nin göreceli olarak bunun on beşte biri düzeyde de olsa istikrarlı bir seyir izlediği görülmektedir.

**GRAFİK 13. DIŞ TİCARET HACMİ/GSMH (%)**



Kaynak; HDTM

Dış ticaret hacminin milli gelire oranına bakıldığında dışa açık ekonominin bir göstergesi olarak BK'da istikrarlı bir düzeyde (%35-%40 arasında) dolaştığı görülmektedir. Buna karşın, Türkiye büyük atak yaparak bu düzeyi yakın oranlarda dış ticaret açıklığını sürdürebilmeyi başarmaktadır. 2000'den itibaren BK üzerine çıkarak %50'ye tırmanmıştır.

**TABLO 9: BK MAL İHRACATI (Milyon Sterlin: Fob- Ödemeler Dengesine Göre)**

Kalemler	2000	2001	2002	2003	2004
Gıda içki	9.908	9.650	9.991	10.886	10.564
Temel malzemeler	2.603	2.429	2.856	3.337	3.765
Yakıtlar	17.076	16.379	15.997	16.558	18.012
Petrol	15.603	14.809	14.318	14.608	16.342
Yarı işlenmiş ürünler	47.665	50.444	50.223	54.539	56.461
Kimyasallar	24.992	27.607	28.386	31.403	31.986
İşlenmiş mamuller	109.148	109.959	106.377	102.427	101.006
Sınıf dışı mallar	1.685	1.039	1.073	868	880
Ötekiler	0	150	0	0	0
<b>TOPLAM</b>	<b>188.085</b>	<b>190.050</b>	<b>186.517</b>	<b>188.615</b>	<b>190.688</b>

Kaynak: The Economist Intelligence Unit- EIU

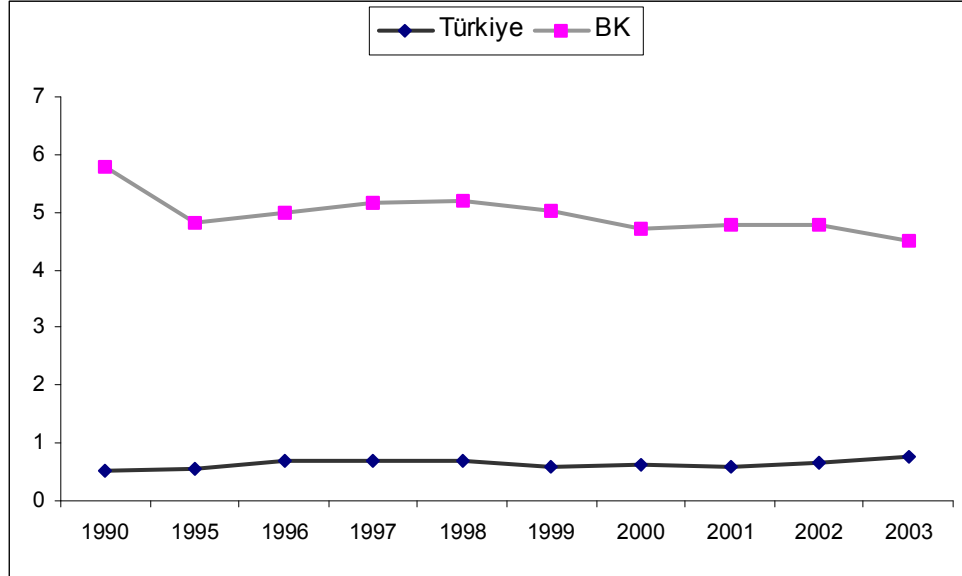
İhracat kalemleri itibarıyla: en büyük artış ara mallarında görülmektedir. Tam işlenmiş mallarda azalış görülmektedir. Ancak toplam olarak ihracat tablosunda olumlu bir gelişme vardır.

**TABLO 10: BK MAL İTHALATI (MİLYON STERLİN –FOB)**

Kalemler	2000	2001	2002	2003	2004
Gıda içki	18.053	18.517	19.392	21.133	22.081
Temel malzemeler	6.309	5.934	5.958	6.144	6.379
Yakıtlar	9.943	10.501	9.588	11.563	16.683
Petrol	8.975	9.231	8.580	10.484	14.388
Yarı işlenmiş ürünler	49.860	53.061	52.720	56.089	60.064
Kimyasallar	20.632	22.836	23.773	26.168	27.869
İşlenmiş mamuller	132.097	133.747	144.084	139.742	141.620
Sınıf dışı mallar	1.846	1.280	1.450	1.609	1.805
Ötekiler	0	520	0	0	0
<b>TOPLAM</b>	<b>218.108</b>	<b>223.560</b>	<b>233.192</b>	<b>236.280</b>	<b>248.632</b>

Kaynak; EIU

Toplam ithalata bakıldığında gıda-içki ve yarı işlenmiş mallar sınıfında beş yıl içinde yüksek artışlar olduğu görülmektedir. Buna karşın ithalat tablosunda işlenmiş mamuller en yüksek payı almaktadır. Ülke ithalatında hammadde ağırlığının önemsiz kaldığı görülmektedir.

**GRAFİK 14. DIŞ TİCARET HACMİNİN DÜNYA TİCARETİNDEKİ PAYI (%)**

BK'nın dünya ticaret hacmi içindeki ağırlığı 1990'lardan bu yana %6 dan %4'lere düşmüştür. Bunda Gelişmekte olan ülkelerin ve doğu bloğundan açılan yeni ekonomilerin rekabeti etkili olmuştur. Türkiye ise %1 ağırlığı henüz kazanamamıştır. 2003'de Almanya Amerika'yı da geride bırakarak dünyanın en önde gelen ihracatçısı olmuştur. Ayrıca Almanya'nın ithalat hacmi, Amerikanın yarısı kadardır. Almanya ihracatın çoğunluğu oto dahil edilirse yatırım malları sektöründedir. 2003'de oto ve parçaları ihracatı, toplamın % 19'u (129 milyar euro)

oldu. Bunu makine, 91 milyar dolar izlemektedir. En önemli ihracat hedefi; Fransa (%10,6) ve Amerika ( % 9,3) olmaktadır.

### -Ekonomik Göstergeler

**TABLO 11: DÖRT AYLIK GÖSTERGELER (2003-2004) (4.DÖNEM)**

	2003	2004
<b>Üretim</b>		
GSYİH (2000 fiyatları) Milyar £		
Hane halkı tüketimi	179,3	186,1
Hükmet harcamaları	56,4	57,0
Sabit sermaye yatırımları	44,0	45,7
İhracat	69,5	72,9
İthalat	79,5	84,2
GSYİH (cari Fiyat)	272,2	279,6
Sanayi Üretim endeksi (2000=100)	97,9	97,4
İmalat Sanayi Endeksi (2000=100)	98,4	98,9
<b>İstihdam ve Ücretler</b>		
Toplam İstihdam (m)	30,4	30,5
İmalat sanayi (m)	3,61	3,52
AB'ye göre işsizlik oranı (işgücüne oranla)	4,9	4,6
Ortalama Ücret (2000=100)	113,4	118,4
TÜFE (AB ilkelerine göre)	1,3	1,4
Üretici girdi Fiyatları	3,1	6,8
<b>Dış ticaret ve Ödemeler (milyar euro)</b>		
İhracat (fob)	46,46	49,43
İthalat (fob)	-60,25	-64,89
Ticaret Dengesi	-13,80	-15,46
Hizmetler dengesi,	4,22	5,05
Gelir Dengesi	5,97	9,18
Net transfer ödemeleri	-2,33	-2,88
Cari İşlem dengesi,	-5,94	-4,10

Kaynak. EIU.

Sağlık ve eğitimde planlanan reformların yapılabilmesi için vergilerin artırılması gerekmektedir. Çalışanların Sigorta pirim katkısı istenecektir. Hükümetler vergiden çok verimlik artışlarıyla kaynak arayışı içindedir. Bu şekilde 2008'e kadar 20 milyar sterlin tasarruf sağlanabileceği hesaplanmaktadır. Kamu ihale yöntemlerini basitleştirilmesi, kamu çalışanları sayısında da kısıntıya gidilecektir. Dünya ekonomisinde ki, son 20 yıldır en yüksek gelişme dönemin olan 2004 yılı (%51) ardından bir yavaşlama (%3,9) beklenmektedir.



**TABLO 12: BK BRÜT KATMA DEĞER (MİLYON STERLİN)**

Sektörler	1999	2000	2001	2002	2003
Tarım avcılık balıkçık ormancılık	9.359	8.915	8.703	8.978	9.476
<b>Sanayi toplam</b>	186.444	193.499	191.743	186.446	195.227
Elektrik gaz su	15.968	16.112	16.044	16.140	14.924
Madencilik ve işletme	17.403	25.240	24.452	22.844	27.500
<b>İmalat sanayi</b>	153.071	152.147	151.247	147.462	152.803
<b>İnşaat</b>	41.721	45.475	50.002	55.491	61.538
<b>Servis</b>	559.594	590.630	630.715	675.360	709.907
<b>Tüm sektörler</b>	797.118	838.492	881.163	962.275	976.148

Kaynak: EIU.

**TABLO 13: KARŞILAŞTIRMALI EKONOMİK GÖSTERGELER**

Göstergeler	BK	Fransa	Almanya	ABD	Japonya
GSYİH (milyar \$)	2.124,5	2.021,4	2.707,6	11.735,0	4.666,2
GSYİH fert başına (\$)	35.534	33.458	32.773	40.047	36.646
GSYİH (PPP)	30.450	29.609	27.235	40.047	29.119
Tüketici Enflasyonu (%)	1.3	2.1	1.7	2.7	0.0
Cari İşlem Dengesi	-46,9	-10,6	104,2	-665,9	172,1
GSYİH %'si	-2,2	-0,5	3,8	-5,7	3,7
Mal İhracatı (milyar \$)	349,46	422,8	891,0	807,6	540,3
Mal ithalatı (milyar \$)	-455,20	-435,1	-713,3	-1.473,1	-407,3

Kaynak: EIU

Karşılaştırmalı ekonomik göstergelere bakıldığında fert başına GSYİH olarak BK, Japonya'ya yaklaşmaktadır. PPP olarak Amerika'nın hemen arkasından gelmektedir. Ancak cari işlemler dengesinde açık fazladır. Kur ve cari işlemler açığı yönünden en büyük riski ABD taşımaktadır. 2001-2002 krizinden beri tam bir düzelmeye geçememiştir. Cari işlem açığı GSYİH'nin %5'idir. ABD doları zayıflarken bu dengesizliği düzeltereği umulmaktadır. Ancak bu takdirde euro bölgesi başta olmak üzere çoğu ülkenin dış ticaret büyümesini olumsuz şekilde etkilenmektedir. Ayrıca ABD'de hane halkları mali durum yönünden de zayıftır. Ailelerin yüksek borçlanma oranı ve konut fiyatlarındaki gevşeklik nedeniyle tasarrufa yönelmeleri halinde, tüketimin aniden düşmesi kaçınılmazdır. Bu durumda dünya ekonomisinde talep şoku gerçekleşebilir. BK'da ödemeler dengesini düzeltmek için Sağlık sisteminde yapılan reformlarının etkisi müspet olmuştur. Doktora başvurmanın faturası hasta ile paylaştırılmış, hastaların ilaç ödemesindeki katkı payları da artırılmıştır. Hükümet ile önder iş çevrelerinin gönüllü yükümlülüğü altında bir program başlatılmıştır. Meslek eğitimi talep eden her gence bu olanağın sağlayacak bir iş verilmesi konusunda anlaşma yapılmıştır.

BK Almanya'yı örnek almaya çalışmaktadır. Alman sisteminde Meslek eğitimi, genelde üç yıl sürmekte ve işle ilgili ders eğitimini, işbaşında eğitimle bütünleştirmektedir. Bu sistem, ülkenin en güçlü yanı olarak kabul edilmektedir.

**TABLO 14: ÖDEMELER DENGESİ (MİLYAR DOLAR)**

<b>Kalemler</b>	<b>2000</b>	<b>2001</b>	<b>2002</b>	<b>2003</b>	<b>2004</b>
Mal ihracı :fob	284,4	273,7	279,9	308,3	349,3
Mal ithali :fob	-334,2	-332,1	-350,1	-386,2	-455,4
<b>Ticaret dengesi</b>	<b>-49,9</b>	<b>-58,5</b>	<b>-70,2</b>	<b>-77,9</b>	<b>-106,1</b>
Hizmetler (borç)	119,5	118,5	131,1	148,8	175,5
Hizmetler (alacak)	-99,1	-99,4	-107,7	-123,3	-140,5
Gelir: (credit) alacak	204,7	204,8	186,5	206,2	252,6
Gelir: (debit) borç	-196,8	-188,0	-153,3	-168,5	-208,6
Cari transferler; alacak	16,4	20,9	18,4	20,0	23,0
Cari transferler: borç	-31,1	-30,5	-31,1	-36,1	-42,9
<b>Cari İşlem dengesi</b>	<b>-36,2</b>	<b>-32,1</b>	<b>-26,2</b>	<b>-30,8</b>	<b>-46,9</b>
Doğrudan İçeri yatırım	122,2	53,8	25,5	20,7	78,4
Dorudan Dışarı Yatırım	-254,4	-59,7	-49,5	-65,4	-64,9
Öteki varlık yatırımı	-417,6	-254,7	-150,5	-434,0	-593,5
Öteki yatırım Borçları	432,2	333,2	111,3	419,2	746,8
<b>Mali denge</b>	<b>-117,5</b>	<b>72,7</b>	<b>-63,1</b>	<b>-59,6</b>	<b>166,8</b>
Sermaye hesabı (alacak)	3,9	4,8	3,5	4,6	6,7
Sermaye hesabı (borç)	-1,6	-3,1	-2,2	-2,5	-2,9
<b>Sermaye hesabı Dengesi</b>	<b>2,3</b>	<b>1,7</b>	<b>1,3</b>	<b>2,1</b>	<b>3,8</b>
Net düzeltme kalemi	-4,1	-3,8	8,3	1,7	-6,3
<b>Toplam denge</b>	<b>5,3</b>	<b>-4,5</b>	<b>-0,6</b>	<b>-2,6</b>	<b>0,4</b>

Kaynak; EIU

2004 yılında %3,2 ile 2000'den beri en yüksek GSYİH büyümeden sonra BK, 2005-6 döneminde dünya ve iç pazar daralması sonucu yavaşlama eğilimine girecektir. GSYİH artışının 2005'de % 1,9 ve 2006'da %1,6 olması beklenmelidir. Bu oranlar ise 1992'den beri en düşük düzeydir. Yine hizmetler sektörü büyümenin temel alanı olacaktır. Sabit sermaye yatırımları da azalacaktır. İstihdam artışını yavaşlamasıyla, tasarruflar az da olsa vergiler karşısında önümüzdeki iki yılda eriyecektir. İş dünyasındaki yatırımlar azalmaktadır. Şirket borçları hayli fazladır. Yerel talep azaldıkça dış borç baskısı azalacaktır. Tüketicilerin borçlanmasındaki artış kritik düzeydedir. Halkın borç/gelir oranı %140 dolayındadır. Bu oran 1980'de görülen en son gerilemeye benzer düzeydedir. Ancak, işsizlik ve Konut fiyatlarındaki düşüş bu durumu dengeleyecektir. Uluslararası fiyatlarda artışlar ve dünya

ekonomisindeki gelişmelere rağmen enflasyon yavaştır. 2004 ortalaması %1,3 olmuştur. Ekonomideki kısıtlı kapasite ve son üretici fiyat artışları üretimin alt kademelerine kadar inmektedir. Üretici fiyatları ve Pazar fiyatları arasında, rekabete bağlı olarak gelişen fiyat artışlar tüketiciye de yansımaktadır. Önümüzdeki iki yılda %2 öngörülmektedir.

**TABLO 15: HARCAMALARA GÖRE GSYİH (2001 Fiyatlarıyla-Milyar Pound)**  
(Yıllık Değişim %)

Kalemler	2003	2004	2005*	2006*
Özel tüketim	711,1 (2,6)	736,7 (3,6)	749,9 (1,8)	1761,2 (1,5)
Kamu tüketim	220,4 (4,5)	227,2 (3,1)	232,6 (2,4)	237,8 (2,2)
Brüt sabit yatırım	172,6 (0,0)	181,0 (4,9)	185,3 (2,4)	189,2 (2,1)
<b>Nihai Yurt içi talep</b>	<b>1.104,1</b> <b>(2,5)</b>	<b>1.145,5</b> <b>(3,7)</b>	<b>1.168,1</b> <b>(2,0)</b>	<b>1.188,5</b> <b>(1,7)</b>
Stok oluşumu	4,6 (0,1)	5,1 (0,1)	3,5 (-0,1)	2,6 (-0,3)
<b>Toplam yurtiçi talep</b>	<b>1.108,7</b> <b>(2,7)</b>	<b>1.150,6</b> <b>(3,8)</b>	<b>1.171,6</b> <b>(1,8)</b>	<b>1.188,7</b> <b>(1,5)</b>
Mal ve hizmet ihracatı	278,2 (1,2)	287,7 (3,4)	294,0 (2,2)	303,1 (3,1)
Mal ve hizmet ithalatı	-312,0 (1,8)	-328,8 (5,4)	-335,0 (1,9)	-342,1 (2,1)
<b>Dış Ödemeler Dengesi</b>	<b>-33,8</b> <b>(-0,2)</b>	<b>-41,0</b> <b>(-0,7)</b>	<b>-41,1</b> <b>(0,0)</b>	<b>-39,0</b> <b>(0,2)</b>
<b>GSYİH</b>	<b>1.074,9</b> <b>(2,5)</b>	<b>1.109,6</b> <b>(3,2)</b>	<b>1.130,5</b> <b>(1,9)</b>	<b>1.149,7</b> <b>(1,7)</b>

Kaynak: The Economist Intelligence Unit- EIU

**BK; nükleer enerji konusunda** kararsızdır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına (rüzgar gücü gibi) yönelmektedir. Toplam enerji tüketiminde yenilenebilir enerjinin payının 2010 hedefi %10 olarak öngörülmüştür. Kyoto Protokolü gereği 2009'a kadar egzoz gazlarında 1990 düzeyinin %12,5 altına düşürmek zorundadır. Bu nedenle ekonomik ömrü 2020'de dolacak olan nükleer santrallerin yerine yenilerini kurmayı planlamaktadır. Ancak kamu oyu Sellafield'deki (Kuzey Batı İngiltere) atık işleme tesislerine güvenmemektedir.

Mali piyasalarda küçük yatırımcılarında katılımıyla gittikçe büyüyen (hedge fund) vadeli işlemler denetim önem kazanmıştır. Finans Hizmetleri Kurulu (Financial Services Authority -FSA) yeni kurallarla koymak yerine Londra'daki 15-25 yangın fonun denetimini

sıklaştırmıştır. Böylece yurt dışında denetimsiz “offshore” kaçması önlenmiştir. 2005’de Londra Menkul Kıymetler Borsasında işlem hacminin üçte bir ile yarısı arasından vadeli işlem yapılmaktadır. Bu fonlar FSA nezdinde kaydetmek zorundadır. Yatırım bankalarının vadeli fonlarla yakın ilişkisi vardır. Oysa bu fonlar nedeniyle maruz kaldıkları riskleri tam hesaplayamamaktadırlar. Ayrıca, yatırım bankaları arasındaki “insider trading” bilgi sızdırma olasılığı fazladır. AB içinde pazarların birleşmesiyle bu fonların iş hacmi daha da artmıştır. Ancak küçük yatırımcıların sayısı arttıkça denetim daha zorlaşmaktadır.

Telekomünikasyon ve medya denetçisi “Ofcom”, eski BT tekeli rekabet aykırı davranışlarından dolayı rekabet kuruluna şikayetten vazgeçmiştir. British Telekom eskiden BK devlet telekom tekeliydi. Özelleştirilerek piyasa rekabet açılmıştır. Dağıtım ağı ile müşteri telefon hizmetlerinin bölümlere ayrılmasına karar verilmiştir. Telekom alt yapısında rakiplerin eşit paylaşımını engellemektedir. Kendi yararına kullanmaktadır. Evlere erişimin son noktasında aşırı fiyat yüklenmesinden sızlanmaktadırlar. BT artık bu evlere erişimde son müşteriye hizmet noktasında eşit yaklaşım uygulayacaktır. Buna karşın Ofcom, sektörde şimdiden rekabetin yoğun olduğu ticari hizmet kontratları gibi alanlarda denetimlerin yeterli düzeyde olmasını sağlayacaktır. “Ofcom”, BT’nin kapatılmasına veya satılmasına karar veremedi. Bunun nedeni, BK telekom alt yapısının zayıflayacağına duyduğu endişedir. Rekabete açtı sektörü ama, BT’ı satmadı özel kesime. Böylece rekabet şartlarında özerkleştirmiş oldu. Network ağı işi ile hizmet işleri birbirinden ayrılmıştır sadece. Ayrı bir marka ile çıkacaktır. Ancak her ikisi de BT’inin bir parçası olacaktır. Bu bölümler tek çatı altında tutulmaktadır.

İnşaat sektöründe hızlı bir büyüme vardır. Ancak konut yapımı kamunun okul, hasta hane yatırımlarının yanında çok yetersiz kalmaktadır. Servis dışındaki sektörlerden; imalat sanayinde üretimde azalma görülmektedir. 2003 son dönemindeki azalma dikkat çekicidir.

**TABLO 16: SERVİS SEKTÖRÜNDE KATMA DEĞER**  
(Son IV. Dönem) (Bir Önceki Döneme Göre% Değişim)

Alt Sektör	2003	2004
Toplan ve parça ticaret	1,2	-0,3
Otel restoran	1,0	1,0
Ulaşım depolama	0,3	2,2
Posta-telekom	0,5	-0,1
Finans araçları	1,0	2,9
Konut kiralama	3,1	1,4
Konut Mülkiyet	0,9	0,6
Hükümet ve servis	0,9	0,6
Toplam Hizmetler	1,2	0,6

Kaynak: The Economist Intelligence Unit- EIU

Makine mühendisliği sektöründe pek çok firma esnek ücret sisteminden yararlanmaktadır. Çalışma saatleri artırılmakta buna karşın ücretler ise gönüllü olarak sabitleştirilmektedir. İşsizlik ödemeleri de kısıtlanmaktadır. Eskiden uzun süreli işsizlere ödenen son maaş tutarındaki işsizlik yardımı ve yeni bir işte çalışacak olanlara (geçim durumuna göre) ödenen ek işsizlik ücreti birleştirilmiştir. Ayrıca başvurabilmeyi hak ediş yılları artırılarak yardımlar azaltılmaktadır.

**TABLO 17: SERVİS DIŞINDA KATMA DEĞER ÜRETİMİ**  
(Son IV. Dönem) (Bir Önceki Döneme Göre% Değişim)

Sektör	2003	2004
<b>Toplam Sanayi</b>	0,5	-0,1
Madencilik	-2,6	-2,7
Gaz elektrik su	2,0	-0,4
Petrol gaz üretimi	-3,0	-3,7
<b>İmalat</b>	0,8	0,3
Mühendislik	1,3	-0,8
Tekstil	-2,6	-1,8
Gıda içki	-0,1	0,7
Metal ve metal ileme	1,1	0,1
Kimyasal	2,7	1,1
<b>Tarım</b>	0,1	0,3
<b>İnşaat</b>	0,6	0,9

Kaynak: The Economist Intelligence Unit- EIU

Bu sektörlerden azalan istihdam bilgi yüksek alana yani Ar/Ge ve içerilmiş bilim teknoloji sektörlerine kaymaktadır. Her dönemde sürekli olarak bu alanlarda azalma eğilimi görülmektedir. Ekonomide azalan verimlilik (marjinal diminishing return) noktasına ulaşılmıştır. Azalan rollerin bir göstergesidir.

Ülke ekonomisinde enerji fiyatlarındaki artışa (yıllık %8,3) karşın bilgisayar ürünlerinde yıllık %21 oranında düşüşler sağlanmaktadır. Bu yüksek teknoloji tandan telafi edici bir rol oynamaktadır. Odiyo-visual gereçler. Giyim eşyaları fiyatlarındaki düşüşler bu sektörlerde uluslararası rekabetin artışına işaretler. Bu sektörler zaten dünya pazarlarına terk edilmiş olup maliyetleri düşürmekte ve fiyatları dengelemektedir. Servis fiyatlarındaki artışlar ve artan kar marjları ise, bu alanlarda iç piyasaya girişi ve yatırımları özendirilmektedir. İstihdam göstergelerine bakıldığında son dönemlerde artan istihdamın daha çok tam zamanlı istihdam alanlarında olduğu görülmektedir. Kendi başına iş kuranlar ve (part time) yarı zamanlı iş olanakları göreceli olarak azdır.

Sterlin euro ile dolar arasında bir alanda seyretmektedir. AB anayasasının ret edilmesiyle euroda yaşanan gerilemeye karşın sterlin değer kazanmıştır. 2005 başında 1,48 Euro: 1 sterlin paritesine ulaşılmıştır. 2005 ortasında on yıllık devlet tahvillerinin faiz oranı Merkez bankası gecelik faiz haddinin 58 puan altındadır. Uzun vadeli borçlanma faizlerinde yaşanan bu düşüş ekonomideki yavaşlama beklentisinin bir göstergesidir.

Bono piyasaları borsaya ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Temel şirketlerin FTSE 100 borsa endeksi 2005 başında %4,5 artmıştır. Borsa endeksinde artışlar süreklilik göstermektedir.

**TABLO 18: MERKEZİ HÜKÜMET MALİYESİ (MİLYON STERLİN)**

Kalemler	2000	2001	2002	2003	2004
<b>Cari gelir</b>	<b>357.979</b>	<b>363.665</b>	<b>368.810</b>	<b>391.388</b>	<b>419.224</b>
Üretimdeki vergiler	129.395	133.264	139.689	148.261	155.429
Katma değer V.	61.054	65.200	69.562	76.932	80.925
<b>Servet ve gelir vergileri</b>	<b>144.262</b>	<b>145.204</b>	<b>143.207</b>	<b>145.731</b>	<b>163.343</b>
Gelir ve sermaye artışı V.	110.324	111.706	112.399	115.511	127.451
Öteki	33.938	33.498	30.808	30.220	35.982
<b>Öteki vergiler</b>	<b>6.382</b>	<b>7.097</b>	<b>7.098</b>	<b>7.579</b>	<b>8.078</b>
Zorunlu sosyal katkılar	62.068	63.161	63.528	75.065	78.445
Faiz ve kâr payı	8.980	7.822	8.074	7.864	7.072
Öteki gelirler	6.892	7.135	7.214	6.888	6.857
<b>Cari harcamalar</b>	<b>328.420</b>	<b>345.690</b>	<b>372.499</b>	<b>405.250</b>	<b>428.887</b>
Faiz	25.986	22.095	20.943	22.314	23.856
Net sosyal faydalar	104.710	112.044	115.400	122.303	128.324
Ötekiler	197.724	211.551	236.156	260.633	276.707
Tasarruf (Brüt + kapital V.)	29.559	17.975	-3.689	-13.862	-9.663
Aşınma	5.017	4.974	5.071	5.239	5.278
<b>Cari bütçe</b>	<b>24.542</b>	<b>13.001</b>	<b>-8.760</b>	<b>-19.101</b>	<b>-14.941</b>
<b>Net yatırım</b>	<b>9.326</b>	<b>12.135</b>	<b>16.381</b>	<b>18.168</b>	<b>18.952</b>
<b>NET borç (cari tasarruf-yatırım har.)</b>	<b>-15.216</b>	<b>-866</b>	<b>25.141</b>	<b>37.269</b>	<b>33.893</b>

Kaynak: The Economist Intelligence Unit- EIU

Cari gelir 200 yılında 357,979 iken 2004 yılından 419,224 milyon sterlin olmuştur. Buna karşın cari harcamalar aynı yıllarda 328,420 ve 428,887 milyon sterlin olarak gerçekleşmiştir. Net borç ihtiyacı, 2004 yılında 33.9 milyar sterline yükselmiştir. Cari açığın alt tanımlar itibarıyla ifadesi ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

**TABLO 19: KAMU SEKTÖRÜ NET NAKİT İHTİYACI (MİLYON STERLİN)**

	2000	2001	2002	2003	2004
Merkez Hükümet	-37.576	-2.707	17.361	37.615	43.196
Kendi hesabı	-39.062	-2.667	18.704	41.925	42.155
Yerel Hükümet	222	-1.101	-2.283	-3.711	-811
Merkezi hükümetten	1.400	-65	-1.685	-3.943	760
Ötekilerden	-1.178	-1.036	-598	232	-1.571
Genel hükümet	-38.75	-3.743	16.763	37.847	41.625
GSYİH %'si	-4,1	-0,4	1,6	3,4	3,6
Kamu şirketleri	1.315	877	1.819	809	-74
Merkezi hükümetten	86	25	342	-367	281
Ötekilerden	1.229	852	1.477	1.176	-355
<b>Toplam Kamu sektörü</b>	<b>-37.525</b>	<b>-2.891</b>	<b>18.240</b>	<b>39.023</b>	<b>41.270</b>
GSYİH %'si	-3,9	-0,3	1,7	3,5	3,6

Kaynak: The Economist Intelligence Unit- EIU

Toplam kamu sektörünün nakit ihtiyacı 2000 yılında 37.5 milyar Sterlin iken, 2005 yılında 41,3 milyar sterlin dolayına çıkmıştır.

## 6. SEKTÖRLERE GÖRE EKONOMİNİN ANALİZİ

### - Dünyadaki Eğilim;

Global çağda yerel imalat kapasitesi, iç pazar hacmi, teknoloji alt yapısı, sermaye yapısı gibi kavramlar artık stok varlığı terimleriyle anlamsız kalmaktadır. Ülke analizlerinde bilgi yeterliliği yani, akıl ve bilgi yeteneğinin ölçülmesi anlam kazanmaktadır. Bu sayede üretim kaynakları ve faktörleri ülke ekonomisinde ve gelişmesinde bir kısıtlayıcı unsur olmaktan çıkmaktadır. Teknolojik icatlar, ulaştırma ve iletişimde verimliliği artırarak, dünya boyutlarını küçülmüştür. Ortak pazarların oluşturulmasında ve ülkelerin bütünleştirilmesinde, teknik olanaklar büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Nitekim, Ortak Pazarın aşamalı olarak gerçekleştirilmesi teknolojik uygulamalarla paralellik içindedir. Kara, hava ve deniz nakliyatının yanı sıra uydu iletişim teknolojileri ve demiryollarında da bu durum görülmektedir.

Teknoloji transferlerinin çoğu değişik ülkeler arasındaki bağlantılı şirketler arasında gerçekleştirilmiş olmasına karşın, birbirleriyle bağlantısız bir çok ülke arasında da bu tür alışverişler artmaya başlamıştır. Teknoloji ve teknik hizmetleri için royalti (isim hakkı) ve ücret ödemeleri genel olarak şirket içinde (ana şirket ile yabancı şubesi arasında) gerçekleşmektedir. Patent ödemeleri daha çok ABD ve AB'deki yabancı şirketlere yapılmaktadır. Ancak, genel görünüm teknoloji transferlerinin; patent, royalti ve lisans ücretlerinin ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa ve Hollanda arasında yapılmakta olduğudur.

Bunun nedeni basittir. Dünyadaki ulaştırma maliyetleri ve ticaret engellemeleri azaldıkça; yurt dışında fabrika kurmak ve araştırma merkezleri tesis etmek yerine, yurt dışı pazarlara ihracat yoluyla ulaşmak çok daha kolay gelmektedir. Sermaye piyasaları daha çok bütünleşirken likidite artmakta, tek ülkede yerleşik bir şirketin bile bono ve hisse senedi satabilme olanağı doğmaktadır. Amerika, Japonya ve Avrupa'nın büyük şirketlerinin, sermayeye yakın oluşları sayesinde sağladıkları avantajları böylece aşınmış olmaktadır.

Uçak ve yarı iletken devre imalatında olduğu gibi kimi sektörlerde şirketler, yatırımlarının karşılığını alabilmek için global olmak zorundadırlar. Bu tür yatırım konularına yönelen şirketler, çağımızda araştırma-geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerinin çok yüksek maliyete ulaşması nedeniyle (ilaç ve telekomünikasyon gibi) global düşünmek ve yatırım yapmak zorundadırlar. "Siemens" firması 1960'larda bir elektronik devre anahtarının Ar-Ge giderlerini karşılayabilmek için yapacağı yatırımların boyutunun, Alman pazarının % 50'sini ve global pazarların en az % 20'sini kaplaması gerektiğini hesap etmekteydi. Uluslararası şirketlerden; Mars, P-G, Unilever, Colgate, Palmoil, PM, Nabisco ve Cadbury Rusya'da bu stratejiyi uygulamaktadır. Batıda yeni tesis yatırımlarının kapasiteleri için global pazarlar düşünülerek ölçek belirlenmektedir. Mevcut yatırımlar içinse, M-A (satın alma ve birleşmeler) stratejileri bir kalkınma planı olarak kabul edilmektedir. Çağımızın rekabet dünyasında tüm bu gelişmeler, çok yakından izlenmek durumundadır. Sanayi üretimi, ürünlerin bileşiminin global olarak tasarlanmasına yönelmiştir.

## 6.1. Tarım

Tarım ormancılık ve balıkçılık sektörünün mili gelirdeki payı %1,2 kadardır. Buna karşın sosyal yapıda önemli bir rolü vardır. En önemli ürün 2002 yılı itibarıyla süt (8,4 milyar euro). Hububat (4,2 milyar euro) ve domuz (5 milyar euro). Toplam üretim değeri 38,1 milyar euro'dur. Balıkçılık da oldukça ilerlemiştir.

**TABLO 20:TARIM GÖSTERGELERİ**

	2000	2001	2002	2003	2004
<b>Üretim (000 ton)</b>					
Buğday	16.704	11.580	15.973	14.288	15.473
Arpa	6.492	6.660	6.126	6.370	5.815
Şeker pancarı	9.079	8.335	9.435	9.168	9.000
Patates	6.636	6.649	6.966	5.918	5.600
<b>Hayvancılık (000 baş)</b>					
İnek-dana	11.135	10.602	10.345	10.517	10.425
Koyun kuzu	42.264	36.716	35.834	35.846	24.688
Domuz	6.482	5.845	5.588	5.047	4.787

Kaynak: The Economist Intelligence Unit EIU



Tarım politikası AB ortak tarım politikasının (CAP) güdümündedir. bu destekler AB bütçesinin yarısını alır. CAP; sağlık yönünden sakıca olmadıkça tarım ürünlerinin serbest dolaşımını, ortak pazarın dünya fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı istikrarını korumayı öngörür. Bu nedenle çoğu kez dünya piyasalarının üstünde fiyat sürdürülmesini desteklemektedir. 2003 sonrası artık ürün desteklenmesi yerine doğrudan yardım esasına geçilmiştir. Böylece ürün fazlası özendirilemeyecektir. Tarım politikası ağırlığı da azalmaktadır.

## 6.2. Turizm ve Hizmetler

BK vatandaşları turizm olarak daha çok İspanya ve Fransa'yı tercih etmektedir. Uzak mesafe olarak Amerika ve Karaiplere gidilir. Ayrıca Britanya refah toplumuna dahil üye ülkelere geziler artmıştır.

**TABLO 21: BK'DAN YURT DIŞINA ÇIKILAN ÜLKELER VE TURİST SAYISI**

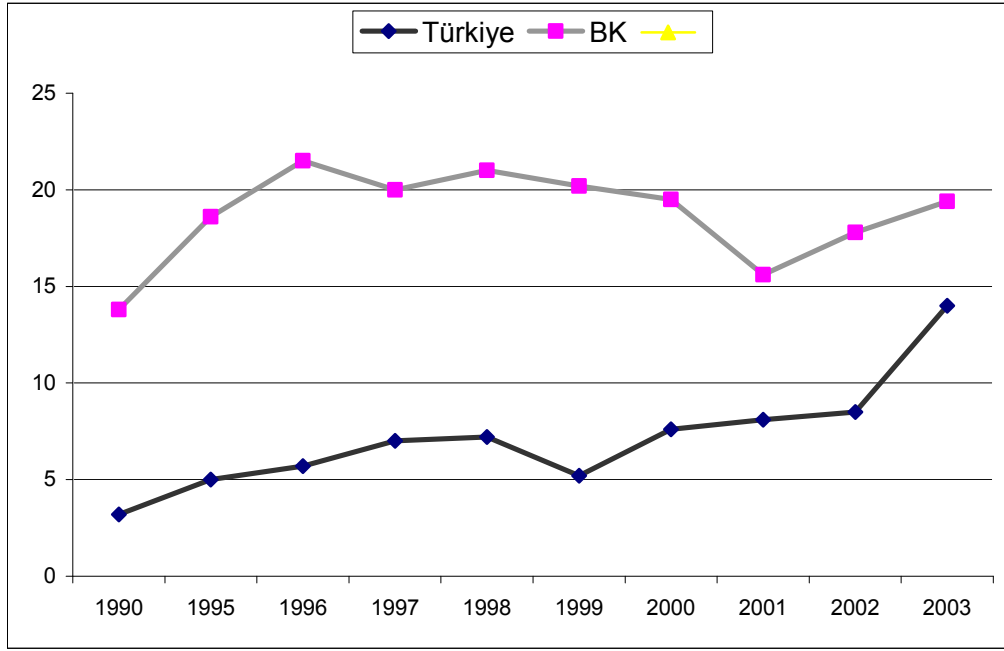
	(milyon kişi)		
	2001	2002	2003
İspanya	11,8	12,5	13,8
Fransa	12,0	12,1	12,0
İrlanda	3,9	4,0	3,9
Amerika	4,0	3,6	3,6
İtalya	2,5	2,7	2,9
Yunanistan	3,2	3,0	2,9
Hollanda	2,1	2,1	2,1
Almanya	2,2	2,3	2,1
Belçika	1,7	1,8	2,0
Portekiz	1,6	1,8	1,9
Ötekiler	13,3	13,6	14,3
Toplam Dünya	58,3	59,4	61,4

Kaynak . Office for National statistics

Turizm işletmelerinin cirosu 2003'de 17,1 milyar sterlindir. 2002'ye göre % 6,1 azalma vardır. Bunun nedeni terörizm endişesidir. 2003 yılında 25 milyon ziyaretçi BK gelmiştir. geçen yıla göre %2,2 artış vardır. 11,9 milyar dolar döviz getirmişlerdir. Yerli turizm harcamaları ise 58 milyar sterlin dolayındadır.

BK'ın turizm gelirlerine bakıldığında istikrarlı bir durum gözlenmektedir. Türkiye'nin turizm gelirlerinin ise 1990'da dört katı iken, 2003 de ancak bir buçuk katı kadar yüksek düzeyde gelir sağlamaktadır. Türkiye, yaptığı turizm hamlesi sonucunda neredeyse başa baş duruma geçmek üzeredir. Türkiye'nin turizm potansiyeli öteki sektörlerle göre çok daha hızla realize edilmektedir.

**GRAFİK 15. KARŞILAŞTIRMALI TURİZM GELİRLERİ (MİLYAR DOLAR)**



Kaynak; HDTM

### **-Hizmetler**

Mali hizmetlerin dışındaki hizmet alanları olarak; oto-motor, toptan ve perakende ticaret, oteller, restoranlar, yemek servisleri, gezi ajansları, emlak komisyonculuğu, oto kiralama, bilgisayar işleri, sanayi hizmetleri olarak yazılım danışmanlığı, pazar araştırması, reklam ve turizm görülmektedir. 2003 yılında BK'da 582.000 kişi motorlu araçlar ve parçaları ticareti ve petrol istasyonu işleri yürütmektedir.

Oto hizmetleri sektöründeki ciro 2003'de 145 milyar sterlindir. Önceki yıla göre %7 artış vardır. Ülkede 2003 de 10.535 petrol istasyonu vardır. Bir önceki yıla göre 890 adet azalmıştır. Buna karşın süpermarket alanlarındakilerin sayısı 59'dan 1.126'ya yükselmiştir. Bir çok benzin istasyonu, restoran dahil alışveriş hizmetleri de sunmaktadır. Sadece benzin istasyonu olarak çalışanların oranı %66'ya inmiştir.

2003'de toptan ticaretle meşgul olan 106.000 işletme vardır. Çalışanların sayısı ise 1,1 milyondur. Perakende sektöründe ise 2,85 milyon insan çalışmaktadır. 2003 itibarıyla 189.000 perakende satış yeri vardır. Sektördeki ciro tutarı 236 milyar sterlindir. İş hacmi, 2002'ye göre %16 artmıştır. Otel restoran bar ve pub (meyhane) hizmetlerinin hacmi 1,8 milyon çalışan ve 62 milyar sterlin ciroyla önemli bir yer tutar. Bu sektörde 54.340 işletme vardır. 2002'ye göre yılda % 4,9 artış gerçekleşmiştir.

**TABLO 22: FİNANS DIŞI HİZMETLERİN DAĞILIMI****(Milyar Sterlin)**

	2002	2003	% değişim
<b>Motorlu araç sektörü</b>	134,9	144,6	7,2
<b>Toptan ticaret</b>	383,2	382,9	-0,1
<b>Otel restoran</b>	59,1	62	4,9
<b>Turizm gezi operator</b>	18,2	17,1	-6,1
<b>Kiralama</b>	19,0	19,4	1,9
<b>Bilgisayar işlemleri</b>	45,5	51,0	12,0
<b>Sanayi-İş dünyası hizmetleri</b>	158,4	168,4	6,3

Kaynak: Office for National Statistics

Fuar sergi ve kiralama faaliyetleri, katmerli olanaklarla geniş bir hizmet alanıdır. 2003'de 856 sergi, 9,6 milyon ziyaretçi çekmiştir. Bilgisayar ve ilgili hizmetlerinde eğitim danışmanlık, yazılım desteği, entegre sistemler kurulması ve öteki servis hizmetleri gittikçe yaygınlaşmaktadır. Sektörde 490.000 çalışan vardır. İş hacmi 2003 yılında 51 milyar sterlindir. Bir çok yazılım işleri Hindistan'a verilmektedir. Avşiva şirketi 2.350 idari ve yazılım işi kadrosunu Hindistan'a aktarmıştır. Sanayi hizmetleri içinde pazar araştırmaları 1,22 milyar sterlin pay almaktadır.

**TABLO 23: ÖNEMLİ PAZAR ARAŞTIRMA FİRMALARI****(Milyon Sterlin)**

Çalışma alanı	2002	2003
<b>TNS</b>	160	159
<b>NOP world</b>	77	76
<b>Ipsos (BK)</b>	44	47
<b>MORI</b>	36	39
<b>Information Resources</b>	35	34
<b>Maritz/TRBI</b>	25	27
<b>Incepta Marketing Intelligence</b>	-	20
<b>Martin Hamblin GfK</b>	19	17
<b>Synovate</b>	16	16
<b>ORC International</b>	13	13

Kaynak . Office for National statistics

İş dünyasında ve sanayi kesimine yönetim danışmanlığı veren 70.000 kadar danışmanlık şirketi vardır. Finans, insan kaynakları, pazarlama, çevre, proje, ekonomi, e-ticaret, strateji, yeniden yapılanma gibi alanlarda hizmet verirler. Yıllık İş hacmi (2003'de) 10 milyar sterlin olan sektörün bir milyar sterlin tutarında ihracatı vardır. Reklam alanında hizmet veren 1.480 şirket BK da faaliyet gösterir. Basın (%49), internet, TV (%25), doğrudan posta (% 14,1) ve

radio yoluyla yapılan reklam harcamaları 2003 yılında 17,2 milyar dolar olmuştur. Bir önceki yıla göre %2,4 artış vardır.

### **6.3. Ulaşım ve Haberleşme**

BK'nın gelişmiş ülke standartlarına göre orta derecede güvenilir bir karayolu ve demiryolu ulaştırma alt yapısı vardır. Yetersiz tutarda yatırım yapılmaktadır. 2000-2010 arasında Ulaştırma Bakanlığı'nın ulaştırma yatırımları 180 milyar euro olarak planlanmıştır. Önceki on yıllık yatırımlar toplamı ise 95 milyon sterlin olmuştur. Otomatik yol ücretlendirme sistemi ve öteki mevcut alt yapı modernleştirme ve yenilikleriyle ulaştırmada büyüme kısıtlanmaktadır. Öngörülen para yetmemektedir. Toplu taşımacılıktaki yetersizlikler nedeniyle özel oto sahipliği ve kullanımı gittikçe artmaktadır. Bu durum, sorunları da beraberinde getirmektedir. 1950 yılından bu yana otomobillerle yılda kat edilen yolcu-km sayısı logaritmik olarak artmıştır. Otobüs sayısı azalırken demir yolu taşımacılığı yerinde saymıştır. Ancak devlet destekleriyle toplu taşımada otobüs kullanımı Londra'da giderek artmaktadır. 2003'de otomobil, kamyonet ve taksilerle kat edilen yolcu-km mesafenin % 85'ini oluşturmaktadır. Otobüslerin payı %6, demiryollarının da %6'dır. Trafik sıkışıklığını özellikle kent merkezlerinde çözmek üzere yol fiyatlandırma sistemi getirilmektedir. 2003'de Londra'da uygulamaya konan trafik ücret tarifesi sistemi, trafik yükünü %20 azaltmıştır. Öteki kent merkezlerine de konacaktır.

BK da demiryolları ağı yaygındır. Ancak yeterli fon olmadığından hatların bakımı yeterince yapılamamaktadır. Londra ve çevresiyle arasındaki gidiş-geliş servisi pahalı sıkışık ve güvenilmezdir. Demir yolları 1996'da özelleştirilmiştir. Yolcu sayısı o günden beri sürekli artmış ancak zamanında yolculuk olanağı kalmamıştır. Yük taşımacılığında devletin özendirilmesi başarılı olmuştur. Toplam yük, ton-km olarak 2004'de 20,3 milyara ulaşmıştır. Oysa, 1990 ortalarında 13 milyar dolayında idi.

BK'da mesafelerin kısalığı göz önüne alındığında, hava taşımacılığının yerel ulaştırma hizmetlerinde içinde fazla yaygın olmadığı görülmektedir. Buna karşın, bir çok hava alanı uluslararası merkez konumundadır. Londra Heathrow Havaalanı yolcu taşımacılığında dünyanın en önde gelen hava alanlarından biridir. İkinci merkez olarak Gatwick de önemli bir hava limanıdır. British Airways en önemli hava ulaşım şirketi olup, 1987'de özelleştirilmiştir. Serbestleştirme sonucu BK'de hava ulaşımı rekabet açılmış ve fiyatlar oldukça düşmüştür. Trafik yoğun olmayan merkezlerde ve ucuz hava alanlarında çalışan düşük maliyetli özel

hava şirketleri (EasyJet ve Ryanair gibi) Avrupa içi ulaşımda önemli bir hizmet görmektedir. Ülkede 471 adet hava alanı vardır. Bunu 334 adet asfalt-uçuş pistine sahiptir.

Rekabet avantajının daha az gelişmiş ülkelere kayması sonucunda, BK deniz ulaştırma filosu bir zamanlar dünyanın en büyüğü iken günümüzde, mülkiyet olarak, sadece %2 pay almaktadır. Buna karşın BK, deniz ulaştırmasında sağlanan ek hizmetlerde; örneğin sigorta, 'surveyans', lojistik, hukuk ve uzlaşma, bilgilendirme ve sınıflandırma konularında en öndedir. Britanya limanlarının kapasitesi son yıllardaki iş hacmini kaldıramayacak düzeydedir. Bu sıkışıklığın çözülememesi halinde taşımacılığın başka komşu ülke limanlara kayması riski vardır. Ülkede 3.200 km'si yolu vardır. Bunun 620 km'si kullanılmaktadır. Ülkenin en önemli 23 limanı yoğun biçimde deniz nakliyatında kullanılmaktadır. Mevcut ticaret filusunda 1.000 GRT üzerindeki 429 gemisi BK kayıtlıdır. Filonun toplam kapasitesi. 9.566.275 DWT hacmindedir. Yabancılara ait 202 gemi ülkeye kayıtlıdır buna karşın BK mülkiyetindeki 446 gemi Panama gibi deniz aşırı limanlara kayıtlıdır.

#### **-Boru hattı:**

Boru hatlarıyla doğal gaz taşımacılığı 2004'de 21.446 km'ye çıkmıştır. Uzun mesafe petrol boru hattı uzunluğu 2.370 km olmuştur. Rafine ürün boru taşıma ağı 4.474 km'dir. Yoğun petrol ürünleri taşıyan boru hattı uzunluğu 370 km, petrol gazları taşıma hattı ise 59 km'dir.

#### **-İletişim:**

BK Avrupa'da telefon hizmetlerinin serbestleştirildiği ve tekelin kaldırıldığı ilk ülkedir. BT Britanya Telekom şirketi, 1984 ve 1991'de, iki aşamada özelleştirilmiştir. Alman Deutsche Telekom (DT), 1998'e kadar sabit telefon iletişimde tekeldi. Bu sektör, ancak bu tarihte ve AB ilkeleri gereği zorla serbestleştirilebilmiştir.

BK, kablo şirketlerinin TV ve telefon hizmetleri sunumunda en serbest faaliyet gösterdiği ülkedir. Bu iletişim ağı tamamen özel şirketlerin elindedir. Şimdiye dek (2005'de) bu alanda 100 lisans tahsisi yapılmıştır. BT'nin özelleştirilmesi ve pazarın serbestleştirilmesi sonucunda fiyatlar reel olarak yarı yarıya düşmüştür. Hizmet niteliği ise sekiz OCD göstergesine göre oldukça ilerlemiştir. BK; Avrupa'nın en rekabetçi cep-telefonu sektörüne sahiptir. Dünyanın en büyük cep telefon şirketi olan "Vodafan" bir Britanya şirkettir. Üçüncü nesil (3G) telefon ağının gelişimi teknik nedenlerle yavaş ilerlemektedir. 3G lisansı verilen beş cep telefonu işletmecisinden sadece biri 3G hizmetlerini başlatabilmiştir. GPRS (genel paket radyo hizmeti), 2.5 G cep-telefonu hizmeti olarak 2002'den beri pazara sunulmaktadır. Amerika ve Kuzey Avrupa ülkeleri dışında internet yönünden BK, dünyanın en önde fert başına

kullanım oranına sahip ülkesidir. 2004 itibarıyla, 12,8 milyon (nüfusun % 52'si) ev halkı evinden İnternet kullanabilmektedir. Önceleri geniş bant iletişim hizmetleri Avrupa'nın öteki ülkelerine göre yavaştı. BT egemen telekom şirketi olarak ücretleri oldukça yüksek belirlemekteydi. Ayrıca, başka şirketlerin yerel alt yapıyı kullanmalarında engelleyici rol oynamıştır. Ancak, Şubat 2002'de toptan geniş bant yayın hizmetlerinin maliyetini düşürmüş ve yerel iletişim ağının yaygın kullanımına olanak sağlamıştır. Böylece geniş bant kullanıcılarının sayısı iki yılda on katı artarak 2004' de 3,3 milyona çıkmıştır.

BK'da gazete okuma alışkanlığı çok yaygındır. Geniş sayfa günlük gazeteler (The times, Daily telegraph, The Independent, The Guardian and the Financial Times) ideolojik eğilimleri olmasına karşın tarafsız haber yapma sorumluluğu içindedirler. Buna karşın, "tabloid" basın denilen (the Daily Mail, The Sun, The Daily Star ve The Mirror) yabancı düşmanı veya çok aşırı magazin türündendir. BK, beş yer televizyon istasyonuna sahiptir. Ayrıca artan sayıda uydu ve kablo yayın kanalları vardır. Yerel TV yayın kanallarının ikisiyle, bir çok kablo ve radyo kanalı devletin BTC şirketine aittir. Bu yayınlar lisans-abone ücretleriyle işletilmektedir. BBC, dünya çapında tarafsız haber yapmakla tanınmıştır.

Kablolu telefon ana abonelerin sayısı 2002'de 34,9 milyon adettir. Mobil cep telefonları sayısı ise hızla artarak 49,7 milyona ulaşmıştır. AM yayın yapan 219, FM yayın yapan 431 ve kısa dalga 3 adet radyo istasyonu vardır. TV yayın istasyonlarının sayısı 228 adettir.

#### **-Enerji:**

**BK**, enerji kullanımına tahsis edilen doğal kaynaklar, kömür, petrol ve doğal gazdır. Ülkede üretilen enerjinin üçte ikisi kömür ve gazdan sağlanır. Yenilenebilir enerji kaynakları için dünyanın en ileri teknik çalışmaları yapılmaktadır. Şimdilik 2001'de %1 iken, 2010 yılına kadar kullanılan enerjinin % 10'u yenilenebilir kaynaklardan sağlanacaktır. Ancak, bu yöntem artan enerji talebini karşılamaktan uzak kalmaktadır. BK'da geniş kömür yatakları vardır. 18. asırdan beri kullanılmakta olan bu maden ocakları, Kuzey denizi petrolü ve gaz kaynaklarının rekabeti nedeniyle ekonomik olmaktan çıkmıştır. 1960'dan beri bu nedenle kömür üretimi azalmaktadır. Enerji sektörü 1980'lerdeki serbestleştirilmesi sonucunda modern yüksek verimli gaz kaynakları enerji santralleri öncelik kazanmıştır. Bir çok ocak kapatmıştır.

Kuzey denizinde kıta sahanlığında 1965'de doğal gaz ve 1969'da petrol bulunmuştur. Bulunan kaynaklar sırasıyla 1967 ve 1975'den itibaren işletmeye açılmıştır. Ticari amaçla ve konut ısıtılmasında gaz kullanımı için geniş bir dağıtım ağı oluşturulmuştur. Gazla çalışan enerji santralleri elektrik üretiminde kömürün yerini almıştır. 1970'den petrolde tamamen dışa

bağımlı olan BK, 1985’de günde 2,5 milyon varil üretimle dünyanın en büyük altıncı petrol üreticisidir. Ayrıca 5 milyar varil rezervi vardır. Şimdilik petrolde dış ticaret fazlasına sahiptir. Ancak ileride giderek yerli üretimin talebi karşılayamayacağı görülmektedir. BK, Fransa kadar nükleer enerjide ileri değildir. BK, elektriğinin % 20’i nükleer santrallerden sağlanır. 2010 yılına kadar 14 nükleer santral ömrünü doldurmuş olacaktır. 2023’e kadar hepsinin teknik ömrünü doldurduğu için kapatılması gerekecektir. Enerjide kendine yeterli olmak için. Yeni nükleer santraller kurulması, kamu oyu baskısına karşın tek seçenek olarak görülmektedir.

Elektrik üretimi yılda 395,9 milyar kWh olmaktadır. elektrik tüketimi ise 337,4 milyar kWh düzeyinde kalmaktadır. Elektrik üretim kapasitesi fazlalığı vardır. Yeni Sanayi yatırımlarında bu bir alt yapı avantajı sağlamaktadır. İhraç edilen elektrik 2,9 milyar kWh’dir. Buna karşın fiyat avantajı nedeniyle 5,1 milyar kWh elektrik ithal edilmektedir. Petrol üretimi 2003’de 1,9 milyon varil/gün düzeyinde olup tüketim 1,7 milyon varildir. 1,5 milyon varil ihracata karşılık 1,5 milyon varil ithal edilmektedir. Doğal gaz üretiminde ise 105,9 milyar metre küp iken tüketim 92,8 milyar m<sup>3</sup>’tür. İhraç edilen 15,7 milyar metre küpe karşılık 2,7 milyar metre küp ithal edilmektedir. Doğal gaz rezervleri 714,9 milyar metre küp tahmin edilmektedir.

Yerel ve bölgesel tekeller kaldırılarak pazarlık yapılması koşuluyla üçüncü tarafın rekabetine yol açılmıştır. İş yeri ve evler diledikleri sunumu seçebilirler. Enerji sektörünün pazarlıkla rekabete açılmasını savunan Almanya’nın aksine öteki AB ülkeleri kamu yöneticisinin kararını esas alır. Ancak gerektiği yerde Sanayi ve tüketici federasyonlarıyla elektrik ve gaz sunucuları arasında yapılan sözleşmelerle pazarlıkların ana çerçevesi hazırlanmaktadır. Bu sözleşmeler AB Rekabet Kurulu, Kartel Dairesi ve Ekonomi Bakanlığı’nın da katılımıyla yönlendirilmektedir. Pazarlıkta karşılaşılan güçlükler için yine kamu düzenleme ve denetimi yöntemine başvurmak gerekmektedir. Elektrik şirketleri bölgesel gaz dağıtıcılarını satın alırken gaz sektörü yeniden yapılanmaktadır. Rekabet dairesinin ret etmesine karşın; hükümet tarafından bazı birleşmeler, uzun dönem sunumda güvenilir ve büyük bir şirketin tutarlı olacağı gerekçesiyle kabul edilmiştir. Maden kömür üretimi hızla azalmaktadır. Almanya’da olduğu gibi kömür kaynaklarının enerji santrallerinde kullanımı kısmen sürmektedir. Yerel üretilen maden kömür ithal ürüne göre üç dört katı maliyetlidir. AB devlet desteklerinin kaldırılmasını öngörmektedir.

**TABLO 24: HİZMET SEKTÖRLERİNİN KATMA DEĞERİ (MİLYON STERLİN)**

	1999	2000	2001	2002	2003
<b>Toptan perakende</b>	99.170	103.592	110.559	115.619	123.630
<b>Otel ve restoran</b>	26.220	27.914	29.310	30.918	33.222
<b>Ulaşım ve iletişim</b>	64.996	70.054	71.413	74.192	75.634
<b>Mali araçlar</b>	40.050	41.663	42.705	61.656	52.041
<b>Mali Düzeltme kalemi</b>	-26.768	-33.659	-33.575	-40.728	-45.294
<b>Emlak</b>	178.137	192.157	209.958	220.695	242.717
<b>Kamu idaresi</b>	41.824	43.733	46.116	48.472	50.489
<b>Eğitim</b>	44.980	48.080	51.761	55.304	55.752
<b>Sağlık</b>	50.772	54.550	57.552	61.314	71.294
<b>Ötekiler</b>	40.208	42.520	44.915	47.922	50.421
<b>Toplam Hizmetler</b>	559.594	590.603	630.715	675.360	709.907
<b>Tarım hayvancılık</b>	9.359	8.915	8.703	8.978	9.476
<b>İnşaat</b>	41.721	45.475	50.002	55.491	61.538
<b>İmalat</b>	153.071	152.147	151.247	147.462	152.803
<b>Madencilik</b>	15.968	16.112	16.044	16.140	14.924
<b>Elektrik gaz su</b>	17.403	25.240	24.452	22.844	27.500
<b>TOPLAM</b>	797.118	838.492	881.163	926.275	976.148

Kaynak: EIU

Tablodaki tutar olarak gösterilen katma değerlerin oransal olarak ifadesi aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

**TABLO 25: SEKTÖRLERİN TOPLAM KATMA DEĞER ORANLARI (%)**

	1999	2000	2001	2002	2003
<b>Hizmetler / TOPLAM</b>	0,702	0,704	0,716	0,729	0,727
<b>Tarım Hayvan / TOP</b>	0,012	0,011	0,01	0,01	0,01
<b>İnşaat / TOPL.</b>	0,052	0,054	0,057	0,06	0,063
<b>İmalat / TOPL.</b>	0,192	0,181	0,172	0,159	0,157
<b>Madencilik / TOPL.</b>	0,02	0,019	0,018	0,017	0,015
<b>Elektrik Gaz su / TOPL.</b>	0,022	0,03	0,028	0,025	0,028
<b>Toplam</b>	0,286	0,284	0,275	0,261	0,263

Kaynak: EIU

#### 6.4. Sanayi

Öteki gelişmiş ülkelerin aksine Almanya'da imalat sanayi ve ilgili hizmetler önde gelen bir ağırlıktadır. Ancak, imalat sanayi payı milli gelirde; 1999'de %19,2 iken, 2003'de %15,7'ye düşmüştür. Hizmet sektörü ekonomide artık en önemli payı almaktadır. Ancak, pek çok hizmet şirketi dolaylı olarak imalat sanayine dayanmaktadır. Güçlü ekonomisiyle BK'da her



alanda üretim yapılmaktadır. Oto ve kimyasallar sanayi ve beyaz eşya yanı sıra iletişim sektörü de önemlidir. İmalat sanayi üretimi, 1999'dan 2003'ye dek %3,5 azalmıştır. İnşaat dahil, sanayi sektörü; imalat, elektrik, gaz ve su faaliyeti olarak GSYİH'nın %26,3'ünü karşılamaktadır. Üretim ve ihracat yapısına bakıldığında yüksek teknoloji ürünlerinin payı öteki kalkınmış ülkelere göre payı azdır. Bunun nedeni, uzay havacılık ve bilgisayar sektörlerindeki yetersizlikleridir. Uluslararası olan bir çok yerel dev firma bulunmakla birlikte 500'den az eleman çalıştıran KOBİ'lerin ekonomideki ağırlığı daha fazladır. Yeni araştırma ve geliştirme teşvik fonları, özellikle yeni ürün ve işlem yaratma potansiyeli yüksek olan KOBİ'lere yöneliktir.

**TABLO 26: İMALAT SANAYİ ÜRETİM GÖSTERGELERİ (2001=100) (Beş Yıllık % Değişim)**

Sektör	2000	2001	2002	2003	2004	%
Madencilik ve İşletme	105,8	100	99,7	94,4	87,1	-17,7
Gıda içki	99,2	100	101,0	100,8	101,9	2,7
Tekstil Deri	112,1	100	92,5	90,8	80,6	-31,5
Kömür petrol ürünleri	106,1	100	102,3	95,8	101,2	-4,9
Kimyasallar ve suni plastik	94,2	100	100	100,6	103,9	9,7
temel metaller	102,2	100	96	93,8	97,1	-5,1
Mühendislik	103,6	100	92,3	94,6	98	-5,6
Öteki makine ve gereç	100,5	100	99,1	99,6	98,9	-1,6
Elektrik, gaz, su	97,7	100	99,5	101,2	103,8	6,1
Toplam	101,6	100	97,5	97,4	97,8	-3,8

Kaynak. EIU.

İmalat sanayi sektörü gelişimine bakıldığında madencilik sektörü endeksinin beş yıl içinde %17,7 azaldığı görülmektedir. Toplam imalat sanayi sektöründeki düşme %3,8 olmaktadır.

### İşgücü

İş gücü pazarlarındaki katı düzenlemeler de yeni girişimlerin önünü kesmektedir. Yerleşmiş işletmelerde işçilerin işten atılma ve istismarını önlemek için konulmuş olan bu düzenlemeler işgücünün serbest dolaşımını engellemektedir. Ülkenin icat kapasitesini kısıtlamaktadır. İşgücünün değişik bölgeler ve iş yerleri arasında hareket edebilmesini kısıtlar. İşgücü ve insan sermayesi yatırımını yapamaz. Bunun sonucunda yeni şirketlerin kurulması, yeni girişimciler için çok riskli hale gelir. Yüksek işsizlik oranı, pek çok insanın çağın gerektirdiği eğitim ve öğrenme sürecine katılamaması demektir. Vasıfsız işçiler arasında işsizliğin artması, hizmet sektörünün gelişmediğinin ve iş gücü uzmanlaşması ve iş bölümü yetersizliğinin bir göstergesidir. Yeni şirketler için işçi istihdam etmek risklidir çünkü, işçiler

şirketler arasında kolaylıkla yer değiştiremezler. Ücretler, sektörler göre belirlenmiş işçi sendikalarıyla işveren örgütleri arasında otonom pazarlıklarla yürütülür. Pazarlık edilen ücretler birçok yasayla güvence altına alınmıştır. Örneğin, sendikalı bir işçiye kontrat dışında bir ücret teklif etmek yasa dışıdır. Bu teklif saat ücreti artırılmadıkça, ya da çalışma saatleri azaltılmadığı sürece yasa dışı sayılır. Ancak, iş kaybetme riski yönünden dahi güvenceli bir iş teklif mahkemelerce bir gerekçe sayılmaktadır. Şirket düzeyinde ücret pazarlıklarına izin verilebilmesi için sektör kapsamında yapılmış ücret kontratında açıkça bir hüküm konulmuş olmalıdır.

Bu kısıtlamalar nedeniyle uzun süreli olarak bölgelerdeki ücret düzeyleri kararlı düzeylerini korur. Son 20 yıldır, işgücün niteliklerine göre karşılaştırıldığında ücret yapısında bir değişim görülmemektedir. Oysa, bu zaman zarfında kalifiye olmayan işlere ve işçilere olan talepte olağanüstü bir azalma söz konusudur. Bunun sonucunda kalifiye olmayan işgücünün istihdam olanağı azalmıştır. Ülkenin yaratıcılık sürecinde kendilerini yenileyerek, işyerlerinde çalışarak, beceri ve eğitim sürdürmeleri ve kazanma olanakları kısıtlanmıştır. Atıl durumda kalıp, iş hayatına girmedikleri için işgücü sermayesi oluşturmalarına olanak yoktur. Talebi çok yüksek olan yeteneklerin yüksek ücretlerle özendirilmesi engellenmiştir. Bunun sonucunda kalifiye işgücünün de kendilerini iş pazarlarındaki talebin yönünde geliştirmeleri ve insan gücü sermayelerini ilerletmeleri de kısıtlanmış olmaktadır. Örneğin, 1990'larda bilgisayar uzmanlığı alanında aşırı bir arz yetersizliği yaşanmıştır.

İşgücü pazarlarında tek esneklik çalışma saatleri konusunda yaşanmaktadır. Esnek çalışma saatleri için işyeri düzeyinde, yönetimlerle işçi konseylerinde sektör genelinde yapılmış kontratların dışına çıkan pek çok anlaşma yapılabilmektedir. Bu işbirliğinin karşılığında belli bir süre için işten çıkarmama garantisi verilmektedir. İngiltere'deki ücret belirleme sistemi, yasalar ve işsizlik ücretleri uygulamaları işgücü pazarlarının performansını 1960'lardan beri olumsuz etkilemektedir. 1960'lardan bu yana, ikame oranı artarken ve makul mazeret ilkeleri getirilirken; vergi aralıkları açılmış, işsizlerin iş tekliflerine özendirilmesi azalmıştır. Hastalık halindeki ödemeler altı hafta süreyle her işçi için normal ücretin %100'üne çıkarılmıştır. İşsizlerin istihdamı amacıyla kurulan ve hükümetçe finanse edilen sistemlerde, son net ücretin %90 kadar ücret ödemesi ilkesi getirilmiştir.

**TABLO 27: İŞGÜCÜ YAPISI (000 Kişi)**

	2000	2001	2002	2003	2004
İstihdam altındakiler	23.904	24.133	24.279	24.353	24.660
Kendi işi olanlar	3.258	3.278	3.333	3.670	3.641
Devlet eğitim desteğindekiiler	141	150	106	106	126
Ücretsiz aile işçisi	111	99	98	96	95
<b>Toplam istihdam</b>	<b>27.414</b>	<b>27.660</b>	<b>27.816</b>	<b>28.225</b>	<b>28.522</b>
İşsizler	1.633	1.428	1.539	1.467	1.411
İşsizlik oranı %	5,6	4,9	5,2	4,9	4,7
<b>Toplam İş gücü</b>	<b>29.046</b>	<b>29.087</b>	<b>29.355</b>	<b>29.692</b>	<b>29.933</b>
Erkek	15.875	15.856	15.943	16.136	16.246
Bayan	13.171	13.231	13.412	13.556	13.687
İktisaden aktif olmayan	17.008	17.263	17.272	17.477	17.533
<b>Toplam nüfus (16 üzeri)</b>	<b>46.054</b>	<b>46.351</b>	<b>46.628</b>	<b>47.169</b>	<b>47.465</b>
Ekonomik aktivite oranı %	63,1	62,8	63,0	62,9	63,1
İşsizlik Ücreti hak edenler	1.088	970	947	933	854
Kayıtlı İşsizlik %	3,6	3,2	3,1	3,0	2,7

Kaynak: EIU

İşsizlik sigortasına başvuranların oranı 2004'de %2,7 iken gerçek işsizlik uzun süreli ve iş aramaktan umudunu kesenlerin dikkate alınmasıyla e %4,7 olmaktadır.

### İnsan sermayesi

Şirkete bağlı insan sermayesi geliştirilmesi uzun vadeli bir ulusal program olarak seçilmiştir. Tüm şirket batmadıkça işçilerin atılma korkusu yoktur. Böylece, çalışanların bilgi birikimlerinin değerinin kaybolması engellenmekte, geleneksel sektörlerde ülkenin rekabet üstünlüğü ve egemenliği kuvvetlendirilmektedir. Ancak yeni bir gelişme çizgisi sürdürülmesi olanaksızlaşmaktadır. Risklere girilmesi tercih edilmemektedir. İşten atmanın kısıtlanması, araştırma personeli için önemlidir. Verimsizliğin maliyetleri yenilikçi sektörlerde hayatidir. Gönüllü işten çıkarabilmek için çok yüksek tazminat maliyetlerine katlanmalıdır. Öte yandan kamu ve yarı kamu araştırma kurumlarında ve üniversitelerde kamu fonlarından işten atma tazminatı ödenmesi garanti edildiğinden, bu sektörlerde verimsizlik daha da özendirilmiş olmaktadır. En verimsiz ve becerisi düşük olanlar işte kalmakta ve genel ortalamayı da düşürmektedirler. Yaratıcılık teşvik görmemektedir. İcatlar üzerindeki bu işgücü yasalarını düzenlemelerinin esas amacının; mevcut ve yerleşik şirketlerin temel attıkları sektörde, belli hedeflerde gelişmelerini teşvik etmek olduğu anlaşılmaktadır. Yenilik ve icatlarla, teknolojik

gelişmeyi kısıtlayan en önemli etken üniversitelerdeki bürokratik yapıdır. Bu durumda eğitim, idare yönünden pazarlar ve rekabetten korunmuş olmaktadır.

### 6.5. İmalat Sanayi Sektörleri

Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO) verilerine göre BK'da imalat sanayi sektörü itibarıyla Toplam 56 sanayi sektörünün toplam katma değeri 2000 yılında 224.681 milyon dolardır. Bu toplam içinde ortalama sektör başına düşen katma değer tutarı, 3,8 milyar dolayındadır. Ortalama sektör payı ise %1,7 dolayındadır. Bu basit ortalama ile artı-eksi %10 ağırlık oranının üzerindeki ve altındaki sektörler göz önüne alınarak değerlendirme yapılmıştır. (ortalama %1,5 altı yetersiz; %2,0 üzeri ise gelişmiş kabul edilmektedir.)

**TABLO 28: SANAYİ SEKTÖRLERİNE GÖRE KATMA DEĞER (Cari Fiyatla)-I**

	Faktör fiyatı ( milyon US\$)		Üretim payı ( %)	
	1997	2000	1997	2000
İşlenmiş et, balık meyve sebze (151)	8.058	7.569	3,4	3,4
Süt ürünleri (1520)	2.421	1.961	1,0	0,9
Değirmencilik ürünleri (153)	3.157	2.434	1,3	1,1
Öteki gıda ürünleri (154)	10.770	10.763	4,5	4,8
İçkiler (155)	5.802	6.121	2,4	2,7
Tütün mamulleri (1600)	2.158	1.916	0,9	0,9
Tekstil İplik, dokuma ve bitirme (171)	2.334	1.502	1,0	0,7
Diğer tekstil (172)	2.834	2.573	1,2	1,2
Örgü ve kroşe eşya (1730)	1.587	856	0,7	0,4
Kürk hariç giyim eşyası (1810)	5.568	3.058	2,3	1,4
Kürk işleme boyama (1820)	17	12	-	-
Deri debagat ve işleme (191)	409	368	0,2	0,2
Ayakkabı (1920)	853	552	0,4	0,3
Kereste doğrama ve işleme (2010)	507	586	0,2	0,3
Odun, mantar ürünleri (202)	3.025	2.801	1,3	1,3
Kağıt ve ürünleri (210)	6.799	6.032	2,8	2,7

**Kaynak; EUROSTAT**

İmalat sanayi sektörü katma değerlerine bakıldığında, yukarıdaki ayrıma göre emek yoğun sektörler arasında en yüksek katma değer yaratan sektör olarak gıda (4,8) ile kağıt ve ürünleri imalatı sektörü (%2,7) görülmektedir. Diğer kürk hariç giyim eşyaları ve tekstil ürünleri giderek önemini yitirmektedir. Daha az emek yoğun sektörler olan basın yayın, otomasyon ve bilgi içeriği daha yüksek olan kimya ve yoğun teknoloji içeren demir-çelik sektörleri bir tabloda gruplandırılmıştır. Milli gelirden önemli bir payı olan bu grubun dışında tekstil

sektörünün böyle önemli bir ağırlığa sahip olmadığı görülmektedir. Basın-yayın, petrol ürünleri, temel kimyasallar, sentetik lifler, plastik ve kauçuk ürünleri, demir ve demir dışı temel ürünlerin kapsama alındığı BK ekonomisine ait katma değer üretimi tablosu aşağıda sunulmuştur. Bu tablo, yukarıdaki temel ürünlerden farklı malların sınıflandırılmasıyla oluşturulmuştur.

**TABLO 29: SANAYİ SEKTÖRLERİNE GÖRE KATMA DEĞER-II**  
(Cari Fiyatla)

SEKTÖRLER ISIC	Faktör fiyatı ( milyon US\$)		Üretim payı ( %)	
	1997	2000	1997	2000
Basımla ilgili hizmetler (222)	10546	10549	4.4	4.7
Medya kayıt kopyaları (2230)	811	842	0.3	0.4
Temel kimyasallar (241)	6825	5650	2.9	2.5
Öteki kimyasallar (242)	16109	16109	6.7	7.2
Sentetik lifler (2430)	497	478	0.2	0.2
Kauçuk ürünleri (251)	2496	1986	1.0	0.9
Plastik ürünleri (2520)	10097	9324	4.2	4.2
Cam ve cam eşyası (2610)	2076	1853	0.9	0.8
Metal dışı maden ür. (269)	6072	5725	2.5	2.6
Temel demir-çelik (2710)	4391	2830	1.8	1.3
Demir dışı metaller (2720)	1913	1795	0.8	0.8
Metal kalıplar (273)	1631	1405	0.7	0.6
Tank, buhar kazanı, metal aksam (281)	5220	4643	2.2	2.1
Öteki metal ürünler (289)	13052	13404	5.5	6.0

Kaynak; EUROSTAT

Kimya ve temel demir- çelik ürünlerinin alındığı bu tabloya göre, en yüksek katma değeri kimyasallar üretimi oluşturmaktadır. Bu sektörde, imalat sanayi katma değeri içinde sadece öteki temel kimyasalların payı dahi %7,2 gibi yüksek bir düzeydedir. Katma değerinin yüksekliği bilgi yoğun, ileri teknoloji niteliğinde olduğunu da göstermektedir. Aynı şekilde %6,0 payla metalden mamul ürünler de yüksek bir katma değer üreten alandır. Plastik ürünler sektörü % 4,2 ile önemli bir alandır. Basım yayıncılık da aynı şekilde %4,7 ile katma değerden yüksek pay almaktadır. Bu sektörler önemlerini korumaktadır. Kimyasallar, plastik, petrol ürünleri ve kauçuk alt sektörlerinin 2000 yılında %14,2'ye yükselmiştir. Ancak, kimyasallarla karşılaştırıldığında metal işleme ürünlerinin toplam oranı %15,7 ile daha yüksektir. Metal işleme ürünleri sektörünün ekonomide ne denli önemle desteklendiğini göstermektedir. Cam eşya sektörünün de özel seramiklerle birlikte yepyeni bir (nich) yeni malzeme alanı oluşturması nedeniyle kimya sektörüne dahil edilmesi halinde, bu oran %15,1

olmaktadır. Fransa’da bu oran iki katıdır. Fransa’ya göre farklı bir sektörel öncelik göze çarpmaktadır.

**TABLO 30: SANAYİ SEKTÖRLERİNE GÖRE KATMA DEĞER-III**  
(Cari Fiyatla)

SEKTÖRLER ISIC	Faktör fiyatı ( milyon US\$)		Üretim payı ( %)	
	1997	2000	1997	2000
Genel Amaçlı makineler(291)	11.670	10.210	4,9	4,5
Özel amaçlı makineler (292)	8.346	6.699	3,5	3,0
Ev eşyaları (2930)	1.530	1.408	0,6	0,6
Ofis bilgi işlem mak. (3000)	4.430	3.403	1,9	1,5
Elekt. Motoru jeneratör, transf.(3110)	1.733	2.066	0,7	0,9
Elekt.dağıtım-kontrol (3120)	2.612	2.550	1,1	1,1
İnsule tel kablo (3130)	1.202	1.003	0,5	0,5
Akümülatör, batarya (3140)	330	374	0,1	0,2
Aydınlatma, lamba (3150)	1.121	832	0,5	0,4
Öteki elektrik ger. (3190)	2.160	2.275	0,9	1,0
Elektrik valf ve tüpleri (3210)	4.056	3.180	1,7	1,4
TV/radyo yayın cih. (3220)	3.445	6.546	1,4	2,9
TV ve radyo alıcıları (3230)	1.835	1.536	0,8	0,7
Tıbbi ölçüm test ger. (331)	6.617	6.922	2,8	3,1
Optik gereçler (3320)	1.019	777	0,4	0,4

Kaynak; EUROSTAT

İmalat sektörleri içinde daha çok makine ve tüketim elektroniği gibi mühendislik alanlarını gösteren yukarıdaki tabloda, bilgi yoğun temel imalat alanları belirtilmektedir. Genel amaçlı makineler (%4,5), özel amaçlı makineler (% 3,0) elektrik üretim ve TV-radyo yayın dağıtım gereçleri (%2,9) ve Tıbbi ölçüm cihazları (%3,1) gibi çok özel bilgi yoğun ürünlerin katma değerleri payı da yüksek bulunmaktadır. Ancak bu sektörlerin bakıldığında tümü için BK ekonomisindeki anlam ve önemlerinin fazla olmadığını belirtmek gerekir. Ortalamaya göre yüksek olmalarına karşın, yarattıkları katma değer payı bakımından ekonomideki öteki sektörler göre yerleri belirsizliğini korumaktadır. Özel ve genel amaçlı makineler ile birlikte ev aletlerinin toplamından oluşan makine birimleri sektörü 2000 yılında %8,1 pay almaktaydı. Bilgi yoğun teknolojileri içeren alt sektörlerin toplamı olarak, elektrik-elektronik gereçleri sanayinin katma değer payı 2000 yılında %10,6 olarak gerçekleşmiştir. Fransa ile karşılaştırıldığında, yarısına yakındır.

**TABLO 31: SANAYİ SEKTÖRLERİNE GÖRE KATMA DEĞER-IV**  
(Cari Fiyatla)

SEKTÖRLER ISIC	Faktör fiyatı ( milyon US\$)		Üretim payı ( %)	
	1997	2000	1997	2000
Saatler (3330)	70	68	-	-
Motorlu araçlar (3410)	9.574	5.295	4,0	2,4
Otomobil, kaporta(3420)	1.311	1.067	0,6	0,5
Oto parça ve aks. (3430)	4.948	4.558	2,1	2,0
Gemi ve bot yapımı (351)	1.862	1.751	0,8	0,8
Lokomotif- tramvay (3520)	615	...	0,3	...
Uçak-rocket (3530)	7.670	10.217	3,2	4,6
Ulaştırma gereçleri (359)	238	263	-	0,1
Mobilya (3610 )	5.808	5.422	2,4	2,4
Öteki imalat (369)	3.001	3.108	1,3	1,4
Hurda metal işl.(3710)	383	407	0,2	0,2
Demir dışı hurda işl. (3720)	193	181	-	-
Toplam İmalat	239.361	224.681	100,0	100,0

Kaynak. UNIDO 2003 verilerinden yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Bu tablo ayrımı içinde gösterilen motorlu araçlar ve gemi, tren, uçak ve öteki ulaştırma araçları sektörleri, katma değer bakımından bilgi yoğun ve yüksek teknoloji isteyen alanlardır. Bunların içinde Almanya'nın aksine, uzay sanayi sektöründe yoğunlaşan Fransa gibi (%4,6) benzer bir uzmanlaşma görülmektedir.

Tablonun tümü göz önüne alındığında BK'da; tekstil, deri, ayakkabı, odun, cam, ev eşyaları, elektrikli motorlar, kablo-tel, akü-pil, aydınlatma ampuller, foto gereçleri, saat, lokomotif, mobilya, gemi yapımı gibi alanlarda katma değer düşük olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, BK açısından ekonomi politikası olarak; üretimde değer yaratma, ileri teknoloji alanlarına katkıda bulunma yönünden, bilgi toplumu ve iletişim çağı teknolojisi ufuklarına göre rekabet ve tercih şansı bulunmayan alanlar böylece belirginleşmektedir.

Öte yandan Almanya ve Fransa ile karşılaştırıldığında belirgin bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Fransa da katma değer yarattığı belirlenen ve ağırlıklı rekabet gücü artırılmaya çalışılan alanlar olarak; kimyasal ürünler, rafineri ürünleri, kağıt, kauçuk, plastik sektörleri metal dışı camsı ürünler (Teflon gibi) öne çıkmaktadır. Almanya, Fransa'nın aksine bunların dışında kalan mühendislik ağırlıklı; temel demir çelik, makineler, tıbbi ölçüm cihazları ve motorlu araçlar da katma değeri yaratan önemli sektörler olarak belirlenmektedir. BK ise her iki alanda da yaygın bir uzmanlaşma gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

### ***İmalat Sektörü Tüketim Yapısı***

BK'da ekonomi politika ve dış rekabet gücü açısından imalat sanayi sektörünün iç yapısının da incelenmesi önem taşır. Ülkede üretilen ürünlerin iç talebe yönelik olarak mı yoksa dış talebe yönelik olarak mı gerçekleştirildiğinin anlaşılması gerekir. Aşağıda tabloda sektörlerin toplam yurt içi tüketim tutarları gösterilmiştir. Bu değerlerin sektör içi rekabet gücü karşılaştırmalarında kullanılabilmesi için fert başına değerleri indirgenmesi gerekmiştir. Tabloda sunulan 104 kalem imalat sektörünün fert başına düşen ortalama tüketim tutarı, BK için 1999 yılı itibarıyla, 105 dolardır. Fert başına düşen tüketim tutarın, istatistiksel olarak anlamlı alt ve üst sınırlar göz önüne alınarak (%10), 105 doların üzerinde olanlar ve altında kalanlar belirlenmiştir.

Tabloda ayrıca üçüncü ve dördüncü sütunlarda, sektörlerin üretim tutarının yerel tüketime oranı belirlenmektedir. Dış ticaret amacıyla yapılan üretim, ülkenin rekabet gücü yüksek olan alanlarını belirtmektedir. Ayrıca çağdaş gelişmelerin çizgisini göstermektedir. İç tüketimin ötesinde üreten sektörlerde, üretim tüketim oranı 1'in üzerindedir. Bu oranın %10 kadar üst ve alt sınırlarında kalanlar, kendine yeterlilik politikasının göstergesi olmaktadır.

Fert başına tüketim değerleri açısından yurt ekonomisinde ağırlığa sahip belirgin sektörler olarak; et ürünleri (328), süt ürünleri (195), un mamulleri, tütün, giyim, kağıt, basım, ilaç, plastik, beton, demir çelik ve öteki metal ürünleri, pompalar, makineler ve torna-işlem takımları, elektrik aletleri, TV alıcı vericiler, motorlu araçlar, mobilya gözükmektedir. Milli gelir içinde göreceli ağırlıklı pay alan ekonomi faaliyetleri olarak, demir ve demir dışı metal işleme toplamı (214 Dolar), otomobil ve parçaları (824 dolar) belirlemektedir. Bu alanlarda Fransa'nın iki katı kullanım gerçekleştirmektedir. Ancak, ürün deseni olarak Fransa'nın çok gerisindedir.

Sanayide uzmanlaşma kadar yapısal farklılaşma da önem taşımaktadır. Bu alanlarda Fransa ile karşılaştırıldığında rafine petrol ürünlerinde, kozmetik, ilaçlar ve kimyasallar alanında Almanya gibi BK'nın da en az üçte bir oranında geri kaldığı görülmektedir. BK makine ve motor sanayi gibi iki ana sektörde öteki ülkeler kadar ileri değildir. Pazar için yeterli üretim yapmayan sektörler, üretim/tüketim oranının birden az olduğu alanlardır. Şeker ve şekerli ürünler sanayinde belirgin bir ölçüde üretim fazlası görülmektedir.



**TABLO 32: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-I**

SEKTÖRLER ISIC	TÜKETİM		ÜRETİM/ TÜKETİM (%)	
	TOPLAM (milyon \$)	FERT BAŞINA (\$)		
	1999	1999	1997	1999
Et işleme ve depolama (1511)	19.418.353	328	0,90	0,87
Balık işleme ve depolama (1512)	3.612.273	61	0,68	0,66
Meyve-sebze İşl. Depolama (1513)	7.923.002	134	0,78	0,75
Bitkisel- hayvansal yağlar (1514)	2.873.326	48	0,67	0,67
Süt ürünleri (1520)	11.566.259	195	0,95	0,93
Değirmencilik ürünleri (1531)	4.042.158	68	1,02	1,04
Niştastalı ürünler (1532)	609.789	10	0,73	0,69
Hayvan yemi (1533)	5.391.946	91	1,01	1,00
Fırıncılık ürünleri (1541)	10.549.390	178	1,00	0,99
Kakao çikolata (1543)	5.989.079	101	1,03	0,99
Maltlı içecekler (1553)	9.767.955	165	1,00	1,00
Alkolsüz içkiler (1554)	5.179.443	87	1,00	0,97
Tütün mamulleri (1600)	11.966.603	202	1,13	1,12

Kaynak: UNIDO kaynaklarından yararlanarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bu tablodaki alt sektörler itibarıyla genelde kendine yeterli bir yapı görülmektedir. Üretim / tüketim oranları açısından belirgin bir politika görülmemektedir.

**TABLO 33: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-II**

SEKTÖRLER ISIC	TÜKETİM		ÜRETİM/ TÜKETİM (%)	
	TOPLAM (milyon \$)	FERT BAŞINA (\$)		
	1999	1999	1997	1999
Tekstil İplik, dokuma işl.(1711)	4.737.683	80	0,72	0,74
Tekstil eşyası, giyim hariç (1721)	3.732.481	63	0,89	0,84
Halı ve kilim (1722)	2.199.507	37	0,82	0,76
Kord, halat ağ (1723)	145.614	2	0,98	0,98
Diğer tekstil (1729)	2.055.763	35	1,00	0,97
El işi örgü eşya (1730)	4.902.078	83	0,69	0,55
Kürk hariç, giyim eşyası (1810)	15.077.959	254	0,73	0,62
Deri debagatı (1911)	539.391	9	1,21	1,31
Çanta bavul (1912)	1.111.672	19	0,47	0,37
Ayakkabı (1920)	3.819.731	64	0,46	0,36
Kereste doğrama (2010)	3.255.999	55	0,42	0,48
Sunta, kontrplak (2021)	2.211.665	37	0,63	0,60
Ahşap işleme (2022)	4.329.392	73	0,94	0,93
Tahta sandık (2023)	907.509	15	0,96	0,97
Diğer tahta eşya (2029)	1.023.809	17	0,87	0,73
Kağıt ve karton (2101)	10.353.929	175	0,54	0,57
Ondüle kağıt karton (2102)	6.558.651	111	1,00	0,99
Diğer kağıt karton eşya (2109)	5.746.994	97	1,05	0,98

Kaynak: UNIDO.

1999'da deri işleme ve boyama (1,43) fazlalık; ayakkabı, çanta, halı kilim, giyim eşyalarında tahta eşya, giyim hariç tekstil eşyaları yetersiz yurt içi üretim göstermektedir. Öteki ürünlerde kendine yeterlilik esas olmaktadır.

**TABLO 34: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-III**

SEKTÖRLER ISIC	TÜKETİM		ÜRETİM/ TÜKETİM (%)	
	TOPLAM (milyon \$)	FERT BAŞINA (\$)		
	1999	1999	1997	1999
Kitap yayıncılığı (2211)	5.523.292	93	1,17	1,13
Dergi, gazete yayıncılığı (2212)	17.667.758	298	1,03	1,02
Öteki yayınlar 2219	1.637.416	28	1,14	1,01
Basım (2221)	19.273.622	325	0,99	0,99
Basımla ilgi hizmetler (2222)	3.161.843	53	1,01	1,00
Kömür ürünleri 2310	50.082	1	...	0,91
Rafine petrol ürünleri (2320)	36.825.141	621	...	1,04
Nükleer yakıt işleme 2330	2.979.899	50	...	1,01
Temel kimy. (gübre hariç) 2411	12.872.114	217	1,10	1,15
Gübre ve nitratlı bileş. (2412)	1.615.116	27	0,81	0,84
İşlenmemiş elyaf kauçuk 2413	8.921.175	151	0,84	0,78
Böcek öldürücü tarım kimy. 2421	1.456.548	25	1,49	1,49
Boya, vernik (2422)	4.456.629	75	1,09	1,10
Tıbbi ilaç ve kimyasal (2423)	15.126.408	255	1,26	1,17
Sabun kozmetik ürünler (2424)	7.275.026	123	1,16	1,14
Diğer kimyasallar (2429)	7.337.195	124	1,21	1,12
Yapay lifler (2430)	1.893.706	32	0,65	0,64
Kauçuk lastik ve tüpler (2511)	2.497.330	42	0,93	0,89
Diğer kauçuk ürünler (2519)	2.870.897	48	1,01	0,98
Plastik ürünler (2520)	25.089.200	423	0,97	0,96

Kaynak: UNIDO

Bu tabloda kitap yayıncılığı (1,13), böcek öldürücüler (1,49), kozmetik (1,14) sabun kozmetik ürünler, tıbbi ilaç ve kimyasallar üreten imalat sanayi sektörlerinde belirgin bir ölçüde üretim fazlası görülmektedir. Yapay lifler (0,64) kauçuk lastik tüpler (0,89), gübre ve nitratlı bileşikler (0,84). Onun için kendine yeterli bir yapıdan bahsedilebilir. Cam ürünler, seramik refrakter malzemeleri, çimento, mineral işleme, demir ve demir dışı metaller, metal eşyalar ve buhar kazanları gibi imalat alanları sınıfındaki üretim/tüketim dengesi katsayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

**TABLO 35: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-IV**

SEKTÖRLER ISIC	TÜKETİM		ÜRETİM/ TÜKETİM (%)	
	TOPLAM (milyon \$)	FERT BAŞINA (\$)		
	1999	1999	1997	1999
Cam ve cam ürünler (2610)	4.790.110	81	0,95	0,92
Porselen çanak çömlek (2691)	1.514.639	26	1,22	1,09
Refrakter, seramik ürünler (2692)	554.940	9	1,47	1,50
Diğer Seramik ür. (2693)	1.559.105	26	0,80	0,80
Çimento, alçı (2694)	1.616.083	27	0,99	0,99
Çimento alçı eşyalar (2695)	5.988.923	101	1,03	1,03
Taş işleme, kesme (2696)	620.574	10	0,82	0,83
Metal dışı mineral işleme (2699)	1.431.707	24	1,06	1,07
Temel demir-çelik (2710)	12.692.285	214	1,03	1,01
Temel demir dışı metaller (2720)	8.863.189	150	0,81	0,81
Yapı metal ürünleri (2811)	10.362.191	175	1,05	1,03
Depo, tank, metal kaplar (2812)	1.994.326	34	0,94	0,87
Buhar üreticileri (2813)	1.022.209	17	1,32	1,07
Genel el alet ve takımları (2893)	3.554.990	60	0,93	0,97
Diğer metal eşya (2899)	9.581.696	162	0,95	0,94

Bu alanlardaki en yüksek üretim fazlasını; refrakter ürünleri (1,50), metal dışındaki minerallerin işlenmesi (1,07), temel demir-çelik metaller (1,14) almaktadır. Buna karşın birim katsayının önemli ölçüde altında kalan taş işleme ve kesme (0,83), temel dışı diğer seramik ürünler (0,76) gibi sektörlerse üretimin tüketimi karşılamaktan uzak kaldığı alanlar olarak belirlemektedir. Diğer alanlarda cam ürünleri nispeten kendine yeterli bir yapı gözlenmektedir. Bu sektörlerde belirgin bir sektörel-tercih politikası izlenmediği ortaya çıkmaktadır. Bunlar genelde hacimli (bulk) ürünler olup, yerinde imalatının ekonomik olduğu bilinen; yapı metal ürünleri, buhar kazanları, metal eşya, depo-tank, metal kaplar, çimento-alçı, el alet ve takımları, temel demir-çelik ürünleri, porselen seramik ürünleri sektörleri olmaktadır.

**TABLO 36: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-V**

SEKTÖRLER ISIC	Tüketim		Üretim/ Tüketim (%)	
	Toplam (Milyon \$)	Fert Başına (\$)		
	1999	1999	1997	1999
Pompa, kompresör (2912)	6.173.626	104	1,09	1,02
Bilye, dişli ve yatakları (2913)	1.772.867	30	1,06	1,05
Fırın ocak ve yakıcılar (2914)	322.269	5	1,37	1,48
Kaldırma yükleme gereç. (2915)	5.219.573	88	1,05	1,01
Diğer genel amaçlı mak. (2919)	10.244.112	173	1,06	1,01
Tarım ve orman mak. (2921)	1.896.957	32	1,36	1,51
Makine takımları (2922)	3.662.065	62	0,91	0,94
Metalürji makineleri (2923)	138.407	2	...	1,39
Madencilik ve inşaat mak. (2924)	2.679.015	45	1,72	1,55
Gıda, içki, tütün işl. Mak. (2925)	1.279.141	22	1,22	1,01
Silah ve Pazarlayıcı (2927)	3.859.362	65	1,24	1,01
Ev eşyaları (2930)	5.301.791	89	0,85	0,71

**Kaynak; UNIDO**

Mühendislik ürünlerinin ele alındığı yukarıdaki tabloda, son iki yıllık süre içinde aynı oranın tutturulması halinde, geçici bir durum değil, tercihli bir uygulama ya da sanayide yapı değişikliği öngörüsü geçerlidir. Üretimin tüketimi aştığı bu sektörlerde, ekonomi politika olarak kendine yeterliliğin aşılmasının gözetildiği alanlar belirlenmektedir. Bu sektörün hemen tüm alanlarında global dünya pazarlarına yönelik üretim amaçlandığı görülür. Yurt içi pazarın ötesinde bir kapasite yaratılmaktadır. Özellikle tekstil makineleri olmak üzere anahtar teslimi fabrika ihracatı Almanların çok gerisindedir. Tarım ve orman makinelerinde (1,51), Metalürji makineleri (1,39), fırın ocakları (1,48), yurtiçi üretim fazlasına sahiptir. Elektrik ve elektronik ürünler dahil, otomobil ve parçaları imalatıyla, gemi ve öteki ulaştırma araçları sektörleri aşağıdaki Tabloda sunulmuştur.

**TABLO 37: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-VI**

SEKTÖRLER ISIC	TÜKETİM		ÜRETİM/ TÜKETİM (%)	
	TOPLAM (milyon \$)	FERT BAŞINA (\$)		
	1999	1999	1997	1999
Elekt. Motoru jeneratör, transf.(3110)	5.087.529	86	0,99	0,95
Elekt.dağıtım-kontrol (3120)	6.706.372	113	0,98	0,98
İnsule tel kablo (3130)	2.858.108	48	0,95	0,94
Akümülatör pil, batarya (3140)	1.069.260	18	0,78	0,82
Aydınlatma lambaları (3150)	3.244.023	55	0,94	0,86
Öteki elektrik gereçleri (3190)	4.997.695	84	1,00	1,06
Elektrik valf ve tüpleri (3210)	...	...	0,78	...
TV/radyo yayın cihazları (3220)	14.803.573	250	0,99	1,07
TV ve radyo alıcıları (3230)	7.561.079	128	1,00	0,79
Tıbbi ölçüm test gereçleri (3311)	3.318.248	56	1,10	1,07
Ölçü aletleri (3312)	8.245.518	139	1,23	1,19
Endüstri Kontrol ger. (3313)	1.297.354	22	1,02	1,06
Optik gereçler (3320)	2.905.189	49	0,77	0,76
Motorlu araçlar (3410)	48.834.186	824	0,83	0,79
Otomobil kaporta treyler (3420)	3.791.548	64	1,08	1,02
Otomobil parça ve aks. (3430)	17.257.370	291	0,84	0,77
Gemi ve bot yapımı (3511)	4.335.114	73	1,72	1,09
Motor-yat imali (3512)	618.354	10	1,43	1,45
Lokomotif ve tramvay (3520)	2.353.240	40	0,98	0,86
Uçak-roket (3530)	24.659.355	416	1,19	1,12

Kaynak; UNIDO

En büyük üretim fazlası motor-yat yapım sektöründe yaratılmaktadır (1,45) Fransa'ya göre çok geridedir. (bakınız Fransa Almanya Ülke Raporları). Oto parçaları ve aksesuarlarında üretim yetersizdir. Tabloda elektrikli motorlar imalatında 1995 yılındaki yurt içi üretim/tüketim oranlarının öteki ülkelere göre düşük olduğu görülmektedir. Elektrik dağıtım panolarında, tramvay ve lokomotif'de fazlalık yoktur. Mühendislik ve bilgi yoğun bu sektörlerde ilginç olan; hemen hemen hepsinde üretimin, tüketimi karşılama oranının kendine yeterli düzeyde gerçekleşmesidir. Sadece iki alt sektör bunun dışındadır.

**TABLO 38: İMALAT SANAYİ ARZ-TALEP DENGESİ (CARİ FİYATLA)-VII**

SEKTÖRLER ISIC	TÜKETİM		ÜRETİM/ TÜKETİM (%)	
	TOPLAM (milyon \$)	FERT BAŞINA (\$)		
	1999	1999	1997	1999
Motosiklet (3591)	...	...	0,26	...
Bisiklet (3592)	665.723	11	0,65	0,62
Diğer ulaştırma araç. (3599)	137.503	2	1,24	0,97
Mobilya (3610)	16.048.849	271	0,94	0,91
Müzik aletleri (3692)	243.346	4	0,51	0,45
Spor gereçleri (3693)	952.872	16	0,66	0,65
Oyuncak (3694)	2.495.344	42	0,54	0,47
Diğer imalat (3699)	4.909.094	83	0,93	0,88

Kaynak: UNIDO verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Geri kalan sektörlerden dikkati çekenler; müzik aletleri (1999'de 0,45) ve oyuncaktır. (0,47). Bu gruptaki sektörlerdeki ithalat ağırlıklı yapı gözler önündedir.

## 7. İMALAT SANAYİ SEKTÖRÜ REKABET ANALİZİ

### 7.1. Genel Yaklaşım

İmalat sektörü günümüzde; bilgi yoğun teknoloji, uluslararası örgütlenme, serbest ticaret ve sermaye akımı, globalleşme ve pazar ekonomisini yeni boyutlarıyla yapısal bir değişim geçirmektedir.

#### **-Teknoloji**

Teknolojik icatlar, ulaştırma ve iletişimde verimliliği artırarak, dünya boyutlarını küçültmüştür. Ortak pazarların oluşturulmasında ve ülkelerin bütünleştirilmesinde, teknik olanaklar büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Nitekim, Ortak Pazarın aşamalı olarak gerçekleştirilmesi teknolojik uygulamalarla paralellik içindedir. Kara, hava ve deniz nakliyatının yanı sıra uydu iletişim teknolojileri ve demiryollarında da bu durum görülmektedir. Taşımacılık ve haberleşme alanındaki baş döndürücü teknolojik gelişmeler bu hizmetlerin kalitesinin yükselmesi ve maliyetlerini düşürülmesini sağlamıştır. Haberleşme alanındaki gelişmeler, küresel üretimin teknoloji olarak daha karmaşık, bilgi-yoğun ve

zamana duyarlı mal ve hizmetlere doğru yaygınlaştırılmasına ortam hazırlamıştır. Bunun nedeni, haberleşmedeki gelişmelerin uzak yörelerdeki üretim ve dağıtımla ilgili olarak daha iyi bilgi akışı, etkin denetim ve koordinasyon sağlamasıdır. Gerektiği anda elektronik parçaların üretilmesi, aktarılması, hızlı elektronik veri işleme, moda ve zevklerin en fazla bir mevsim sürdüğü moda dünyasında giyim ve ayakkabı üretimi bu durumu gösteren kimi örneklerdir.

Düşük taşımacılık ücretleri, katma değeri düşük mallarda bile uzak mesafelere üretim tesislerinin kurulmasına olanak sağlayarak emek-yoğun imalatın alanını genişletmiştir. Taşımacılık ve haberleşme alanındaki gelişmelerde ise liberalleşme, endüstriye giriş engellerinin azaltılması ve rekabet arayışları gibi etkinliklerin katkısı büyük olmuştur. Örneğin, son yıllardaki deniz taşımacılık ücretlerindeki düşüşün; işgücü tasarrufu, artan enerji etkinliği ve aracı daha uzun süre kullanarak sermayenin etkinliğini artırma sonucunu doğuran rekabet artışı ve serbestleştirme ile ilgisi vardır. Liberalleştirme ve artan rekabet, hava yoluyla yük taşımacılığında ve iletişim piyasalarında görülen ücret düşüşlerinin temel nedenidir. Bütün bunlar ise üretim tesislerini uzak yörelere aktaracak biçimde firmaların üretim süreçlerini küreselleştirmelerine yol açmaktadır. İnternet sistemi ve buna dayanan özel “extranet” sistemleri sayesinde şirketler kendilerine girdi sağlayanlarla doğrudan doğruya ilişki kurabilmektedirler. Böylece ürün sevkiyatı, stok düzeyleri ve bunların tasarım ve ihbar sürelerinin daha uygun biçimde düzenlenmesine olanak bulunmuştur. Daha da iyisi, bu “network”leri kullanarak elektronik yolla açık artırmalar düzenlenebilmektedir. Bu ihale yöntemiyle, en düşük fiyatla parça temin edilebilmektedir.

### ***-Globalleşme;***

Bu koşullar altında firmalar, yabancı bir ülkede üretimin karşılaştırmalı üstünlük avantajından tam olarak yararlanmak için orada bir şube veya kendine bağlı şirket kurarlar. Böylece, sahip oldukları özel bilgi veya becerileri onlara kullandırarak üretim yapar yani çok uluslulaşır. İşler arasındaki ayrımların kalkması ve toplam kalite kontrolü ile birlikte, her işlem aşamasının ortak bilgilerle donatılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda, bilgi işlem ve yazılım programlarında bir patlama yaşanmaktadır. Bordroların, mali bilgilerin, imalat ve stok kayıtlarının, satın alma ve satış bilgilerinin bütünleştirilmesi gereği vardır. “İşletme Kaynakları Planlaması” işte bu bilgilerin tüm bir şirketi kapsayan biçimde işlenmesi amacıyla bir sistem oluşturmanın adıdır. Artık bu planlamalar global dünyada bir bütünlük içinde yapılmaktadır.

Batıda yeni tesis yatırımlarının kapasiteleri için global pazarlar düşünülerek ölçek belirlenmektedir. Mevcut yatırımlar içinse, M-A (satın alma ve birleşmeler) stratejileri bir kalkınma planı olarak kabul edilmektedir. Çağımızın rekabet dünyasında tüm bu gelişmeler, çok yakından izlenmek durumundadır. Sanayi üretimi, ürünlerin bileşiminin global olarak tasarlanmasına yönelmiştir. İleri teknoloji ve büyük sermaye gerektiren endüstri dallarında, piyasaya egemen olacak işletmeler genellikle az sayıdaki çok uluslu firmalardır. Ulusal sınırların içinde veya dışında yoğun rekabet, firmaları daima yenilikler peşinde koşmaya zorlar. Bu rekabet sonucunda yeni mallar, yeni üretim süreçleri daha kaliteli veya tüketici tercihlerine daha iyi cevap veren ürün ya da dağıtım yöntemleri keşfedilir. Bu ise firmaları iç ve dış piyasalarda pazar paylarını korumak veya arttırmak için yeni teknolojilere uygun yatırım yapmaya yöneltilir.

Dünyadaki talep, üretim ve ticaret ortamı; teknolojik bakımdan karmaşık ve farklılaştırılmış nitelikteki mallar, giderek artan bir önem taşımaktadır. Bu tür mallarda rekabet üstünlüğü, ileri ölçülerde uzmanlaşmış bilgi ve öteki gayri maddi varlıkların bir sonucudur. Bunlar arasında örneğin; veri girdi fiyatlarında daha ucuz ve daha kaliteli mal üretimine yönelik bilgiler, yenilik yaratma yetenekleri, tasarım, stil, satış, geliştirme ve pazarlama konusundaki özel beceriler veya benimsenmiş bir markaya sahip olma gibi özellikler yer almaktadır. Firmalar genellikle uzun yıllar sonucunda geliştirilen bu gibi maddi olmayan varlıkları yabancı firmalara satmak veya kiralamak yerine kendileri firma içinde kullanmayı yani, doğrudan üretimi tercih ederler. Dünya üretiminde bilgi sermayesinin ağırlığındaki artış, sanayileşmiş ülkelerde eğitim, öğretim ve Ar-Ge faaliyetlerine verilen önemden de anlaşılmaktadır. Bu çerçevede toplam özel Ar-Ge harcamalarının en önemli payının çok uluslu şirketler tarafından yapıldığına şaşmamak gerekir. Özetle, günümüzde üretimdeki bilgi, teknoloji ve diğer dokunulmaz varlıkların artan önemi küresel üretim artışının başta gelen nedenleri arasındadır.

#### ***-Pazar yapısında değişim;***

Ülkeler zenginleştikçe bir başka hayat aşamasına geçmektedirler. Zenginleştikçe temel gereksinimler yerine; sağlık, eğitim ve eğlenceye daha çok zaman ve para ayırmaktadırlar. Her işte kendileri çalışmak yerine, başkalarını hizmet ettirmek isterler. Ayrıca, imalatın bir aşaması sayılan ürün araştırma-geliştirilmesi, tasarım ve pazarlaması gerçekte birer hizmet işleridir. Bu işlere talep arttıkça, çalışanları daha yüksek ücretli bir duruma geçmektedir. Bir sektör uluslararası ticarete konu olmaya başladıkça, daha rahat gelişme olanağı bulmaktadır.

Sermaye yoğun otomobil, kimyasallar ve bilgisayarlar üretiminin çağı geçmiştir. Artık moda: telekomünikasyon, biyo-teknoloji ve sağlık sektörü gibi genç sektörleredir.

Tüm zengin ülkelerde imalatın payı giderek azalmaktadır. Bu durum, tıpkı daha önce tarım sektörünün başına geldiği gibidir. Bu yüzyılın başında Japon işgücünün % 68'i, Amerika'nın %44'ü ve Britanya'nın %20'si tarım sektöründe çalışmaktaydı. Günümüzde, tarımın işgücündeki payı; Japonya'da %7, Amerika'da %3, Fransa'da ve Britanya'da %1 olmuştur. Örneğin, uçak sanayinde büyük olmanın, “büyük” avantajı vardır. Bu sektörde iki şirket egemendir; Boeing ve Airbus. Boeing, tüm uçaklarını Amerika'da üretirken, kimi parçalarını dünyanın öteki yerlerindeki sözleşmeli imalatçılarından (subcontractors) sağlamaktadır. Airbus ise dört ayrı ülkedeki dört ayrı şirketten oluşmaktadır. Bunlar içinde en önemli imalatçı ortak Fransa'dır. Uçak şirketleri, imalatlarını bu ülkelerde gerçekleştirirken, uçaklarını satmak için başka ülkelere yönelmektedir.

Müşteriler çağdaş gelişmelerin sağladığı tüm bu niteliklere sahip olan ürünleri “kitle” üretiminin düşük fiyatlarında talep etmektedirler. Bu nedenle yeni maliyet kalemlerinde tasarruf sağlayabilmek amacıyla; “kitle” pazarlama yöntemi, fabrikadan sonra şirket düzeyinde de uygulanmaya başlanmıştır. Artık, işletmelerin satın aldığı girdiler ve yöneldiği müşteriler de ilgi alanına alınmıştır. Günümüzde müşteriler; ürünlerde sürekli bir ilerleme, iyiye doğru bir gelişme içeren bireysel farklılaştırmalar veya özel servis hizmetleri beklemektedir. Dünya ticaretinde küreselleşme, birbirini tamamlayan iki ayrı doğrultuda kendini göstermektedir. Evrensel yaklaşım denilen ilk gelişme, geçmişte GATT çerçevesinde üye ülkeler arasında gümrük tarifeleri ve öteki ticaret kısıtlamalarının kaldırılması ya da indirilmesi ilkesine dayanır. Günümüzde GATT yerine görev kapsamı ve yaptırım gücü daha da artırılmış olan Dünya Ticaret Örgütü-DTÖ (World Trade Organisation – WTO) geçmiş bulunmaktadır. İmalat sanayi sadece coğrafi olarak hareket etmemektedir. İmalatın anlam ve niteliği de değişmektedir. Zengin ülkelerdeki tüketiciler, ürünleri hemen anında ve tam olarak arzu ettikleri niteliklerde talep etmektedirler. Zengin tüketiciler, kitle üretiminin aynılığından bıkmışlardır. Pasifik okyanusunu iki haftada aşacak bir konteynır gemisinin gelmesini bekleyemezler. Bu nedendir ki yeni bir tür imalatın ortaya çıkarılması kaçınılmaz olmuştur. İmalat süreci, artık tüm dünyayı dolaşan ve çepeçevre saran işlemler zincirine dönüştürülmüştür. Dünya tek ve bütünleştirilmiş bir makine haline gelmiştir. Bu durumda, dünya global bir taşıma bandı ya da üretim hattı haline dönüştürülmüştür demek daha doğru bir ifade olmaktadır. Atlantik dünyasının ekonomist ve politikacıları, “güneşi doğan” veya “batan” sanayilerden bahsetmektedir. Yüzeysel olarak yapılan bu değerlendirmelere göre,



gemicilik” kötü”, elektronik “iyi” sayılmaktadır. Ancak daha ciddi bir değerlendirme yapıldığında, “güneşi doğan sanayilerin” bile düşük ücretli yerlere göç ettiği görülmektedir.

Ancak, son günlere dek gözlerden kaçan nokta, imalat sektörünün alt sanayi dalları söz konusu olmadan, tümüyle evrim geçirmekte olduğu ve global bir yapıya dönüştüğüdür. Gerçekten arz-talep yasası; arz zincirindeki en düşük katma değer yaratan bölümünün daima, üretimin en ucuz olduğu ülkelere yerleştirileceğini öngörmektedir. H.Kong kortlarında hafta sonunda tenis oynayan Amerikalı ve Avrupalılar, Köln ve Şikago’da tasarladıkları ürünler için, Çin’de daha ucuz fabrikalar arayan çok uluslu şirket personelidir. Bu takdirde tıpkı tarımın çoğu ülkede yok olduğu gibi Amerika ve Avrupa’da da imalat sektörünün sonu mu gelmiştir? Basit ve dar kapsamlı imalat tanımına göre bu son kaçınılmazdır. Ancak, yeni teknolojilerin kazandırdığı yeni anlama göre, eskiden servis işleri olarak tanımlanan faaliyetler artık imalatla bütünleşmektedir. İşlerin bütünü, bu iki bölümden oluşmaktadır. Bunu uygulamaya olanak bulanlar için gelecek çok parlak görünmektedir.

## **7.2. BK İmalat Sanayi Sektörünün Yapısı**

Yukarıda yurt içi arz talep analizi yapılan bu sektörlerin az veya çok tercih edilen sektörler olup olmadıklarını anlamak için dış ticaret istatistiklerinin de izlenmesi gerekmektedir. Bu iç yeterlilik oranları, üretimin ne kadarının yurt içi talebe kaydırılıp kaydırılmadığını göstermektedir. Ancak, çoğu ürünlerde dış ticaret yaygınlaşmıştır. Özellikle BK gibi dışa açık ülkeler, ithalat ve ihracat yaparak yurt içi üretimi dengelemektedirler. Dış pazarlarda iç pazar kadar başarılıdırlar. Bu nedenle, dış ticaret göstergelerinin de incelenmesi imalat sektörünün kapsamlı bir analizi için önkoşul olmaktadır. BK’da imalat sanayi belli sektörlerde global ölçekte ithalat yaptığı kadar ihracat da yapmaktadır. Öte yanda, yurt içi tüketime yönelik üretimde de bulunmaktadır. Tek farklılık ithal ettikleri ürünleri işlemeleridir. Kimi özel ürünleri ithal etmekte ve tekrar ihraç (reeksport) etmektedir. Ürün farklılaştırması stratejileri BK’ın bu sektörlerde global pazarlardaki önemli konumunun ve rekabet gücünün bir göstergesidir.

Kimi sektörlerde ara mal (oto parçaları gibi) veya ham madde olarak (petrol, plastikler ve öteki kimyasallar gibi) ithal etmekte işlemekte ve tekrar ihraç etmektedirler. Bu sektörlerin alt ürünler itibarıyla da detaylı analizlerinin yapılması gerekir ki bu özel ürünler ortaya çıkarılabilsin. Örneğin, kimyasallar sektöründe ilaçların ayrıntısı görülemez. Bu hammaddeler, ithal edilmekte, işlemden geçirildikten sonra katma değeri daha yüksek ürünler haline dönüştürülerek daha doğrusu farklılaştırılarak, özel (nich) ürünler halinde ihracat

edilmektedir. Tel-cıvata sektöründe hesap makinesi ve cep telefonları için özel vidalar görünmemektedir. Böyle ürünler için ülkenin yurt içi üretimi iç talebi karşılamakta yetersiz kalsa dahi ihracat yapılabilmektedir. BK gibi ülkelerin ancak dinamik analizlerle yurt içi arz talep, rekabet, dış ticaret ve imalat sektörünün yapısını anlamak mümkündür. Bilgi yoğun ve yüksek teknoloji yeteneklerini artırmış olmanın sağladığı dinamik yapı nedeniyle çapraz karşılaştırma ve yorumlar zorunlu olmaktadır. Bilgi toplumu olmanın verdiği avantaj ve bilişim teknolojilerinin yeteneklerini artırmakta ve her üretimi faktörünü ve seçeneğini esnek ve uygulanabilir “fizibl” hale getirmektedir. Faktör ve yer kısıtlamaları ortadan kalkmaktadır.

Taşıma Giderleri; Bu grupta yer alan başka bir faktör de taşıma giderlerinden tasarruf sağlama düşüncesidir. Ağır ve kaba hacimli olduğu için, tüketime hazır bir malın dış piyasaya ulaştırılması, ara malları veya hammaddelere göre daha fazla taşıma ücreti gerektiriyorsa, ana şirket yabancı ülkede şubeler açarak üretimin son aşamasını orada gerçekleştirebilecektir. Gerekli hammadde ve ara malları da ana ülkeden ithal edebilir. Türkiye’de otomotiv, ilaç, kimya, gıda ve içki sanayilerine yapılan dolaysız yabancı sermaye yatırımları genellikle bu niteliktedir. Örneğin, oto parçalarında bu durum aynen yaşanmaktadır. Ülkenin rekabet gücü ve ihtisaslaşmasının göstergesi olarak ithalat payına da bakılması gerekmektedir.

Bu genel eğilimler tablolar halinde aşağıda irdelenmiştir. İlk tabloya kağıt ürünlerine kadar olan her tür tekstil ürünleri alınmıştır. İkinci tabloda ise basın yayın ve kimyasal ürünleri içeren alt sektörler dahil edilmiştir. Üçüncü tabloda sınıflandırılan sektörler ise çimento, porselen ürünleri, türbin ve pompalar, metal eşyalar ve tarım alet-makineleridir. Dördüncü tablo ise mekanik ve elektronik ürünlere ağırlık verilerek oluşturulmuştur. Son tablo ise motorlu taşıt araçları ağırlıklıdır. Sektörlerdeki tercihlerin değişimini gözleyebilmek amacıyla 1995 ve 2000 yılları serileri birlikte sunulmuştur. İthalatın tüketime oranlarına bakıldığında % 50’in üzerinde ve istatistiksel olarak anlamlı ( $\pm$  %10 oranında) farklılık gösteren sektörler dış ticaretle ikameye açık ve tercih dışında tutulan sektörler olarak belirlenmiştir. Bunlar, dış ticaretle rekabet şansı düşük olanlar olarak kabul edilmiştir. İhracatın üretime oranının aynı şekilde % 50 üzerinde ve anlamlı ( $\pm$  %10) bir seviye göstermesi halinde ise o sektörde rekabet gücünün yüksek olduğu ve ekonomi politikası olarak tercihli bir alan durumunda olduğu belirlenmektedir. Rekabet gücünü bu şekilde “ithalat/tüketim” ve “ihracat /üretim” oranlarının yıllara göre karşılaştırılması BK’ın rekabet gücüne sahip olduğu alanları belirlemektedir.

Sektörler itibarıyla ağırlıklı olarak ithalata yönelik sektörün balık işleme ve depolama olduğu görülmektedir. Buna karşın, gıda sektöründe tüm diğer alt dallarda kendine yeterlilik esas

alınmaktadır. Nişastalı ürünler dışında ihracat ve üretim oranları yönünden dışa açık bir başka sektör görülmemektedir.

**TABLO 39: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-I**

SEKTÖRLER ISIC	İTHALAT/ TÜKETİM (%)		İHRACAT/ ÜRETİM (%)	
	1997	1999	1997	1999
Et işleme ve depolama (1511)	18,5	18,8	9,2	7,1
Balık işleme ve depolama (1512)	48,7	53,9	24,9	30,0
Meyve-sebze işl. Ve depo.(1513)	26,6	29,4	6,5	6,3
Bitki ve hayvansal yağlar (1514)	44,3	43,6	17,3	15,8
Süt ürünleri (1520)	14,7	15,9	10,2	9,9
Değirmencilik ürünleri (1531)	10,9	12,2	12,9	15,7
Nişastalı ürünler (1532)	43,3	46,1	21,9	21,6
Hazır hayvan yemleri (1533)	6,5	8,0	7,0	8,3
Fırıncılık ürünleri (1541)	6,0	6,8	6,1	5,7
Kakao çikolata (1543)	14,9	16,3	17,2	15,4
Malt ürünleri (1553)	5,1	4,9	4,9	5,2
Tütün mamulleri (1600)	5,5	8,3	5,6	5,5

**Kaynak: UNIDO verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.**

Yukarıdaki tabloda deri, kürk, ayakkabı, kağıt, halı-kilim ve tekstil dallarının rekabet gücünün düşüklüğü “ithalat / tüketim” oranlarından görülmektedir. “İhracat / Üretim” oranlarında ise kağıt ve deri gibi, üründe değişiklikler yapıldığının yani, farklılaştırmanın bir göstergesi olmaktadır. Ürün farklılaştırması ise ihtisaslaşmanın ve rekabet gücünün boyutunu göstermektedir.

**TABLO 40: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-II**

SEKTÖRLER ISIC	İTHALAT/ TÜKETİM (%)		İHRACAT/ ÜRETİM (%)	
	1997	1999	1997	1999
Elyaf haz. Dokuma (1711)	68,9	68,7	56,9	57,9
Tekstil eşyası giyim hariç (1721)	28,4	27,9	19,5	14,2
Halı ve kilim( 1722)	35,5	41,1	21,4	22,9
Kort, halat ağ (1723)	40,2	39,4	39,1	38,2
Diğer tekstil (1729)	43,3	47,5	43,2	46,2
Örgü ve kroşe ürünler (1730)	58,9	68,6	40,3	42,6
Kürk hariç, giyim eşyası (1810)	49,8	59,8	31,5	34,7
Deri işleme (1911)	51,8	35,8	60,2	50,8
Çanta bavul (1912)	82,9	90,4	63,3	73,7
Ayakkabı (1920)	78,2	86,9	52,7	63,0
Kereste doğrama (2010)	59,4	54,5	3,5	5,0
Sunta, kontrplak (2021)	43,2	45,7	9,3	9,4
Ahşap işleme (2022)	7,9	9,1	2,0	2,1
Tahta sandık (2023)	12,2	17,7	8,7	14,8
Diğer tahta eşya (2029)	30,2	35,7	20,2	12,5
Kağıt ve karton (2101)	65,7	61,1	36,7	31,3
Ondüle kağıt karton (2102)	5,3	6,2	4,8	4,9
Öteki kağıtlar (2109)	18,8	22,4	22,4	20,9

**Kaynak: UNIDO verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.**

Aşağıdaki tabloda, yayımcılıkta kendine yetersiz ve dışa açık yapının varlığı çapraz denetimle ortaya çıkmaktadır. Buna karşın; kimyasallar, plastikler, ilaçlar bu oranlar yönünden rekabet gücüne sahip alanlardır. Kozmetik ürünler, kauçuk, lastik ve boru imalatı ürünleri oldukça anlamlı oranlar göstermektedir. Buna karşılık çapraz kontrolde; nitratlı gübrelerin daha çok ithalata ağırlık verilen, rekabet gücü olmayan ve ithalata terk edilmiş dışa bağımlı yapısı belirlemektedir.

**TABLO 41: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-III**

SEKTÖRLER ISIC	İTHALAT/ TÜKETİM (%)		İHRACAT/ ÜRETİM (%)	
	1997	1999	1997	1999
Kitap yayıncılığı (2211)	20,4	20,1	31,8	29,4
Dergi, gazete yayıncılığı (2212)	1,4	1,9	4,0	3,5
Öteki yayınlar 2219	24,9	14,1	34,2	15,1
Basım (2221)	2,7	2,6	1,5	1,4
Basımla ilgi hizmetler (2222)	1,3	1,1	1,8	1,2
Kok kömürü ürünleri 2310	...	70,1	...	67,2
Rafine petrol ürünleri (2320)	...	8,4	...	11,6
Nükleer atık işleme (2330)	...	16,1	...	16,8
Temel kimya (gübre hariç) (2411)	53,1	59,2	57,3	64,4
Gübre ve nitratlı bileş. (2412)	36,5	25,2	21,2	11,2
İşlenmemiş plastik (2413)	52,5	45,5	43,7	30,0
Baskı yayın (2421)	37,7	34,3	58,1	55,8
Boya, vernik (2422)	16,8	18,8	23,5	25,9
Tıbbi ilaç ve kimyasallar (2423)	51,7	54,8	61,7	61,2
Sabun kozmetik ürünler (2424)	25,3	32,7	35,8	41,1
Diğer kimyasallar (2429)	74,0	64,9	78,5	68,6
Yapay lifler (2430)	60,1	53,8	38,6	28,2
Kauçuk lastik ve tüpler (2511)	53,4	56,7	49,9	51,2
Diğer kauçuk ürünler (2519)	32,8	36,3	33,2	35,0
Plastik ürünler (2520)	19,1	20,9	16,9	17,5
Cam ve cam ürünler (2610)	28,6	28,7	24,9	22,5

Kaynak: UNIDO verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

**TABLO 42: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-IV**

SEKTÖRLER ISIC	İTHALAT/ TÜKETİM (%)		İHRACAT/ ÜRETİM (%)	
	1997	1999	1997	1999
Porselen çanak çömlek (2691)	29,3	31,3	42,1	36,9
Refrakter seramik ürünler (2692)	13,2	17,4	40,8	45,0
Diğer Seramik ür. (2693)	25,9	24,9	7,2	5,6
Çimento, alçı (2694)	8,6	8,7	7,3	7,6
Çimento alçı eşyalar (2695)	1,7	1,6	4,3	4,2
Taş işleme, kesme (2696)	23,1	21,4	6,4	4,8
Metal dışı mineral işleme (2699)	18,9	34,4	23,5	38,7
Temel demir-çelik (2710)	33,5	31,9	35,6	32,5
Temel demir dışı metaller (2720)	67,6	61,8	60,0	52,6
Yapı metal ürünleri (2811)	5,0	5,5	9,6	8,1
Depo, tank, metal kaplar (2812)	23,5	25,8	18,2	15,1
Buhar üreticileri (2813)	10,7	10,1	32,3	16,3
Genel el alet ve takımları (2893)	40,1	50,6	35,6	48,9

**TABLO 42’NİN DEVAMI**

SEKTÖRLER ISIC	İTHALAT/ TÜKETİM (%)		İHRACAT/ ÜRETİM (%)	
	1997	1999	1997	1999
Diğer metal eşya (2899)	34,3	36,5	30,9	32,4
Pompa, kompresör (2912)	53,1	53,3	56,8	54,4
Bilye, dişli ve yatakları (2913)	65,6	67,7	67,6	69,2
Fırın ocak ve yakıcılar(2914)	46,4	56,0	60,8	70,3
Kaldırma yükleme gereç. (2915)	36,5	34,9	39,5	35,2
Diğer genel amaçlı mak. (2919)	40,3	35,7	43,5	36,2
Tarım ve orman mak. (2921)	34,5	52,6	51,7	68,5

Kaynak: UNIDO verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Her iki oran açısından da yükseklik gösteren sektörler; pompa ve kompresörler, genel el aletleri ve takımları ve temel demir dışı metal ürünler, fırın ocak ve yakıcıları makine ve türbinler, bilye ve rulmanlar ve tarım-orman makineleridir.

**TABLO 43: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-V**

SEKTÖRLER ISIC	İTHALAT/ TÜKETİM (%)		İHRACAT/ ÜRETİM (%)	
	1997	1999	1997	1999
Makine takımları (2922)	61,4	67,8	57,8	65,7
Metalürji makineleri (2923)	...	68,5	...	77,3
Madencilik ve inşaat mak. (2924)	64,6	61,7	79,5	75,3
Gıda, içki, tütün işl. Mak. (2925)	37,2	44,1	48,3	44,9
Silah ve patlayıcılar ( 2927)	13,1	16,3	30,0	17,4
Ev eşyaları ((2930)	41,3	51,5	31,2	31,7
Elektrik mot., jener. Transf. (3110)	56,0	52,8	55,4	50,4
Elektrik dağıtım kont. Ger. (3120)	45,3	40,6	44,3	39,5
İnsule tel, kablo (3130)	34,0	38,4	30,8	34,3
Akümülatör batarya (3140)	70,8	70,3	62,7	63,8
Aydınlatma gereç. (3150)	33,8	35,8	29,3	25,3
Diğer elektrik gereç. (3190)	61,4	64,3	61,4	66,5
Elektronik valflar (3210)	88,1	...	84,7	...
TV/ radyo vericileri (3220)	47,9	63,6	47,6	65,9
TV/ radyo alıcıları (3230)	75,0	77,3	75,1	71,2
Tıbbi-ortopedik gereç. (3311)	71,1	63,5	73,6	65,9
Ölçüm test gereçler (3312)	54,6	58,2	63,0	64,9
Sanayi işlem kont. Gereç. (3313)	19,9	21,8	21,6	26,5
Optik ve foto gereç. (3320)	61,5	65,8	49,7	54,8

Kaynak: UNIDO verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Mekanik ve elektronik sektörleri itibarıyla; makine takımları, TV/radyo vericileri, tel kablo, sanayi işlem cihazları, elektronik devreler, tıbbi ortopedik araçlar, akümülatör ve bataryalar

en güçlü rekabet şansı olan alanlardır. Hem ithalat hem ihracatın yapılması gerek üretim ve gerekse tüketimde ağırlık sahibi olmaları bu sektörlerin ürün farklılaştırması yapabilecek derecede yüksek ihtisaslaşma kazandığını göstermektedir.

**TABLO 44: İMALAT SANAYİ REKABET ÖLÇÜMLERİ-VI**

SEKTÖRLER ISIC	İTHALAT/ TÜKETİM (%)		İHRACAT/ ÜRETİM (%)	
	1997	1999	1997	1999
Motorlu araçlar (3410)	56,2	58,8	47,3	48,2
Oto kaporta treyler (3420)	10,2	13,0	17,0	14,3
Oto parçaları aks. (3430)	68,5	66,8	62,4	56,8
Gemi yapım ve onarımı (3511)	5,2	4,6	44,8	12,9
Yat bot yapım onarım (3512)	28,0	25,2	49,7	48,6
Tramvay ve lokomotif (3520)	9,6	24,8	8,2	12,8
Uçak ve uydu (3530)	72,1	55,2	76,6	59,8
Motosiklet (3591)	96,8	...	87,8	...
Bisiklet (3592)	55,3	58,0	31,6	32,3
Diğer ulaştırma araç. (3599)	49,5	23,1	59,2	21,2
Mobilya (3610)	15,8	19,0	10,6	10,6
Müzik aletleri (3692)	84,1	90,1	68,6	77,9
Spor gereçleri (3693)	62,1	68,9	42,3	52,1
Oyuncak (3694)	88,3	86,5	78,4	71,4
Diğer imalat (3699)	35,7	33,2	31,2	24,2

Kaynak: UNIDO verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda en fazla rekabet gücü şansına sahip ve uzmanlaşmanın yoğun olduğu, yeni ürünlere kaymanın yaşanmadığı alanlar olarak tramvay hariç hepsi bulunmaktadır. Motosiklet alt sektörü üretim göstergelerinde belirlenememiş özelliklerini bu tabloda ortaya koymuştur.

## 8. SEKTÖREL İŞBİRLİĞİ VE REKABET ALANLARI

Türkiye ve BK arasında imalat sektöründe ortak rekabet gücü geliştirilebilecek ve yukarıda genel rekabet gücünü artırmaya yönelik eğilimlerin bahsedildiği Bölüm 7.1'de öngörülenlerin ışığında üç ana sektör belirlenmiştir. Bu sektörlerde ortak yatırımlar, dış ticaret ve yakın ilişkilerin araştırılmasıyla ekonomide sürdürülebilir ortak bir zemin hazırlanacağı düşünülmektedir. Bu ana sektörlerden, mevcut alt yapısı ve gelişmişlik düzeyi itibarıyla potansiyeli ve sürdürülebilirlik niteliklerine sahip olan ilk alan, tekstil sektörüdür. Bu sektörün yerinin ve yeni olanaklarının irdelenmesine gerek duyulmamaktadır. Dış ticaret ve yabancı sermaye yatırımları yönünden zaten yeterince gelişmiştir. Hatta ürün farklılaştırılması

ve rekabet gücü hedefleri açısından, aşırı geliştirildiğini ifade etmek gerekir. Ancak, bu sektörün yavaşlatılmasından ziyade, yeni rekabet ve işbirliği alanlarının belirlenmesi daha avantajlıdır. Bu yönden, elektronik ve mekanik olarak belirlenen çağdaş ilerleme çizgisine ve bilişim toplumu olma yönünde potansiyelimizin geliştirilmesine katkıda bulunacak sektörler arasından belirlenen otomobil ve elektronik parçalar imalatı konuları ayrı ayrı irdelenmeye değer bulunmuştur. Bu sektörlerin incelenmesi, BK ile Türkiye arasında ekonomi ve teknik alanda işbirliğini geliştirme olanaklarını ortaya koyacaktır.

### **8.1. Elektronik İmalat Sanayi**

Dünya elektronik parçaları pazarı, 1999 yılında 269 milyar dolar tutarında bir hacme ulaşmıştır. 2002 yılında ise 338 milyar dolar olmuştur. Bu pazarın % 21,2'sini Avrupa, %30,7' sini Amerika, %21,2'ünü Japonya, %25,4'ünü Güney Doğu Asya, geri kalanını da (%1,5) öteki dünya ülkeleri karşılamaktadır. Güney Doğu Asya ülkelerinin üretimde ve iç tüketimde önemli bir pay aldığı görülmektedir. Dünya elektronik parça pazarının; %66,6'sını aktif parçalar, %9,7'sini pasif parçalar, %10,9'unu elektro mekanik parçalar %12,8'ini de baskı devre tabloları oluşturmaktadır. Bu sektördeki gelişmeler maliyetleri sürekli düşürmektedir. Eğer elektronik sektöründeki verimlilik artışı oto sektöründe gerçekleşseydi, en pahalı otomobillerin bile fiyatının 5000 dolara kadar düşmesi beklenmelidir. Elektronik sektörü pazarının hacmi, BK'nın 2000–2001 yılları itibarıyla ürünlere göre AB ile karşılaştırmalı olarak aşağıda sunulmuştur. Tabloda elektronik sektörü pazarı dört ana başlık altında sunulmuştur. Elektromekanik parçalar sektörü çok uluslu işletmenin yer aldığı bir alandır. Yerel pazarları o bölgedeki imalat üslerinden kontrol ederler. Pasif parçalar özellikle tantalyum ve çok katlı kapasitörlerin imalat alanını oluşturmaktadır. Bu alanda da çok uluslu şirketler egemendir. Aktif parçalar, yarı iletkenleri kapsar. Avrupalı üreticiler çok uluslu şirketler olarak daha çok Güney Doğu Asya ülkelerine yatırımlarını kaydırmışlardır.

Elektronikte tüketim ürünleri alt sektörü uzun yıllar boyunca TV ağırlıklı olarak sürdürülmüştür. Bu alanda önemli sayıda sanayi AB dışına kaydırılmıştır. Buna karşın dijital ürünlere kayma sayesinde dijital TV, Dijital TV üstü dekoder imalatı artmıştır. Telekomünikasyon sektöründe eski ve yeni ürünler hâlâ karışık durumdadır. Cep telefonu pazarı en güçlü lokomotif olmaktadır. 2000 yılında kişisel bilgisayarlar üretiminde Avrupa çapında gerçekleşen artışlar sonucu, bilgisayar parçaları Pazarında da % 10,3'lik bir satış artışı gerçekleştirilmiştir. Toplam elektronik sektörü itibarıyla BK'nın üretim değeri 12.9 milyar dolar erişmiştir. AB ülkeleri içinde aldığı pay 2001 yılında %21,5 olmuştur.

**TABLO 45: BK ELEKTRONİK SEKTÖRÜ PAZARI (MİLYAR DOLAR)**

Ülke	2000	2001	Artış %
<b>Toplam elektronik sektörü</b>			
BK	11,92	12,94	17,82
Toplam AB15	55,44	61,16	10,3
Payı (%)	21.5	21.15	-1.6
<b>Elektromekanik parçalar</b>			
BK	1,94	1,93	-0.5
Toplam AB15	11,81	11,85	0,3
Payı (%)	16.4	16,3	-0,6
<b>Pasif devreler Pazarı</b>			
BK	1,09	1,15	5,5
Toplam AB15	5,69	5,98	11,6
Payı(%)	19,2	19,2	0,0
<b>Yarı iletkenler Pazarı</b>			
BK	8,88	9,87	11,1
Toplam AB15	37,45	42,96	14,7
Payı(%)	23,7	22,9	-3,3
<b>Elektronik entegre devre montaj</b>			
BK	21,17	24,73	16,8
Toplam AB15	90,34	105,69	17,0
Payı(%)	23,4	23,4	0.0

Kaynak: EECA verilerinden yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Bu payında da bir önceki yıla göre bir azalma olmuştur. Pazar payı artışında BK 2001 yılında AB artış hızından daha düşüktür. Elektromekanik parçalar içinde BK'nın AB içindeki payı ise 2001 yılında % 16,3 olmuştur. Bu payında bir yıl öncesine göre %0,6 azalma vardır. Pasif devre parçaları pazarında BK'nın payı yine %19,2 olmuştur ve yıllık artış yapmamıştır. Yarı iletkenler pazarında AB içinde BK'nın payı %22,9'dur. Bu alanda ise %3,3 oranında pazar azalışı yaşamıştır. Elektronik tümleş devreler montaj pazarında Almanya'nın aldığı pay %23,4 olarak bir önceki yıla göre artış gerçekleşmemiştir. Avrupa Birliği içinde beş ülkenin payı toplam elektronik parçaları imalatının %75'ini oluşturmaktadır. Bu ülkeler; Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere ve Hollanda'dır.

BK sanayi ürünler açısından önemli bir konumdadır. En önemli sektörler; uzay-havacılık, otomotiv, tüketici elektroniği, telekomünikasyon, bilgi teknolojileri, elektronik parçalar, ölçüm aletleri, silah ve askerlik gereçleri ile iletişim alanlarıdır. Bu alanlardaki gelişmeleri ve potansiyelini gelecekte elektronik sanayiinin olanaklarıyla sürdürülebilir şekilde gerçekleştirebilecektir. Global elektronik parçalar pazarının 2000 yılında %22,1 artış sağlayan BK, en üst ilk üç ülke arasındadır. Bu sektör öteki sanayi dalına göre daha çok gelişmektedir. Kontratlı yasaları elektronik devreler pazarı gün geçtikçe gelişmektedir. İletişim alanında pazarların açılmasıyla birlikte, (ADSL sektörü bunlardan biridir) 2000 yılında elektronik pazarındaki gelişme hızı %32.4 olmuştur. BK'nın 12.3 milyar dolara



yaklaşan Elektronik parça pazarında ürün dağılımına bakıldığında; Tüketici elektroniğinin payı %10, otomotiv %3, EDP %43(yarı iletken devreler), telekom %31, sanayi ise %13 pay almaktadır. Sektörün itici gücünü telekomünikasyon oluşturmaktadır. Otomotiv sektörüyle yarışmaktadırlar. 2000 yılındaki artış oranı %40'dir. Elektronik dijital devre parçaları (EDP) aynı büyüme hızına sahiptir. Tüketim alanlarına bakıldığında Otomotivdeki yıllık artış oranı %33, tüketici mallarında %27, otomotivde %33, beyaz eşyada %64, telekomda %152 sanayi elektroniğinde %41 artışlar gözlenmektedir. Doksanlı yılların başında sanayi elektroniği en hızlı gelişen sektör olmuştur. Artık bu gelişme duraklamıştır. Elektronik dijital ürünler (EDP) denilen; dijital işlemciler ve tüketici ürünleri sektörü de sırayla arkasından gelmektedir.

Elektronik parçaların elektronik tüketim gereçlerindeki payı gün geçtikçe artmaktadır. 1986'da bu oran %17,7 iken, 2000'de %26'ya yükselmiştir. Elektronik parçalar tüm ürünlere uygulanmaya başlanmıştır. Sanayi makinelerinden otomotiv araçlarına, ev eşyalarından oyuncaklara kadar her üründe kullanım alanı bulmaktadır. Tüm ürünlerde 30 yıl öncesiyile bugünkülerin arasında bir karşılaştırma yapıldığında değişen tek şeyin elektronik donanımlarında olduğu ortaya çıkmaktadır. Elektronik sektörü bu nedenle çağın gelişim sektörüdür. Çağdaş gelişmelerin her alanda sürükleyicisidir. Bir çok yeni ürün tasarımı ancak elektronikteki ilerlemelerle olanak bulmaktadır. Yeni elektronik parçalar olmadan bunların geliştirilmesi olanaksızdır. Parçaların hacimlerinin küçültülmesi, ek işlevlerin konulması ve birleştirilmesi, parçaların daha az enerji harcamaları gibi nitelikler, taşınabilir ürünlerin hayati özelliğidir. Bu nedenle, yeni alanlardaki elektronik gelişmeler son derece hızlı seyretmektedir. Son on yılda taşınabilir cep telefonları kişisel bilgisayarlarla birlikte büyümenin motoru olarak gösterilmektedir. Gelecekteki on yıl için yine internet bağlantıları ve uygulamalı en son gelişmelerin alanını oluşturmaktadır. Tüketici elektroniği telekom ve dijital işlemciler arasındaki farklılık gittikçe ortadan kalkmaktadır.

Tüketici elektroniğinde; DVD okuyucu, dijital TV ve dijital VCR yazılım olanaklarıyla yeni fırsatlar getirilmektedir. TV aktarma ve yayın olanakları de bu sektörü beslemektedir. Eğlence ve oyunların evlere girmesiyle dijital konut kavramı gündeme gelmektedir. Telekom alanında; günümüzde cep telefonlarının ömrü iki yıldır. Gelecekteki telefonlarda bu süre bir yılın altına düşecektir. Gezgin bankacılık ve alış-veriş devri başlamıştır. Cep telefonlarını besleyen telekom sektörüdür. Dijital işlemciler; ticari bilgisayarlar sektörü hızla büyümektedir. KOBİ'lerin artan talebi bu ürünleri teşvik etmektedir. Yeniden tasarım ile şirketlerdeki arz-sunum zinciri yeniden belirlenmektedir. Otomotiv sektöründe kullanım gittikçe artmaktadır. Günümüzde ortalama bir otomobil içinde 2.000 dolarlık elektronik parça

bulunmaktadır. En pahalı lüks otomobil modellerinde bu tutar, 20.000 dolara kadar çıkmaktadır. Hidrolik fren sistemlerinin yerini elektronik kumanda almaktadır. Bunların dışında likit kristal ekranlar, izleme cihazlarında yaygınlaşmaktadır. Kurşunsuz kaynak teknikleri, bilgisayar destekli imalat (computer-aided manufacturing –CAM) teknolojisinde tasarım, ürün geliştirme ve destek hizmetlerinde geniş bir açılım beklenmektedir. Bu nedenle, CAM sektöründe yıllık %25 sürdürülebilir büyüme olanağı, elektronik sanayi parçalarında ise %7’lik bir artış beklenmektedir. Tüm bu gelişmeler global pazarları ve üretimi beraberinde getirmektedir.

Toplam elektronik parçalar ithalatı AB-15 bölgesinde, 1996 –2000 döneminde 31,7 milyar dolardan 43,3 milyar dolara çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin bu sektör ithalatındaki payı ise 6,4 milyar dolardan 13,6 milyar dolara çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkelere yapılan ithalatın gruplar itibarıyla dağılımı az çok benzerlikler göstermektedir. Sadece Elektronik montaj ürünleri bu dönemde üç katı bir artışla farklılık sergilemektedir. Elektronik sektöründe ürün grupları itibarıyla AB ülkelerinin yaptığı ithalatın dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu tabloda gelişmekte olan ülkelerin ve bu kapsamda Türkiye’nin mevcut pazardan pay almak şansı ve potansiyeli ortaya konmaktadır. Bu pazarların %90’nı Çin, Malezya, G. Kore, Endonezya ve Tunus gibi ülkeler doyurmaktadır. Türkiye’nin payı yok denecek kadar azdır. Nitekim, bu durum oto elektrik gereçlerinde de yaşanmaktadır. Türkiye’nin elektronik-elektrik sektöründe doğrudan sermaye yatırımlarıyla entegre yan sanayiler ve dış ticaret bağlantılı dışa açılma stratejisinde ne kadar geri kaldığını göstermektedir.

**TABLO 46: ELEKTRONİK İTHALATI (1996-2000) AB-15 (MİLYON DOLAR)**

<b>Elektronik ürün tanımı</b>	<b>1996</b>	<b>1997</b>	<b>1998</b>	<b>2000</b>
Aktif parçalar	11.209	11.299	12.041	21.099
Elektronik montaj	13.070	15.562	18.676	18.984
Elektro mekanik parçalar	3.178	3.558	3.852	3.149
Elektronik Baskı devreler	1.268	1.524	1.749	1.439
Pasif parçalar	2.932	3.404	3.493	4.632
<b>Toplam Elektronik Parçalar</b>	<b>31.658</b>	<b>35.348</b>	<b>39.812</b>	<b>49.304</b>
<b><i>Gelişmekte olan ülkeler</i></b>				
Aktif parçalar	2.966	2.799	3.203	5.580
Elektronik montaj	2.152	3.770	6.457	5.880
Elektro mekanik parçalar	413	500	614	499
Elektronik baskı devreler	265	328	467	311
<b>Pasif parçalar</b>	<b>581</b>	<b>705</b>	<b>726</b>	<b>1.333</b>
<b>Toplam Elektronik Parçalar</b>	<b>6.376</b>	<b>8.102</b>	<b>11.469</b>	<b>13.604</b>
<b>Gelişmekte olan ülkelerin payı(%)</b>	<b>20,15</b>	<b>22,92</b>	<b>28,81</b>	<b>27,43</b>

Kaynak: Eurostat (2000)

**TABLO 47: ELEKTRONİKTE ÜLKELERİN İTHALATI (1996-1999) (MİLYON DOLAR)**

Ülkeler İthalatı	1996	1997	1998	1999
<b>Aktif parçalar (yarı iletkenler) ithalatı</b>				
AB-15'in toplam ithalatı	11.209	11.299	12.041	21.099
Gelişmekte olan ülkelerin payı	2.966	2.798	3.203	5.528
Dünya ith. Gelişmekte olan ülkelerin payı	26,5	24,8	26,6	26,2
<b>Pasif parçalar İthalatı</b>				
AB-15'in toplam ithalatı	2932	3,404	3,493	4,632
AB-15 gelişmekte olan ülkelerin payı	581	705	727	1,289
Dünya ithalatında gelişmekte olan ülkelerin payı	19,8	20,7	20,8	27,8
<b>Elektro mekanik parçaları ithalatı</b>				
AB-15'in toplam ithalatı	3.178	3.558	3.852	3.148
AB-15 gelişmekte olan ülkelerin payı	413	500	614	498
Dünya ithalatında gelişmekte olan ülkelerin payı	13,0	14,0	16,0	15,8
<b>Elektronik montaj ürünleri ithalatı</b>				
AB-15'in toplam ithalatı	13.070	15.562	18.676	18.984
AB-15 gelişmekte olan ülkelerin payı	2.152	3.770	6.457	5.877
Dünya ithalatında gelişmekte olan ülkelerin payı	16,5	24,2	34,6	31,0
<b>Baskılı devre tabloları (PCB) ithalatı</b>				
AB-15'in toplam ithalatı	1.268	1.524	1.749	1.439
AB-15 gelişmekte olan ülkelerin payı	265	328	467	311
Dünya ithalatında GOÜ* payı	21,0	21,5	26,7	21,6

Kaynak: Eurostat (2000) (\*GOÜ; gelişmekte olan ülkeler)

Bu pazar içinde BK-Türkiye potansiyel elektronik dış ticaretindeki olanakları belirlemek üzere aşağıdaki tablo sunulmuştur. Tabloda BK'nın gelişmekte olan ülkelere yaptığı ithalatın payının son yıllarda ne denli arttığı görülmektedir. BK üretimde globalleşme ve iş aktarma (subcontract) alanında öteki ülkelere göre çok daha fazla ortak işbirliği ve olanaklar hazırlamaktadır.

**TABLO 48: BK BASKI DEVRELERİ İTHALATI (MİLYON DOLAR)**

BK'nın ithalatı	1996	1997	1998	1999
Dünyadan (AB15 hariç)	428,0	526,6	545,0	370,2
Gelişmekte olan ülkelere	114,6	117,4	117,1	51,4
Gel. Olan ülke dünya ith. Payı (%)	26,77	22,29	21,49	13,89
AB içinden	152,1	171,1	201,2	68,2
Toplam İthalat	580,1	697,7	746,2	438,4
Dünya ithalatında gel. olan ülke payı	19,7	16,8	15,7	11,7

Kaynak: Eurostat

## 8.2. Otomotiv Sektörü

BK'nın Avrupa ülkeleri arasındaki pazar payı dördüncü sırada olup; otomotiv parçaları satışında %13, parça üretiminde %10, otomobil satışlarında %16, otomobil üretimindeki payı ise %11 olmaktadır. BK şirketlerinden Batı Avrupa oto pazarındakiler 2001 yılında; 2.459.000 adet oto satışıyla, Batı Avrupa pazarının %22'sini elinde tutmaktadır. BK 2001 yılında Avrupa'nın oto yenileme eğilimi yönünden en önde gelenlerindedir. Yeni oto kayıtları yıllık %11 artış göstermiştir. Avrupa ülkelerinde otomobil satışlarında en büyük artışı Yunanistan ve İrlanda göstermiştir. Öteki ülkelerin hepsinde nüfus duraklamasına bağlı olarak talepte azalma olmaktadır.

**TABLO 49: OTOMOBİL VE TİCARİ ARAÇLARIN PARÇA VE AKSAM SATIŞI**

(Milyon Dolar)

Ülke	1998	1999	2000	1998/2000
Avrupa	158,6	170,0	152,4	-% 10,4
BK	40.1	42.2	39.8	-%5.7
Payı (%)	25.3	24.8	26.1	-% 3.2

Kaynak: Eurostat

Otomobil ve ticari araçların parça ve aksam satışında BK'nın Avrupa pazarından aldığı pay 1998 yılında %25,3 iken 2000'de %26,1'e inmiştir. Tüm Avrupa ülkelerinde otomotiv sektöründe bu azalma trendinin varlığı gözlenmektedir. Nitekim, 1998-2000 döneminde Avrupa Birliği içinde otomotiv parça ve aksamı % 10,4 azalmıştır. Buna paralel olarak BK'nın payında da %3,2'lik bir azalma söz konusudur.

**TABLO 50: BATI AVRUPA TAŞIT ARAÇI SATIŞLARI VE BK PAYI (1998-2000) ('000 Adet)**

Ülke	1990	1995	2000	2001	1990/2001
<b>Otomobil Satışları</b>					
Avrupa	13.518	12.029	14.734	14.832	%10,0
BK	2.009	1.945	2.222	2.459	% 22
Payı (%)	14,8	16,2	15,1	16,6	%12,2
<b>Hafif ticari araçlar (&lt;3,5 ton)</b>					
Avrupa	1.420	1.290	1.906	1.843	%30
BK	178,6	198,2	242,8	256,7	%44
Payı (%)	12,5	15,3	12,7	13,9	%11,2
<b>Ağır ticari araçlar (&gt;3,5 ton)</b>					
Avrupa	320	286	404	392	%22
BK	49,1	54,4	58,7	59,3	%21
Payı (%)	15,3	19,0	14,5	15,1	-%1,3

Kaynak: Eurostat

Otomobil parçaları ve aksamı ithalat pazarı; ön pazar ve arka pazar olarak iki bölümde incelenir. Aracın gerçek orijinal imalatçısı ve montajcısı ön pazarı oluşturur. Bu orijinal parçalar, kendi markası altında ancak onaylı arz noktalarında imal edilir. Lüks otomobillerde talep artışı yaşandıkça orijinal parça talebi artmaktadır. Orijinal aksam pazarında her geçen gün lüks, yeni aksesuar ürünleri eklenmektedir. CD çalar, klima, sürüş (cruyz) kontrol, hafif metal jant, hava yatakları, güvenlik gereçleri, güvenli kapı çerçeveleri ve şasi güçlendiriciler konulmaktadır. Bir aracın piyasa değerinin %10-20'si bu çeşit elektronik parçalara aittir. Bu değer, şimdiden kullanılan çeliğin maliyetinden fazladır. Bir aracın orijinal olsun veya olmasın; yedek parça, aksesuarlar ve ekleme ürün pazarına ise ikincil pazar adı verilir. Orijinal olmayan kütle üretimine konu olan lastik ve egzoz parçaları sürekli yenilenmelidir.

Eski araçlardan alınan parçalar geri dönüştürülmektedir. Aksesuarlar; radyo-teyplerle, klima, havalandırma, elektronik kontrol birimleri, alarm gereçleri, güvenlik amaçlı öteki aksam ve elektronik ürünleri kapsar. Ek ürünler ise yağ, temizleme ve katkı maddelerini içerir. Ayrıca, garaj ve tamir bakım gereçleri, elektronik teşhis ve öteki test gereçleri pazarı da önem kazanmaktadır. Avrupa pazarında bu ikincil ürünler pazarı, 2000 yılında 38,5 milyar dolar düzeyindedir. 2005 yılında 46 milyar dolara çıkması beklenmektedir. Araçların aşınma ve eskimesiyle yeni araç gereksinimi artmaktadır. Otomobil satışlarında görülen genel azalmaya karşın, parça pazarında bir gerileme beklenmemektedir. Geçmişte imalatçı ve onaylı ajansların dışında kimse parça satışı yapamazdı. 1993 yılındaki Avrupa Birliği düzenlemeleriyle bu uygulama yasaklanmıştır. Ayrıca, yine AB yasalarına göre parçalar ve özellikleri konusunda "copyright" ve "patent" hakları uygulaması ortadan kaldırılmaktadır. Buna ek olarak AB 91/441 sayılı direktifi uyarınca, satılışından dört yıl sonra her iki yılda bir olmak üzere, araçlara bakım koşulu getirilmiştir. Bu işlemler onaylı tamir-bakım yerlerinde yapılacaktır. Bu incelemelerden olur almak için, her gerekli tamiratın yaptırılması gerekmektedir. Hava kirliliğini önleme konusundaki sıkı yasalar da bunda etkindir. Güvenlik konusundaki önlemler; kayış ve kemerlerden, otomatik güvenlik sistemlerine kadar gittikçe zorunlu tutulmaya başlanmaktadır.

BK, otomotiv sanayiinde Avrupa'nın en önde gelen ülkelerindedir. BK, Avrupa'da yabancı imalatçıların yerleşerek üretim ve montaj yaptığı ilk ülkedir. Düşük işçi ücretleri esnek iş pazarı koşulları yüksek araştırma ve teknik bilgi (know-how) kapasiteleri nedeniyle yatırımcılar BKL tercih etmektedir. Hükümet ve yerel yönetimler yatırımları özendirme karşılığında belli bir oranda asgari yerli katlı payını montaj tesislerinden beklemektedir. Böylece üretimin belli, bölümler yerel imalatçılarca karşılanmakta ve ekonomiye katkı

sağlamaktadır. Ayrıca, Pound'un 2000'lerde euroya karşı değer kazanması BK dış rekabet avantajını engellemektedir.

Ford ve GM gibi Amerikan markalarından sonra Nissan ve daha sonra Toyota ve Honda gibi Japon firmalarına da montaj alanı olmuştur. Buna karşın Rover ve Jaguar gibi yerli markaların üretimi azalmıştır. GM satışları 2000'de 710.000, Rover'in ise 175.000 adettir. 2001'de toplam üretim 1,25 milyona adet /yıl düzeyine düşmüştür. 1999'a göre %17 lik bir azalma söz konusudur. Poundun eurora ya göre aşırı değerli oluşu sonucu bir dezavantaj yaşanmaktadır. Rekabet gücünü etkileyen, ticaret hadleri aleyhe gelişmektedir. Yine de BK açısından tam bir başarı olan alanlar da vardır. Lüks oto markaları alanı bunlardan biridir. 2000 yılında BMW, 4 milyar dolar yatırım sonrasında Rover'i 10 milyar dolara satmıştır. Bunu takiben Ford firması Dagenham'daki tesislerini kapatmıştır. Bu olumsuzlara karşın, BK'de oto sanayinde yeni tasarım ve mühendislik uzmanlığı geliştirilmektedir. Doksanlarda bu ülke dünyadaki yabancı firmalara tasarım ve geliştirme hizmeti satmaktaydı. Ancak yeni marka otoların sektörü genişledikçe yeni rakipler ortaya çıkmaktadır.

BK da oto parçaları pazarının hacmi 19 milyar dolar tahmin edilmektedir. Pazara ilk girdiklerinde Japonlar üretimlerinde yerel parça kullanım oranının en az % 70 olması konusunda garanti vermişlerdir. Ancak daha sonra ki gelişmelerle, montaj fabrikaları ucuz euro bölgesinden parça almakta ve pahalı bölgede satmaktadırlar. 2000 yılındaki oto satışı sonrasındaki pazarların ciro hacmi 6,5 milyar dolara çıkmıştır. BK da 27 milyon araç kullanımındadır. 2000 yılı da her 1.000 nüfus başına 456 otomobil düşmektedir. En popüler markalar Ford, Vauxhall (GM) ve Peugeot/Citroen'dir. En önemli oto parçası üreticileri ise GKN, Tomkins, ve Pilkington firmalarıdır. BK oto pazarında şirket araçları ağırlıklı pay almaktadır. Tüm satılan araçların %50'si bu amaçla kullanılır. bir başka eğilim ise dizel araçların tercih edilmesidir. Dizel motorlu araçların payı ise 2001'de %18 artmıştır. Özel tüketiciler daha çok ikinci el pazarından oto satın almaktadır. Bu nedenle, parça satışlarının artması beklenmektedir. Oto parçalarında BK yerli markaları olan GKN 4,1 milyar dolarlık iş hacmine sahiptir. Öte yandan Freudengers –NOK ortaklığı ise 4 milyar dolarlık ciro yapmaktadır. Parça imalatçısı olan 3.000 dolayında tesis vardır. Bazıları uluslararası alanda faaliyet göstermektedir. Ancak çoğuna Amerikan sermayesi egemendir. Tüketici eğilimlerine bakıldığında; doğrudan enjeksiyonlu etkin ve spor dizel araçlar satışların %30'unu almaktadır. Yeni araçların %90'ı çift hava yastıklıdır. Klima gereçli araçların yarında vardır. Yeni hava ve çevre kirliliği standartları ve güvencelerinin gereksinimleri sonucu yeni talep oluşmaktadır. Tarım alet ve makineleri talebi tarım nüfusunun azalmasıyla giderek gözden

düşmektedir. Ancak yeni araçların değişim sıklığı arttıkça talep canlılığını sürdürmektedir. Geçmişte yeni bir tarım aracı hurdaya ayrılmadan önce, en az üç veya dört kullanıcıya satılmış olurdu. Oysa, günümüzde ikinci el pazarı Doğu Avrupa ülkeleri olmaktadır.

**TABLO 51: AB VE BK OTOMOTİVE PARÇALARI İTHALATI (MİLYAR DOLAR)**

	Toplam İthalat			AB dışı	
	1998	1999	2000	2000	%
<b>AB</b>					
Otomobil kamyon	76,3	79,3	75,0	18,3	23
Tarım hayvancılık	1,2	1,1	1,0	0,4	32
Diğer Nakil araçları	6,3	6,4	6,2	1,8	26
<b>BK</b>					
Otomobil, kamyon	12,5	13,2	11,8	3,0	23
Tarım, hayvancılık	0,3	0,3	0,3	0,03	32
Diğer Nakil araçları	1,4	1,4	1,2	0,3	24

**Kaynak: Eurostat**

Otomotiv parçalarında toplam ithalat, AB üyesi ülkeler arasında olsun AB dışındaki ülkelere olsun sürekli artmaktadır. 1998 yılında 76,3 milyar dolar iken 2000 yılında 75 milyar dolara ulaşmıştır. Bu ürünlerin dağılımına bakıldığında ise %90'lık payı otomobil kamyon ve treylerlerin parçası, aksesuarları ve eklentileri oluşturmaktadır. AB tarafından yapılan ithalatta BK üçüncü sırada yer almaktadır. Avrupa Birliği, toplam otomotiv parça ürünler ithalatı aşağıda gösterilmiştir.

Aşağıdaki tabloda Toplam AB ithalatında BK'nın payı ve AB tarafından yapılan ithalatta Türkiye'nin GOÜ (gelişmekte olan ülkeler) içindeki payı ise ayrıca gösterilmiştir. Montaj tesislerinin başka ülkelere kurulmasıyla, orijinal imalatçılarına ait parça ve aksamını sağlamayı sürdürmektedir. Büyük beş ülke, AB içindeki ithalatın %70'ini karşılamaktadır. AB toplam lastik ithalatının tutarı 2000 yılında, 9.681 milyon dolar olmuştur. Bu ithalatın 1.295 milyon dolarlık kısmı gelişmekte olan ülkelere sağlanmıştır. 1.194 milyon dolarlık kısmı ise gelişmekte olan ülkelere sağlanmıştır. Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelerin bu toplam sunumu içinden aldığı pay ise %17'dir. Bu oranın artırılması gerekmektedir.

**TABLO 52: AB OTOMOTİV ÜRÜNLER İTHALATI VE TÜRKİYE’İNİN PAYI (Milyon Dolar)**

İthal ürün	Toplam	GOÜ*	Payı (%)	1998/2000 (%)
Lastikler	9.681	1.194	12	20
<b>BK’ın payı %0: Türkiye’nin payı %17</b>				
Audio (odyo) Gereçleri.	2.580	533	21	14
<b>BK’nın payı %12, Türkiye’nin payı yok</b>				
Öteki aksesuarlar	25.634	538	2	23
<b>BK payı %6, Türkiye’nin payı % 27</b>				
Silindirler	4.441	336	8	47
<b>BK payı % 0, Türkiye’nin payı % 10</b>				
Şasi parça ve aksesuarları	7.882	320	4	54
<b>BK’ın payı %8, Türkiye’nin payı % 10</b>				
Servo Fren ve balataları	4.094	132	3	61
<b>BK Payı % 11, Türkiye’nin payı % 32</b>				
Yol Tekerleği	2.708	272	10	22
<b>BK’ın payı %0, Türkiye’nin payı % 34</b>				
Taşıt araçları diğer akses.	2.860	163	6	25
<b>BK’ın payı % 0, Türkiye’nin payı % 7</b>				
Aydınlatma	1.387	65	5	22
<b>BK’ın payı % 0, Türkiye’nin payı % 4</b>				
Dişli kutusu	4.697	89	2	182
<b>BK’ın Payı % 0, Türkiye’nin payı % 5</b>				

Kaynak: Eurostat 2000. \*GOU; gelişmekte olan ülkeler

**TABLO 53: AB İHRACATININ ÜYE ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI (Milyon Dolar)**

Ülke	1998	1999	2000	2000’de Pay (%)	Artış’2000
AB	83.477	76.051	83.316	100	% 18,6
BK	9.343	8.008	9.452	11,3	% 11,6

Kaynak: Eurostat (2001)

Tablodan görüldüğü gibi AB içi ihracat artış göstermektedir. 1999-2000 yılı artış oranı AB toplamı için %18,6 olurken, BK’ın artışı bunun altında % 11,6 olarak gerçekleşmiştir. BK’ın AB ihracatındaki payı, % 19,6 ile Almanya ve Fransa’nın hemen arkasından gelmektedir. İhracattaki ayrıntılı olarak aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.



**TABLO 54: AB OTOMOTİV PARÇALARI İHRACATININ DAĞILIMI****(1998-2000- milyon \$)**

Ürün ve ülke	1998	1999	2000	AB içi	AB dışı
<b>Avrupa Birliği toplamı otomotiv parçaları</b>					
Kamyon otomobil, treyler	79 216	79 471	77 776	23,091	%23
Tarım-hayvancılık mak.	1 227	1 132	1 040	410	%32
Öteki araçlar ve aksamı	7 378	7 200	6 946	3,224	%26
<b>BK</b>					
Kamyon otomobil, treyler	9,081	8,495	9,001	2,646	%23
Tarım-hayvancılık mak.	91	87	75	31	%32
Öteki araçlar ve aksamı	657	663	653	349	%24

**Kaynak: Eurostat**

BK'in otomotiv sektöründeki rekabet gücünün bir göstergesi olarak, ihracat ürünler itibarıyla gösterildiği yukarıdaki tabloda ayrıntılar belirmektedir. BK'da otomotiv parçaları üretimi ve dağıtımında orijinal imalatçının egemen olduğu geleneksel kanallar ikincil pazarda fazla önem taşımaz. Bağımsız tamir ve bakım merkezlerinin oluşturduğu satış kanallarının payı %65'e ulaşmıştır. Dışarı iş verme ("Out sourcing") eğilimi, kontratla alt işlerin imalatçı tarafından dışarıdakilere yaptırılması stratejisinin sonucudur. Bu pazardan yurt dışındaki ülkelerde pay almaktadır. Serbestleştirme, Türkiye için yeni pazarlara girişi kolaylaştırmaktadır. Orijinal imalatçılardan iş kapma olanağı artmaktadır. Bu dağıtım kanalları içinde; oto satış yerleri %8,2, yedek parça aksesuar satış bayileri % 6,2, kendi yapımı parça satışları %9,9, benzin istasyonları ve self servis hipermarketler artan oranda pay almaktadır. Ancak hipermarket'lerin, modern oto satış merkezlerinin ve yeni dağıtım kanallarının (internet, e-posta gibi) satışlarının pazardaki payı oldukça yükselmiştir.

Türkiye gibi ülkelerin BK'a yapacakları ihracat bu dağıtım kanalları aracılığıyla daha kolay ve kısıtsız olarak yapılabilecektir. Bağımsız kanalların oluşturduğu büyük sipariş araçlarıyla temas edilmelidir. Gittikçe yaygınlaşan Süper market ve hızlı tamir yapan uzmanlaşmış merkezlerin satış kanalları kullanılmalıdır. BK dağıtım kanallarının, yurt dışından ve yurt dışına ihracat ve ithalat amacıyla iş paylaştırdıkları görülmektedir. Bu dağıtımdan rol alınmalıdır. Oto satış merkezlerinin özel marka olanaklarından yararlanmalıdır.

Oto parça ve aksamı pazarında fiyatlar genel fiyat seviyesi endeksine göre azalma eğilimi göstermektedir. Orijinal ve bağımsız dağıtım kanalları arasındaki yoğun rekabet, fiyatların düşmesine neden olmaktadır. Genel olarak orijinal olmayan parçaların fiyatı orijinallerine göre %25 daha ucuzdur. Özellikle tamir-bakım istasyonlarının ve uzman dağıtım kanallarında, orijinal olmayan parçaların fiyatı %30-%50 daha ucuza gelmektedir.

Otomotiv sektörünün cirosunu 1990'lı yıllarda %60'ını yeni araç satışı oluşturmaktadır. Bakım onarım %15, parça aksesuar %10, sigorta %8, tüketici kredisi %5 ve kullanılmış araç

%2 şeklindedir. 2000’li yıllarda dağılımına değişerek; yeni araç satışını payı sektörde %40’a düşmüştür. Bakım onarım %20, parça aksesuar %15, sigorta %12, tüketici kredisi %7, kullanılan araç %6. Kâr dağılımına bakıldığında sektörde 1990’lı yıllarda %45 ile yeni araç satışı önde gelirdi. Parça aksesuar %25, bakım-onarım %15, sigorta %14, tüketici kredisi %6, kullanılmış araç %5 pay almaktaydı. Buna karşın, 2000’li yıllarda yeni araç satışının otomotiv sektöründeki kar dağıtımından aldığı pay %20’te inmiştir. Gelecekte global üretim ve taşeron sözleşmesi “subcontract” ya da “outsourcing” denilen dışarıya kontratla iş bu oran tarım sektörü gibi tek haneli rakama düşebilecektir. Parça aksesuar %27, payla yeni araç satışını geride bırakıp liderliği ele geçirmiştir. Gelecekte bu oranın elektronikteki gelişmelerle birlikte %40’lara kadar çıkabilecektir. Bakım onarım ise %20’lik pay almaktadır. Gelecekte bu oran da %30’a kadar çıkabilecektir. Sigorta %15, tüketici kredisi %8’dir. Bu payların şubesiz bankacılık ve güvenlik sistemleri sayesinde ilerde azalacağı beklenmelidir. Kullanılmış araç %10 çıkmaktadır.

## **9 . DIŞ TİCARET VE İŞBİRLİĞİ ALANLARI**

### **9.1. BK Dış Ticareti**

BK’ın Türkiye’ye yönelik ihracat kalemlerinin başında otomobil gelmektedir. Türkiye’de, araç sayısı bakımından 2003’de iki katına yakın artışlar görülmüş ve ithal araç satışları da %50 kadar artmıştır. Türk tekstil sektöründe güçlü bir rekabet kapasitesi bulunan ve AB’ye ihracat yapan ülkelerin bu alanda ikincisi durumundadır. Buna karşılık elektrik dağıtım teçhizatı ithalatı da büyük ölçüde artmıştır. Türkiye içinde 2003’de dolar/euro paritesinin euro lehine gelişmesi, euro bazında yapılan dış ticaretin dolar cinsinden karşılığını artırmış ve dolar bazında dış ticaretin daha yüksek görünmesini sağlamıştır. İhracatın önemli bir kısmının euro cinsinden, ithalatın ise dolar açısından gerçekleştirilmesi nedeniyle; doların euro karşısında değer kaybetmesi, ithal girdi maliyetlerini düşürerek ihracata yönelik üretim yapan sektörlerle maliyet avantajı sağlamaktadır. Parite etkisi, TL’deki reel değerlenmenin ihracat üzerindeki olumsuz etkisini bertaraf etmektedir.

Türkiye’nin AB’ye yönelik ihracatında en fazla sorunla karşılaştığı sektörler, balıkçılık ve su ürünleri olmaya devam etmektedir. Nitekim, 1998 yılında AB ülkeleri yasaklama kararından ülkemiz etkilenmektedir. Ancak “yumuşakçalar” hariç kararın kaldırılmasıyla rahatlama başlamıştır. AB uyum ilkeleri karşılıklı ilişkileri de etkilemektedir. Bu sektörde münferit sorunlar çoğunlukla gümrüklerde yapılan analizlerde ürünlerimizde sağlığa zararlı maddelerin AB mevzuatı ile izin verilen limitlerin üzerinde olduğunun saptanması ve daha sonra ilgili

firmanın sıkı kontrol programına alınarak her ihrac partisinin analize tabi tutulması şeklinde cereyan etmektedir. İlgili firma, ürünlerini BK yetkili laboratuvarlarından geçerli sonuç alana kadar bu sıkı kontrol ilkesine uymak zorundadır. Bu uygulamadan, büyük ölçüde ihracatçı imalatçı kuruluşlarımızın kendi tesislerinde yeterli sayıda personel (veteriner sağlık elemanı vb) istihdam etmeleri ve düzenli olarak tesislerini ve ürünlerini denetlemeleri suretiyle kaçınılabilmenin mümkün olacağı görülmektedir.

#### **- Dış Ticaret Analizleri;**

BK'nın dış ticaretinde gerek ithalat ve gerekse ihracat olarak en büyük muhatap Fransa'dır. Her ikisi de gelişmiş sanayi ülkesi olmalarına karşın, Airbus uçağı imalatında yaptıkları gibi karşılıklı uzmanlaşma ve yabancı sermaye ortaklıklarıyla, uzlaşmacı bir rekabet ortamı yaratmışlardır. Ürünlerini tamamlayıcı bir sanayi yapısı oluşturmaktadırlar. İthalat sıralamasında Fransa'nın hemen arkasından Hollanda gelirken, ihracatta, Amerika gelmektedir. ABD en büyük üçüncü ithalat ortağıdır. Amerika ile yakın dış ilişkiler ve yoğun dış ticaretin, özellikle NATO ve harp sonrası yapılaşma-uyumlaşma sürecindeki ortak yatırımlarla pekiştirildiği görülmektedir. Ayrıca, yüksek teknoloji IT (bilgi teknolojisi) konusunda Amerika'dan yararlanılacak çok fazla alan vardır. İleri bir iş alanı ve yabancı sermaye yatırımları için ortaklık alanıdır. Almanya, gerek Fransa gerekse Amerika'ya karşı dış ticaret fazlası vermektedir. Sadece, Japonya, Çin ve Çek Cumhuriyetine karşı dış ticaretinde açık vermektedir. Amerika'ya karşı kazandığı ihracat fazlası, Fransa ve İngiltere'ye karşı olduğu gibi 20 milyar avro dolayındadır. Çin ve Japonya'dan her birine karşı, 8 milyar avro kadar dış ticaret açığı vermektedir. Dış ticaret değerleri her bir ithalat ve ithalat kalemlerinin sektörel olarak sınıflandırılmasıyla aşağıda tablo halinde sunulmuştur. Bu değerlerin toplam ithalat ve ihracattaki payları yüzde olarak birinci ve ikinci sütunlarda belirtilmiştir. Dış ticaret dengesi ihracat ve ithalat arasındaki fark olarak gösterilmiştir. Bu değerlerin o sektördeki toplam dış ticaret hacmine bölünmesiyle dışa açıklık ve rekabet gücü derecesi belirlenmektedir. Dış ticaret dengesi sütununda, dış ticaret açığı veya fazlası değer olarak (milyon dolar) yazılmıştır. Son sütunda ise bu dış ticaret dengesinin o sektördeki dış ticaret hacmindeki rolü ayrı ayrı hesaplanmıştır. Tablolar, ana sınıflara göre ayrılırken; tarım ürünleri, emek yoğun sanayi ürünleri olan tekstil, diğer kimyasallar, ilaç, gübre, plastik ve kağıt ürünleri esas olarak kimya ağırlıklı sektörler ile birlikte birinci tabloda sınıflandırılmıştır. İkinci tabloya; jüt, pamuk, tekstil lifleri ve ürünleri, porselen, cam ve demir-çelik ürünleri ayrılmıştır. Üçüncü tabloda ise demir ve demir dışı metaller ve ürünleri sıralanmıştır. Son tablo ise her türlü mekanik ve elektronik ürünleri kapsamaktadır.

**TABLO 55: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-I (Milyon Dolar)**

SITC SINIFI	Dış ticaret			
	İhracat %	İthalat %	Denge	Denge %
Hayvansal Yağlar (411)	-	-	-63.338	-0,42
Bitkisel yağlar (421)	-	0,3	-509.364	-0,51
İŞlenmiş Yağlar (431)	-	-	-32.830	-0,11
Organik kimyasallar (512)	3,0	2,5	725.783	-
İlaç ve tıbbi ürünler (541)	3,2	1,7	3.745.620	0,27
Boyama, debagat malz. (531)	0,3	0,2	302.518	0,22
İnorganik Kimyasallar (513)	0,5	0,5	-261.535	-0,09
Plastik sentetik reçine (581)	1,7	2,1	-1.832.425	-0,17
Potashlı Gübreler (5613)	-	-	-54.500	-0,85
Nitrojenli Gübreler (5611)	-	-	-197.066	-0,77
Fosfatlı Gübreler (5612)	-	-	-52.460	-0,98
Petrol ürünleri (332)	1,9	0,9	2.665.357	0,34
Petrol Ham ve yarı mamul (331)	3,7	2,0	4.361.551	0,27
Ham ve Sentetik kauçuk (231)	0,2	0,2	-53.032	-0,06
Kauçuk boru, lastik ürünler ( 629)	0,6	0,6	-127.995	-0,04
Kauçuk levha, Şerit ürünleri (621)	0,2	0,1	52.831	-
Mobilya (821)	0,6	0,8	-868.426	-0,21
Orman ürünleri (632)	0,2	0,3	-337.552	-0,29
Kağıt ve karton (641)	1,0	2,1	-3.860.317	-0,42
Kağıt Hamuru ve artıkları (251)	-	0,3	-923.277	-0,83
İŞlenmiş Odun (243)	-	0,7	-1.946.181	-0,96
Kontrplak sunta (631)	-	0,3	-730.890	-0,76
Kağıt ve karton ürünleri ( 642)	0,4	0,4	-103.452	-0,04

Kaynak: Eurostat

Petrol ve ürünlerinin tamama yakınının ithalatta dışa açık bir yapıya dayalı olarak yönlendirildiği görölmektedir. Kağıt hamurunda da buna benzer dış bağımlı bir yapı görölmektedir. Öteki ürünlerde dış açık, ticaret hacmi içinde önemsiz bir rol almaktadır. Buna karşın potashlı gübrelerdeki dış ticaret fazlasının ticaret payı oldukça yüksektir.

**TABLO 56: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-II (Milyon Dolar)**

SITC SINIFI	Dış ticaret			
	İhracat %	İthalat %	Denge	Denge %
Jüt (264)	-	-	-4.545	-0,91
Pamuk (263)	-	-	-81.610	-0,66
Kuzu derisi (6113)	-	-	-5.648	-0,07
Pamuklu Mensucat (652)	0,2	0,4	-611.405	-0,39
Diğer Dokunmuş kumaŐlar (653)	0,6	0,8	-911.501	-0,22
Tekstil kumaş ve iplikleri (651)	0,5	0,6	-396.170	-0,12
Yün ve hayvan lifleri (262)	0,1	0,2	-135.725	-0,18
Seyahat çantası, bavul (831)	-	0,3	-589.530	-0,54
Deri hariç giyim (841)	1,8	3,5	-5.778.357	-0,37
Bitkisel lifler, keten (265)	-	-	-37.452	-0,73
Sentetik rejenere lifler (266)	0,2	0,1	58.696	-
Tekstil eşyaları (656)	0,2	0,2	-322.779	-0,28
Ayakkabı (85)	0,3	1,0	-1.974.457	-0,52
Deri eşyalar (612)	-	-	-162.224	-0,41

Kaynak: Eurostat

Bu gruptaki mallarda dış ticaret dengesi en fazla açık veren kalemler; deri hazır giyim eşyası, ayakkabı, diğer dokunmuş kumaşlardır.

Tekstil hammaddelerinin tamamına yakınının dış ticaretle sağlandığını yukarıdaki tablodan görmek mümkündür. Demir cevheri de aynı şekildedir. En fazla dış ticaret açığı veren sektör, giyim ürünleridir. Buna karşın, toplam giyim sektörünün ticaret hacmi içindeki oranı %34 dolayındadır. Kumaş, ayakkabı ve giyim ürünlerinde de dışa bağımlı yapı görülmektedir. Özel tür dokunmuş kumaşlarda dış ticaret fazlası verilmekle birlikte, bunun ticaret hacmine oranla fazla (%19) olmadığı görülmektedir.

**TABLO 57: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-III (Milyon Dolar)**

SITC SINIFI	Dış ticaret			
	İhracat %	İthalat %	Denge	Denge %
Sentetik dahil öteki deri ürün. (611)	0,2	-	133.473	0,20
Deri aksesuarlar (8413)	-	-	-221.408	-0,59
Cam (664)	0,2	0,2	-43.032	-0,03
Cam eşya ve çömlek (665)	0,3	0,3	156.121	-
Alçı ve çimento Prefabrik yapı (661)	-	-	-56.335	-0,11
Kilden mamul yapı ve refrakter (662)	0,1	0,2	-136.785	-0,18
Dökme demir (671)	-	0,1	-218.858	-0,37
Demir ve çelik tel (677)	-	-	57.514	0,16
Demir çelik hurdası (282)	0,2	-	366.078	0,63
Demir cevheri ve konsantresi (281)	-	0,2	-563.582	-1,00

Kaynak; Eurostat

**TABLO 58: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-IV (Milyon Dolar)**

SITC SINIFI	Dış ticaret			
	İhracat %	İthalat %	Denge	Denge %
Tüp boru ve ekleri (678)	0,4	0,4	122.949	-
Çubuk profil şekiller (673)	0,5	0,3	433.434	0,19
Universal levha şerit (674)	0,7	0,7	-105.487	-0,03
Kütük demir (672)	0,3	0,3	157.485	-
İşlenmemiş döküm mam.(679)	-	-	91.243	0,24
Kurşun, işlenmemiş (685)	-	-	-120.323	-0,37
Çinko işlenmiş (686)	-	-	-143.232	-0,52
Alüminyum işlenmemiş (684)	0,6	0,7	-375.131	-0,10
Demir dışı cevher ve konsantresi (283)	-	0,2	-483.155	-0,82
Blister bakır rafine (6821)	-	0,3	-806.788	-0,85
Tel kablo, halat (693)	-	-	-48.485	-0,10
Kalay alaşımları işlenmiş (687)	-	-	-65.891	-0,67
Bakır çubuk ve teller (6822)	0,3	0,3	-24.713	-0,02

Kaynak: Eurostat

Blister bakır ve demir dışı cevherler sektörlerinin tamama yakınının dış ticaret açığına dayalı olarak yürütüldüğü görülmektedir. İşlenmemiş döküm mamullerinde ise tersine, dış ticaret fazlası veren bir yapı görülmektedir. Tel kablo ve halat da dış ticaretin göreceli olarak ne

kadar önemsiz kaldığı belirlenmektedir. İşlenmemiş alüminyum için 540 milyon dolar dış ticaret açığı görülmektedir. Blister bakırda ise 836 milyon dolar dış ticaret açığı vardır. Ancak, alüminyum ürününde bu açığın toplam dış ticaretteki payı oldukça önemlidir. Diğer bir deyişle, yurt içi üretim ve reeksport yoluyla ihracat oldukça önemli rol almaktadır. Buna karşın, bakır ve demir dışı cevherde dış ticaretin payı oldukça önemlidir. Açıkçası, dışa bağımlı bir sektör olarak lanse edilmiştir. Tel kablo ve halat ürünlerinde dış ticaret açığı hem çok önemsiz hem de dış ticarete oldukça az bir pay almaktadır. Bu durumda, yurt içi üretimin yeterli düzeyde olduğu ve iç piyasaya yönelik kapalı bir yapı sürdürüldüğü söylenebilir. Tabloda gösterilen ürünlerin toplamın ithalatta ve ihracatta aldığı pay %4,1'dir. Bu ürünlerin sektör olarak göreceli payı oldukça önemsizdir. Dış ticaret ağırlıklı bir sektör değildir. Metal işleme sektörünün dışında kalan makine, kapital malları olarak belirtilen yatırım makineleri, elektrikli ve elektronik gereçler imalatı aşağıda tabloda sunulmuştur.

**TABLO 59: DIŞ TİCARET DEĞERİ VE YAPISI (2000)-V (Milyon Dolar)**

SITC SINIFI	Dış ticaret			
	İhracat %	İthalat %	Denge	Denge %
Traktör (7125)	0,7	0,1	1.487.223	0,66
Ofis makineleri (714)	7,5	7,2	-1.021.210	-0,02
Çiftlik ekipmanları (7123)	-	-	457	-
Tarım makineleri (7121)	0,1	0,2	-274.315	-0,29
Metal işleme makineleri (715)	0,4	0,4	-261.955	-0,12
Tekstil ve deri makineleri (717)	0,3	0,2	108.124	-
Tarım el aletleri (6951)	-	-	-5.025	-0,08
El ve makine alet takımları (6952)	0,3	0,3	-116.520	-0,06
Gıda sanayi makineleri (7183)	0,1	-	38.034	-
Elektrik enerjisi üretim mak. (711)	4,7	2,6	5.071.706	0,24
Elektrikli güç makineleri (722)	2,1	2,0	-244.482	-0,02
Kağıt, karton, makineleri (7181)	0,2	0,1	36.297	-
Mineral ve kereste makineleri (7195)	0,2	0,3	-204.326	-0,14
Motorlu binek araçları (7321)	5,2	7,3	-7.754.203	-0,21
Ticari karayolu araçları (732)	3,3	4,3	-4.106.105	-0,19
TV ve radyo (7241)	0,8	0,5	604.417	0,16
Elektrikli ev eşyaları (725)	0,4	0,6	-607.436	-0,20

**Kaynak: Eurostat**

Traktör sektöründe olumsuz yani, açık veren dış ticaret dengesi oldukça yüksek bir seviyededir. Bu sektörde ürün ithalatı daha çok yeğlenmektedir. Diğer sektörlerde belirgin bir trend gözlenmemektedir. Bu durum, ancak ithalat / tüketim ve ihracat / üretim oranlarını veren tabloların dikkate alınmasıyla ve analiz edilmesiyle, ortaya anlamlı ilişkiler konabileceğini daha net göstermektedir. Bu göstergeler ülke analizlerinde tek başlarına yetersiz kalmaktadırlar. İthalat ve ihracattaki payları gereği önemli rol oynayan motorlu araçları ve elektrikli güç araçları sektörleri dış ticaret fazlası vermektedir. Bunların tümünün dış ticaret fazlasının ticaret hacmi içindeki payları oldukça önemsiz kalmaktadır. Yurt içi

piyasa ve reeksport kanallarının bu sektörlerde ne kadar önemli olduğu bu oranlardan ortaya çıkmaktadır. Ofis makinelerinde de dış ticaret dengesizliğinin, toplam ticaret hacmindeki önemsiz payı göz önüne alındığında, yurt içi ve reeksport pazarının ne kadar önemli olduğu belirlenmektedir. Bu sektörlerde dış ticaret ikame edici olmaktan çok tamamlayıcı rol oynamaktadır.

## 9.2. BK-Türkiye Dış Ticareti

BK ile ikili ticarete istisnai yıllar dışında sürekli açık verdiğimiz ülkelerden birisidir. İhracatımız ve ithalatımızda ilk sırada yer alan Almanya ile ticaretimizde ortaya çıkan açıkta; motorlu taşıtlar ile bunların aksam ve parçaları önemli bir yer tutmaktadır. Bu ülkeden ithalatımızda ayrıca; makineler, alıcı içeren cihazlar, renkli TV tüpleri, ilaç ve plastikten eşya da ilk sıralarda yer almaktadır. Öte yanda, BK yönünde yapılan ihracatta giyim eşyaları, renkli TV alıcıları, kabuksuz fındık ve motorlu taşıtlar ile bunların aksam ve parçaları ilk sıralarda yer almaktadır. BK ile Türkiye arasındaki ikili ticarete ilişkin son rakamlar; ekonomik ilişkilerin her iki ülke için artan öneme sahip olduğu göstermektedir. BK'a ihracatımızda on milyon doların üzerinde tutara sahip olan kalemlerin gösterimi aşağıda sunulmuştur. İhracatımızın yapısına bakıldığında temel sektörler derhal belirlenmektedir. Sanayi ürünleri başta gelmektedir. Gıda maddeleri ihracatımız 273 milyon dolar dolayındadır.

**TABLO 60: TÜRKİYE'NİN BK'A İHRACATI (1000 DOLAR) (2004)**

1- TARIMSAL ÜRÜNLER	303.629
i-Gıda Maddeleri	273.046
(0) Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	267.609
(00) Canlı hayvanlar	38
(04) Hububat ve mamulleri	2.854
(05) Meyva, sebze ve mamulleri	242.614
(06) Tabii bal, şeker ve mamulleri	13.315
(08) Hayvan yemleri	82
(01, 02, 03, 07, 08, 09) Diğer Gıda Maddeleri	8.706
(1) İçkiler, tütün ve mamulleri	4.945
(11) Alkollü ve alkolsüz içkiler	4.532
(12) Tütün ve mamulleri	413
(4) Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	254
(22) Yağlı tohumlar ve meyveler	237
ii-Tarımsal Ham maddeler	30.583
(21) Deri, kösele ve ham postlar	88
(23) Tabii, sentetik ve rejenere kauçuk	68
(24) Tabii mantar ve yuvarlak ağaçlar	109
(25) Odun hamuru ve kağıt döküntüleri	0
(26) Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	17.982
(29) Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	12.336

**TABLO60'IN DEVAMI**

2- MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	70.581
i- (27, 28) Maden cevherleri ve döküntüleri	31.592
ii- Mineral yakıtlar ve mineral yağlar (3)	7.121
(32) Kömür	0
(33) Petrol ve ürünleri	7.119
(34) Petrol gazları, doğal gaz	2
iii- Demir dışı metaller (68)	31.868
3- SANAYİ	5.146.669
i-Demir ve çelik (67)	188.491
ii-Kimyasallar	53.234
(57, 58) Plastikler	28.677
(54) Eczacılık ürünleri	10.018
(51, 52, 53, 55, 56, 59) Diğer kimyasallar	14.538
iii-Diğer yarı mamuller	341.610
(61) Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	1.588
(62) Kauçuk mamulleri	61.021
(63) Mantar ve ağaç mamulleri	2.046
(64) Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	21.844
(66) Metal dışı mineral mamuller	161.425
(661) Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	37.623
(664, 665) Cam ve cam eşya	50.480
(66-(661+664+665)) Diğerleri	73.322
(69) Metal eşya	93.686
İv- Makinalar ve ulaşım araçları	2.104.907
(781, 782, 783, 784, 7132, 7783) Otomotiv sanayii ürünleri	873.619
(75, 76, 776) Büro makinaları ve haberleşme cihazları	584.331
Diğer makine ve ulaşım araçları	646.957
(71-713) Enerji üreten makine	27.136
(72, 73, 74) Diğer elektriksiz makinalar	101.324
(79, 785, 786, 7131, 7133, 7138, 7139) Diğer ulaşım araçları	234.463
(77- (776+7783) ) Elektrikli makine ve cihazlar	284.035
v- Dokumacılık ürünleri (65)	395.011
vi- Hazır giyim (84)	1.784.022
(848.1, 848.3) Deri ve kürkten giyim	8.941
(84-(848.1, 848.3)) Diğer giyim eşyası	1.775.081
vii – Diğer tüketim malları (81, 82, 83, 85, 87, 88, 89 (-891) )	279.395
(81) Sıhhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	136.671
(82) Mobilyalar	28.505
(83) Seyahat eşyası	11.697
(85) Ayakkabı	11.138
(87) Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları	8.166
(88, 89-(891)) Diğer tüketim malları	83.218
4- DİĞER ÜRÜNLER (9+891)	23.044

Kaynak: HDTM

Madencilik ürünleri ve öteki sektörler sırasıyla gelmektedir. Sanayi sektörünü alt bölümlerine bakıldığında. Kimyasallar alt dalında 53 milyon dolarlık ihracat yapılırken, metal eşya kauçuk lastik ürünleri ile birlikte diğer yarı mamul ürünler toplamı 341 milyon dolar olmaktadır.



Ulaşım araçları yan sanayiinin aldığı pay 2,1 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca dokuma giyim sektörü sanayi kapsamı içinde en önemli ihracat kalemini oluşturmaktadır.

### -Türkiye'nin BK'dan ithalatı

BK'dan ithalatımıza ait değerlere bakıldığında, genel anlamda üç ana imalat sektörü belirginleşmektedir. Bunlar kimya, elektronik ve makine sektörleridir.

**TABLO 61: TÜRKİYE'NİN BK'DAN İTHALATI (1000 DOLAR) (2004)**

1- TARIMSAL ÜRÜNLER	142.415
i-Gıda Maddeleri	31.690
(0) Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	24.498
(00) Canlı hayvanlar	2.350
(04) Hububat ve mamulleri	2.212
(05) Meyva, sebze ve mamulleri	1.777
(06) Tabii bal, şeker ve mamulleri	438
(08) Hayvan yemleri	4.383
(01, 02, 03, 07, 08, 09) Diğer Gıda Maddeleri	13.337
(1) İçkiler, tütün ve mamulleri	4.656
(11) Alkollü ve alkolsüz içkiler	4.574
(12) Tütün ve mamulleri	82
(4) Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	2.536
(22) Yağlı tohumlar ve meyvalar	0
ii-Tarimsal Ham maddeler	110.726
(21) Deri, kösele ve ham postlar	76.170
(23) Tabii, sentetik ve rejenere kauçuk	22.734
(24) Tabii mantar ve yuvarlak ağaçlar	29
(25) Odun hamuru ve kağıt döküntüleri	58
(26) Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	11.384
(29) Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	352
2- MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	236.559
i- (27, 28) Maden cevherleri ve döküntüleri	192.090
ii- Mineral yakıtlar ve mineral yağlar (3)	25.759
(32) Kömür	45
(33) Petrol ve ürünleri	5.864
(34) Petrol gazları, doğal gaz	19.850
iii- Demir dışı metaller (68)	18.710
3- SANAYİ	3.693.613
i-Demir ve çelik (67)	120.265
ii-Kimyasallar	892.926
(57, 58) Plastikler	182.960
(54) Eczacılık ürünleri	372.835
(51, 52, 53, 55, 56, 59) Diğer kimyasallar	337.130
iii-Diğer yarı mamuller	186.791
(61) Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	1.554
(62) Kauçuk mamulleri	32.797
(63) Mantar ve ağaç mamulleri	2.976
(64) Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	16.503
(66) Metal dışı mineral mamuller	29.787

**TABLO 61'İN DEVAMI**

(661) Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	1.035
(664, 665) Cam ve cam eşya	10.908
(66-(661+664+665)) Diğerleri	17.843
(69) Metal eşya	103.173
iv- Makinalar ve ulaşım araçları	2.064.459
(781, 782, 783, 784, 7132, 7783) Otomotiv sanayii ürünleri	1.244.268
(75, 76, 776) Büro makinaları ve haberleşme cihazları	185.953
Diğer makine ve ulaşım araçları	634.238
(71-713) Enerji üreten makine	41.645
(72, 73, 74) Diğer elektriksiz makinalar	364.971
(79, 785, 786, 7131, 7133, 7138, 7139) Diğer ulaşım araçları	111.220
(77- (776+7783) ) Elektrikli makine ve cihazlar	116.401
v- Dokumacılık ürünleri (65)	126.604
vi- Hazır giyim (84)	18.314
(848.1, 848.3) Deri ve kürkten giyim	1.560
(84-(848.1, 848.3)) Diğer giyim eşyası	16.754
vii – Diğer tüketim malları (81, 82, 83, 85, 87, 88, 89 (-891) )	284.254
(81) Sıhhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	4.909
(82) Mobilyalar	34.741
(83) Seyahat eşyası	406
(85) Ayakkabı	795
(87) Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları	103.120
(88, 89-(891)) Diğer tüketim malları	140.283
4- DİĞER ÜRÜNLER (9+891)	244.554
1- TARIMSAL ÜRÜNLER	22.735

Kaynak: HDTM

İthalatımızın %95'i sanayi, ürünlerine ayrılmıştır. Tarım ve madencilik sektörünün payı oldukça önemsizdir. Sanayi kesimindeki ayrıma bakıldığında 892 milyon dolarla. kimya sektörü ürünleri bulunurken, Makine ve ulaştırma araçları 2 milyar dolarlık pay almaktadır.

İmalat sektöründeki dış ticaretin seyrine bakıldığında alt sektörler itibarıyla kimya ve makine sektörlerinin göreceli önemi gözden kaçmaktadır.

Yukarda tabloda gösterilen ithal mallar arasında en önemli kalemler, dizel ve benzinli araçlar, parça ve aksamı olarak belirlemektedir. Bu iki tabloya kadar inceleme yapıldığında, kimyasallar, kozmetik ve ilaç ürünleri ile taşıt araçları, parça ve aksam öne çıkmaktadır.

Türkiye Kalkınma Bankası tarafından yapılan başka bir çalışmada,<sup>1</sup> Türkiye-İngiltere arasındaki dış ticaret verileri incelenerek, 1997-2000 döneminde önemli ölçüde Türkiye'nin aleyhine gelişen sanayii ürünleri dış ticaret dengesi 2001 yılından itibaren fazlaya döndüğü, 2003 yılı itibarıyla dış ticaret dengesi 724.440 bin dolar fazla verdiği belirtilmektedir. Ayrıca, dış ticaret dengesi sektörel düzeyde incelenerek, kimyasallar sektörünün en fazla dış açık

<sup>1</sup> Sanayi Sektöründe Türkiye-AB Arasındaki Dış Ticaretin Analizi, Türkiye'nin ve AB ülkelerinin rekabet Gücündeki Gelişmeler, B. Ali Eşiyok, TKB Araştırma Müdürlüğü, GA-05-06-18, Eylül 2005, s.74.

veren sektörler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır: Buna göre 1997 yılında 405.254 bin dolar açık veren kimyasallar sektörü dış ticaret dengesi açığı 2003 yılında 652.565 bin dolara yükselmiştir. Kimyasallar sektöründen sonra dış ticaret dengesi önemli ölçüde açık veren sektörlerden biri de makinalar ve ulaşım araçları sektöründe gözlenmektedir. Buna göre 1997 yılında 1.139.053 bin dolar dış ticaret dengesi açığı veren sektör, 2003 yılına geldiğinde dış ticaret açığı önemli ölçüde düşerek 381.091 bin dolara kadar düşmüştür. Türkiye-İngiltere arasında dış ticaret dengesinin fazla verdiği sektörler ise gene Türkiye'nin geleneksel sektörleri olup bunlar dokumacılık ürünleri, diğer yarı mamuller ve hazır giyim sektörleridir.

Adı geçen çalışmadan, Türkiye-İngiltere arasında ihracatın ithalatı karşılama oranını, X/M parametresinin 2001 yılından itibaren belirgin bir biçimde Türkiye'nin lehine düzeldiği anlaşılmaktadır. Buna göre, 1997 yılında sanayi ürünlerinde %52 olan X/M oranı 2001 yılında %123,3'e 2002 yılında %136'a yükselmiştir. Başka bir ifadeyle, Türkiye-İngiltere arasındaki dış ticaret dengesi son yıllarda Türkiye'nin lehine gelişmeye başlamış, bunun sonucunda Türkiye dış ticaret ilişkisinden olumlu etkilenmeye başlamıştır.

Türkiye'nin sanayii ürünlerinde İngiltere'ye karşı rekabet gücü de incelenmiştir.<sup>2</sup> Buna göre, sanayii ürünlerinde Türkiye'nin rekabet gücünün marjinal sınırdan kaldığı, ana sektör olarak sadece dokumacılık ürünleri ve hazır giyim sektöründe rekabet gücünün yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ana sektörler dışında, alt sektörlerde ise Türkiye'nin rekabet gücü sektörler şunlardan oluşmaktadır: Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri, cam ve cam eşya, elektrikli makine ve cihazlar, sıhhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri, seyahat eşyası ve ayakkabı.

### **9.3. BK -Türkiye İşbirliği ve Ticaret Alanları**

BK ve Türkiye arasındaki ilişkiler, iki ülke arasındaki ilk güçlü temasların BK'daki ticari menfaatlerin Doğuda yeni pazar arayışları ile geliştiği 16.yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. 1578 yılında iki Londralı tüccar, İngiliz tüccarların Türk sularında kendi bayraklarını dalgalandırma hakkını elde etmek umuduyla William Harborne adlı temsilcilerini İstanbul'a göndermiştir, bu imtiyaz daha önceden sadece Fransızlara verilmişti.

Kraliçe I. Elizabeth 1579 yılında Sultanla mektuplaşmış, ve 1580 yılında Harborne, Fransızlara tanınan imtiyazlara benzer imtiyazların Türkiye'deki İngiliz tüccarlara verilmesini sağlayan "kapitülasyonları" elde etmiştir. Kısa bir süre sonra Londra'da Levant Şirketi kurulmuştur. 1583 yılında Harborne İstanbul'a dönmüş, kraliçenin Sultana gönderdiği

---

<sup>2</sup> Ibid., s.75.

hediyeleri vermiş ve dolayısıyla da İngiltere'nin ilk resmi diplomatik temsilcisi unvanını elde etmiştir. Türkiye'de bulunan İngiliz Büyükelçilerinin maaşlarını ödeyen Levant Şirketi tarafından ödenmekteydi. Daha sonraki iki yüzyıl için İngiltere'nin Türkiye ile olan ilişkilerinin tarihçesi esas olarak Levant Şirketi'nin tarihçesidir; Şirket 1821 yılında İngiliz hükümeti tarafından devralınana kadar Doğu Akdeniz'de bir güç olarak yer almıştır.

Türkiye hakkında İngiltere'ye bilgi ulaştırmanın esas yolu yapılan ticari sözleşmeler idi. Lale ve kahve özellikle popüler ithalat mallarıydı, ve kahve içme 17. yüzyılda moda bir zevk haline gelmişti. Türk elçi Mustafa Çavuş'un 1607 yılında İngiltere Kralı 1. James'in makamını ziyaret ettiği bilinmektedir. Türkiye'nin İngiltere'ye bakış açısı, ilk defa 1793 yılında İngiltere'deki ilk daimi Türk Büyükelçisinin süitinde bir görevli tarafından yazılmıştır. Söz konusu kişi 1795 yılında Londra'ya gelmiştir Yapılan bu atama özellikle İngiltere ve Türkiye arasında yakın ilişkilerin başlangıcı olmuştur. İngiltere'nin Rus yakınlaşmasına karşın Osmanlının toprak bütünlüğünün korunmasına verdiği önem, 1854-56 yılları arasında yapılan Kırım Savaşında Fransa'yla birlikte Osmanlı İmparatorluğu adına Rusya'ya karşı hareket geçmeye itmiştir. Temmuz 1867'de Sultan Abdülaziz İngiltere'ye resmi bir ziyarette bulunduğu ilişkiler daha da güçlenmiştir. Bu ziyaret çok önemli bir olaydı ve o dönemde "İngiliz vakayinamesinde 1867 yılını hatırlatıcı" olaylar arasında tanımlanmıştı, sadece "fırtınalı hava şartları" halinde çok sayıda etkinlik iptal edilmişti. On yıl sonra, diğer Avrupa güçleriyle birlikte İngiltere, 1877-78 Rus-Türk savaşından sonra imzalanan San Stefano Anlaşmasının ağır şartlarını yumuşatmak için müdahalede bulunmuştur.

19. yüzyılın sonlarında İngiltere ve Türkiye ayrı safhalarda yer almıştır. Sultan II. Abdülhamit'in politikaları İngiltere'de pek hoş karşılanmıyordu, ve Türkiye İngiltere'nin 1882 yılında Mısır'ı işgaline karşı tavrı aldı. Türkiye I. Dünya Savaşında İngiltere'ye karşı Almanya'nın yanında savaştı ve Türkiye'nin İngiliz kuvvetlerine karşı sonuna kadar mücadele ettiği Gelibolu savunması İngiltere, Avustralya ve Yeni Zelanda'da halen hatırlanmaktadır. Bunu nedeni de muhtemelen Osmanlı hükümdarlarıyla olan yakın ilişkilerdi.

İngiltere, Türkiye'de Türkiye Cumhuriyeti olarak yer alan siyasi değişimlerin I. Dünya Savaşından hemen sonra Osmanlı İmparatorluğu içinde başladığını fark etmekte biraz geç kalmıştır. Ancak, Mustafa Kemal Atatürk'ün politikaları ve liderliği ve modern Türk Cumhuriyetinin kurulması özellikle İngiltere dahil olmak üzere Batı ile olan ilişkilerin geliştiğini ve iyileştiğinin göstermektedir.

1930'larda İngiltere ve Türkiye İtalyan diktatörü Mussolini'nin Akdeniz'deki hedefleri konusunda ortak kaygı duymaktaydılar. Bu yeni yakınlaşma Kral III. Edward'ın 1936 yılında Akdeniz seferini doğu yönüne çevirerek İstanbul'da Türkiye Cumhurbaşkanı'na ziyaret etmek istemesi ile ilerlemiştir. Bu ziyaret oldukça başarılı geçmiştir. Cumhurbaşkanı Atatürk ve Kral mükemmel bir ilişki kurmuş ve ziyaretçiler sıradan Türk vatandaşları tarafından sıcaklıkla karşılanmıştır. Avrupa'nın o dönemde rahatsız halinde olan İngiltere, doğal bir şekilde Hitler'in Almanya'sına karşı Türkiye'nin desteğini umuyordu. Olay zamanında, Winston Churchill'in Türk desteğini alma çabalarını sürdürmesi ve bu amaçla Ocak 1943'te Cumhurbaşkanı İnönü'yü Adana'da ziyaret etmesine rağmen, Türkiye neredeyse II. Dünya Savaşının sonuna kadar tarafsız kalmıştır. İki yıl sonra Şubat 1945'te Türkiye Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir. Kısa bir süre sonra, Sovyetler Birliği Türk toprakları üzerinde eski iddialarını yenilemiştir. Sonraları Türkiye'nin İngiltere dahil olmak üzere, batılı müttefikleriyle olan ilişkileri daha yakın olmuştur. Temmuz 1950'de Türkiye, İngiltere, Amerika ve NATO askeri birlikleriyle birlikte savaşmak üzere, Kore'ye birlik göndermiş ve Şubat 1952'de NATO'ya tam üye olmuştur. 1950'li yıllarda Kıbrıs'ın geleceği konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar 1960 Kıbrıs anlaşmasıyla rölanteye alınmıştır. Eylül 1963'de Ankara'da Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğuyla bir Ortaklık Anlaşması yapmıştır. Ekim 1971'de İngiliz Kraliyet Ailesi, II. Elizabeth'in Türkiye'ye yaptığı ve hayli başarılı geçen resmi ziyaret ile Türkiye'ye olan bağlılığını yinelemiştir.

Söz konusu kurumsal işbirliği etkinlikleri, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımı arifesinde önem arz etmektedir. Bilindiği gibi Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, Türkiye'nin kurumlarının hazırlanması ve memurlarını Avrupa standartları konusunda eğitmesi gerekmektedir. SSAC, geleneksel işbirliği şemalarını bunlara öncelikli Avrupa ölçütleri getirerek yeniden ele alıp geliştirmiştir. İşbirliği etkinliklerimiz Avrupa tarafından taahhüt edilmiş etkinlikleri tamamlayıcı ve ayrılmaz bir parçası olacaktır. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sürecine yardım etmek üzere, Avrupa birliği, BK ve Türk kurumlar arasında idari alanda kardeşlik programları geliştirilmiştir. İkili teknik işbirliği, Avrupa'nın gelişme alanındaki önceliklerine yönelmiş durumdadır. Bu işbirliği Avrupa çapında projeler ve finansman planlarını yaygınlaştırmak üzere Avrupa'yı ilgilendiren sektörlere yönelik olup, teknik eğitim, tarım, balıkçılık, çevre, sağlık, habitat ve şehir yerleşimi gibi anahtar sektörlerde gerçekleştirilmektedir. Bu işbirliği ve değişim operasyonları, belli konularda atölye çalışmaları esnasında, uzmanların bir araya gelmesi ile yürütülmektedir. Atölye çalışmalarının amacı, ulusal sektörel stratejileri sonuçlandırmak ve Avrupa ölçekli özel proje

işleri üretmektir. İkili işbirliği etkinlikleri, Avrupa Birliği'nin yürüttüğü etkinlikleri tamamlayıcı ve buna ek niteliktedir. Avrupa Birliği, Türkiye'de yeni olmakla birlikte geleneksel hale gelen teknik işbirliğinin yanı sıra öteki alanlarda, idareler arası kardeşlik anlaşmaları kurma çalışmaları (veterinerlik ve çevre koruması gibi) da yürütülmektedir.

#### - Bilimsel İşbirliği:

Bu ikili işbirliği, temel olarak aşağıdaki projeler etrafında gerçekleştirilmektedir; Marmara denizinde, CNRS ve IFREMER tarafından TÜBİTAK ile (CNRS'nin Türk karşılığı) ilişki içerisinde yıllardan beri sürdürülen sualtı ve sismik bir araştırma çalışması; Türkiye'nin 2003 yılı Ocak ayında katıldığı altıncı PCRDT (Avrupa Ortak Araştırma programı) çalışmalarının ortaya konması bu işbirliği alanlardır.

#### - Türk-BK ortak yatırım alanları

BK ile Ticari İlişkiler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından köklü ilişkiler gelişmiştir. Bu ilişkilerin araştırılmasını teminen, en önemli potansiyel yatırım ve ticaret alanı olarak elektronik ile otomotiv parça ve aksamı sektörü görülmektedir. Türkiye imalat sektörleri için yapısal irdeleme yapıldığında, aşağıdaki dağılım ortaya çıkmaktadır. En önemli işletmelerin yoğunlaştığı alanlar belirlenmektedir.

**TABLO 62: TÜRKİYE İMALAT SANAYİNDE İLK 500 FİRMA (MİLYON \$)**

Sektör	Satış	Payı %	İhracat	Payı %	İstihdam	Payı %	Firma Sayısı	Payı %
Otomotiv	8.980	13,2	5.097	21,6	45.549	8,8	37	7,4
Tekstil	6.789	10,0	3.631	15,4	11.905	21,6	90	18,0
Gıda	6.415	9,4	1.379	5,8	47.803	9,2	74	14,8
İlk 500*	68.200	67,5	23.578	57,1	518.532	60,4	500	59,8

Kaynak: Otomotiv Sanayii Derneği (OSD); \* ikinci sütun geri kalan sektörlerin oranıdır.

Bu sanayi yapısı içinde, ülkemizin göreceli avantaj ve dezavantajlarının değerlendirilmesi yapılmalıdır. Tekstil sektörünün kazandığı ağırlık ve doymuşluğu göz önüne alınarak, gerek ülkemiz gerekse rekabet gücü açısından Potansiyel taşıyan öteki sektörler esas alınmalıdır. Bunların başında otomotiv sektörü gelmektedir. Otomotiv sektörüne, girdi oluşturması ve sinerji sağlaması açısından petro-kimya ve elektronik sektörleri yüksek teknoloji alanları olarak çağdaş gelişim alanlarıdır.

#### - Otomotiv

Otomotiv sanayi taşıt araçları üreticilerini, bunlara montaj ve/veya yedek parça amaçlı üretim yapan üreticileri, bakım ve servis istasyonlarını ve satış noktaları gibi oldukça geniş bir kitleyi kapsayan bir sektördür. Bu sektörde iki ana grup vardır. Orijinal parçalar ve aksesuarlar; araç

üreticisi veya markasının adı altında üretilerek ve genelde araç üreticisi firmaya doğrudan, montaj hattında kullanılmak üzere veya ana sanayiinin dağıtım kanalları kullanılarak pazarlanan ürünlerdir. Orijinal olmayan parçalar ve aksesuarlar; bağımsız üreticiler tarafından üretilen ve genelde markasız veya üretici firmanın markasından bağımsız kanallarca dağıtımı gerçekleştirilen ürünlerdir. Bu ürünler işlev ve kullanım yerlerine göre üç türdendir. Temel motor parçaları; genellikle orijinal parçalar olarak ana sanayi tarafından kullanılan ve parça değişim hızı düşük olan motor bloğu, silindir, akslar vb. parçalardır. Sık değişen parçalar; orijinal olan/olmayan ayrımı olmaksızın sık değişen filtre, lastik, akü, debriyaj vb. parçalardır. Aksesuarlar; kullanıcının ihtiyaç ve beğenisine göre belirlenen ve genelde araç marka ve modeline göre değişiklik göstermeyen korna, alarm, dikiz aynası rüzgarlık gibi parçalardır.

Yan sanayi firmaları ölçeklerine göre üç ayrı gruba ayrılabilir. Birinci grup; tüm yönleriyle gelişmiş, dış pazarlarda rekabet gücüne sahip, organize olmuş, kaliteleri kanıtlanmış firmalar şeklinde tanımlanabilir. Söz konusu firmalar genelde lisans, teknik bilgi (know-how) anlaşmaları yapmış veya yabancı sermaye ile ortaklıklar gerçekleştirmişlerdir. İç pazarda üretimini yaptıkları parçaların çoğunu OEM (orijinal ekipman üreticileri) olarak karşılamakta ayrıca, dış pazara da OEM olarak hizmet edebilmektedir. Sayıları 100-120 dolayında olduğu tahmin edilen söz konusu yan sanayi firmaları, ürünün çeşidine göre bazı parçaları diğer yan sanayilerden tedarik ederek birinci halka yan sanayi konumuna da geçmektedirler. Birinci gruptaki firmaların neredeyse tamamı ileri teknolojiler kullanmakta, tüm dünyada aranan ISO 9000, QS 9000, TS 16949 gibi kalite sertifikalarına sahip bulunmaktadırlar. Bu gruptaki firmaların bir çoğu “sistem sunucusu” olma, ana sanayiinin Ar-Ge çalışmalarına dahil olma gibi çağın gerektirdiği ihtiyaçlara yanıt vermek üzere ilerlemeler kaydetmenin yanı sıra, henüz istenen seviyelere ulaşamamışlardır.

İkinci grup; daha çok orta ölçekli, yarı organize olmuş, büyük ölçüde piyasaya çalışan ancak ana sanayiinin ve birinci halka yan sanayiinin ihtiyaçlarını da karşılamakla birlikte genelde yedek parça piyasasına hitap eden firmalardır. Sayılarının 1.000 dolayında olduğu tahmin edilen, çoğunun aile şirketi kimliği sıyrılmadığı gözlenen, pazar tercihlerini son yıllara kadar genelde yurt içi yedek parça pazarına yönelik gerçekleştirmiş firmalardır. Bu gruba giren firmaların büyük bir bölümünü ISO 9002 kalite belgesi bulunmaktadır. Son yıllarda yurt içi piyasadaki dalgalanmalar bu gruptaki firmaların yurt dışı pazarlara yönelmelerine neden olmuş ve büyük kısmı ihracatçı kimliğine bürünmüştür. Önceleri komşu ülkeler, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile sınırlı olan yurt dışı pazarları, söz konusu firmaların gösterdiği olağan üstü çaba ve beceri ile dünyadaki 160 ülkeye ulaşmıştır.

Üçüncü grup; küçük ölçekli, atölye bazında çalışan ve iç piyasada tamamen yedek parça ihtiyacını karşılamaya yönelik çalışan iyi organize olmamış firmalardır. Sayılarının 1.000-1.200 adet olduğu tahmin edilmektedir. Fazla teknoloji gerektirmeyen, basit sayılabilecek üretim yöntemlerini kullanarak sadece yurt içi yedek parça pazarına yönelik olarak imalat yapmaktadırlar. Böylece Türkiye genelinde otomotiv konusunda imalat yapan 2.500-3.000 firma vardır. Birinci grup hariç tutarsak, firmaların teknoloji ve organizasyon olarak durumu bazı firmalarda 1908’li yılların standartlarına uygunluk arz etmekle beraber özellikle Gümrük Birliği süreci ile imalat sektöründeki yatırım malları ithalatının cazip olması nedeniyle teknolojileri yenilenmiştir.

Tüm sanayi sektörü olarak değerlendirildiğinde; yurt içi pazarın son 10-12 yılda bir kaç kez dramatik olarak daralması neticesinde (özellikle 2001 kriziyle) gerek üretim miktarları gerekse de üretim maliyetleri açısından oldukça esnek bir yapıya ulaşılmıştır. Ayrıca sektör yüksek kalitede mühendislik hizmetlerinin adapte edilmesindeki hız ve ulaştıkları mühendislik uygulamalarının başarısı ile dikkati çekmektedir. Otomotiv ana sanayiinde yerli katkı oranları yeni modellerde %30-50 gibi düşük olmakla beraber, eski modellerde bu oran %85-95’lere çıkmaktadır. Türk otomotiv yan sanayi de ana sanayiinin yaşadığı sorunlara paralel olarak “ekonomik ölçekten” yararlanamamaktadır. Üretim araç sayısının dünya ölçeklerine göre oldukça düşük olması, yan sanayicilerin genelde bir veya iki ana sanayi firması ile çalışıyor olması ve yeni modellerde yerli katkı oranlarının düşük olması; yan sanayiinde yeterli kapasite bulunmasına rağmen ana sanayiinin üretim programına paralel olarak ekonomik ölçeklerde üretim gerçekleştirilememektedir. Bu nedenle, Türk otomotiv yan sanayiinin parça maliyetleri uluslararası rekabete uygun olamamaktadır. Ülkemizde üretilen araçların modellerinin eski olmasının etkisini de hesaba katarsak, bu olumsuzluklar Türkiye’nin otomotiv yan sanayiinde dünyada önemli bir ihracatçı konumuna geçmesini engellemiştir. Ülkemiz özellikle 60.000-120.000 adetlik araç üretim kapasitesi ile Avrupa hedefli üretim merkezi konumundadır. Sektörde 50.000 doğrudan dolaylı istihdam sağlanmaktadır. Motorlu araçların ithalatında ucuzluk nedeniyle, ithal araçlarının pazar payı 2000 yılında %52’ye çıkmıştır. Yerli araçtan fazla ithal araç satılmıştır. Bu gelişme ana sanayiinin yeni model araçları üreterek ve üretilmeyen modelleri ithal ederek pazar payının koruma gereksinimini artırmıştır. Talebin baskı altında kalması nedeniyle gelişemeyen otomotiv pazarında artan model sayısı, araç başına parça üretiminin küçülmesine ve yerli parça kullanımının azalmasına neden olmaktadır. Yerli montaj sanayi kurmadıkları sürece dışarıdan ithal araçların parçaları da ithal edilmek zorundadır. Montaj ve yan sanayiler



kurulmuş olsa ekonomiye katkısı büyük olmaktadır. Ancak, ithalat koşulları gümrük birliği kurallarına aykırıdır.

Gümrük Birliğiyle birlikte Türkiye’de yoğun yatırımları bulunan ve yan sanayiinin gelişmesinde büyük katkıları olan Tofaş-Fiyat, Oyak-Renault, Ford-Otosan, Toyoto ve Hyundai Assan, sermaye ve yönetimde katılım artırılmıştır. Bunun sonucunda, yabancı ortaklar Türkiye’deki tesislerini, kendi küresel stratejik gelişme projeleri içine almıştır. “Tam entegrasyon” olarak adlandırılan bu süreçte, Türkiye’deki tesisler artık dünya pazarlarına üretim yapacak duruma gelmiştir. Benzer gelişmeler daha önce otobüs üretiminde Mercedes-Benz ve Man şirketlerinde de yaşanmaktadır. Bu iki kuruluşun Türkiye üretimleri, başta AB olmak üzere Asya ve K. Afrika’da çeşitli ülkelere pazarlanmaktadır. BMC şirketi kendi Ar-Ge olanaklarıyla geliştirdiği kamyon serisini 1998 yılı içinde AB pazarına ihraç etmeye başlamıştır.

6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı OKK çerçevesinde AB rekabetine tam açılma sağlanmıştır. Ancak ikinci el araç ithaline kısıtlama olanağı tanınmıştır. AB mevzuatına uyum için beş yıllık bir geçiş dönemi öngörülmektedir. Bu geçiş dönemi içinde standardizasyon, ölçüm, kalibrasyon, akreditasyon ve belgelendirme ile ilgili kurumsal yapı gerçekleşmiş ve 4.12.1999 da 23.886 sayılı yasa ile Türk Akredidasyon Kurumu kurulmuştur (Türkkak). Ana ve yan sanayiler itibarıyla otomotiv sektörünün dış ticaret değerleri aşağıda gösterilmiştir.

**TABLO 63: OTOMOTİV SANAYİ DİŞ TİCARETİ (MİLYON DOLAR)**

Yıl	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
ihracat	1.372	1.250	1.675	1.998	3.275	3.475	4.319	6.095	9.906
ithalat	4.361	6.288	6.649	4.993	8.276	2.574	3.908	7.345	13.278
Dış Ticaret Dengesi	-2.989	-5.038	-4.974	-2.994	-5.001	901	411	-1.250	-3.372

Not: Tablo değerleri taşıt araçları + aksam, parça toplamından oluşmaktadır.

Kaynak: OSD

Otomobil ana sanayi dış ticaret açığı vererek sürekli büyümektedir. 2000 yılında açık 5 milyar dolara kadar çıkmıştır.

**TABLO 64: OTOMOTİV ÜRETİCİSİ ÜLKELER (2000) (000 Ad.)**

Ülke	Firmalar	Üretim
ABD	3 yerel+5 Japon Üretici	12.810
Japonya	8 yerel üretici	10.145
Almanya	3 yerel + 2 ABD üreticisi	5.198
Fransa	2 yerel üretici	3.352
İspanya	2 Fransız+1 Alman+2 ABD+3 Japon	3.033
G. Kore	3 yerel üretici	3.115
İngiltere	1 Fransız+1 Alman+2 ABD+3 Japon üretici	1.817
İtalya	1 yerel üretici	1.738

Kaynak: OSD

Halen kişi başına düşen otomobil sayısı ortalaması, 1999 yılında AB için 476, dünya için 88, Türkiye’de 62 dolayındadır. Türkiye’de otomotiv sanayi, kurulduğu 1960’lı yıllardan beri AB otomotiv sanayi ile yakın bir bütünlük içindedir. 1970’li yıllarda lisans alarak teknik işbirliği ile üretime başlamışlardır. Bu işbirliği 1980’li yılların ortasında giderek aratan yabancı sermaye katılımı ile “ekonomik işbirliğine” dönüşmüştür. AB ile gerçekleştirilen gümrük birliği süreciyle 1996’da ithal serbestleşmiştir. Ülkede oto satışlarına uygulanan yüksek satış vergileri pazarı daraltmaktadır. Özellikle yüksek vergilendirme, talebin serbest pazar koşullarında oluşmasını engelleyerek, sektörün ekonomik ölçeklere ulaşmasını ve uluslararası rekabet gücüne erişmesini geciktirmektedir.

**TABLO 65. OTOMOTİV YAN SANAYİ FİRMALARI (2001)**

AB Firmaları		AB dışı Firmalar	
Fiat grubu	JV	İsuzu	JV
Ford_Avrupa	JV	Mitsubishi	L
Rover Grubu	L	Toyota	JV
Man	JV	Honda	JV
M-Banz	JV	Hyundai	JV
Peugeot	L	Hino	L
Renault	JV		
<b>Toplam</b>	<b>7</b>		<b>6</b>

Kaynak. OSD. JV; ortak yatırım, L; lisans

Ülkemizde AB üye ülkelerinden yapılan otomotiv yatırımları yedi adettir. AB dışındaki ülkelere ise 6 yatırım yapılmıştır.

**TABLO 66: OTOMOTİV SEKTÖRÜ FİRMALARI (2004)**

Firma	Satışlar (Bin YTL)	İhracat (Milyon \$)	İşçi (Adet)
<b>FORD OTOMOTİV</b>	4.445.190	1.792	7.198
<b>OYAK-RENAULT</b>	3.279.367	1.503	4.339
<b>TOFAŞ TÜRK</b>	2.146.939	825	4.471
<b>MERCEDES-BENZ</b>	1.218.993	284	3.597
<b>HYUNDAİ ASSAN</b>	1.067.141	221	1.678
<b>BMC</b>	682.570	53	2.987
<b>TÜRK TRAKTÖR</b>	534.842	137	1.051
<b>UZEL MAKİNA</b>	449.390	48	1.520
<b>MAN</b>	402.450	196	2.476
<b>TEMSA</b>	365.259	90	1.015
<b>KARSAN OTOMOTİV</b>	348.464	7	1.032
<b>ANADOLU ISUZU</b>	270.438	48	669

**TABLO 66’NİN DEVAMI**

<b>Firma</b>	<b>Satışlar (Bin YTL)</b>	<b>İhracat (Milyon \$)</b>	<b>İşçi (Adet)</b>
TEKNİK MALZEME	269.124	37	787
OTOKAR	267.602	24	909
FEDERAL-MOGUL	235.827	90	1.300
HEMA	234.039	46	1.400
OTOYOL	191.109	23	1.069
MAKO ELEKTRİK	168.098	24	1.066
CMS CANT	159.610	86	917
ASKAM KAMYON	136.993	1	436
STANDART PROFİL	136.799	46	1.415
TIRSAN TREYLER	126.911	12	299
TERMO TEKNİK	115.762	65	430
COŞKUNÖZ METAL	112.515	16	898
HAYES LEMMERZ	107.094	40	573
AKA OTOMOTİV	106.233	8	484
TEKLAS KAUÇUK	98.284	48	416
KALE OTO	89.665	14	671
MATAY OTOMOTİV	83.224	7	260
NURSAN ELEKTRİK	82.145	19	743
ERKUNT	81.925	38	940
HEMA TRW	78.251	0,069	127
BOSCH FREN	76.905	10	184
BEYÇELİK KALIP	70.710	1	480
EGE ENDÜSTRİ	66.506	24	430
<b>TOPLAM</b>	<b>18.306.375</b>	<b>5.885</b>	<b>48.267</b>

Kaynak: OSD

Sektörde faaliyet gösteren 8 önemli otomotiv ana ve yan sanayi firması bulunmaktadır. Bu sektörün ortak yatırımlar ve lisans sözleşmeleri nedeniyle yurt dışında geliştirdikleri, ithalat-ihracat faaliyetleri gün geçtikçe artmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren firmalar içinde ciro, ihracat hacmi ve en fazla iş gücü istihdam eden kuruluş olarak Ford Otomotiv birinci sırada yer alırken, Oyak-Renault ikinci sırada görülmektedir.

Otomotiv sektöründe faaliyet gösteren yan sanayi firmalarının yıllar itibarıyla ürün bazında yaptıkları üretim değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

**TABLO 67: OTOMOTİV YAN SANAYİ SEKTÖRÜ İHRACATI (BİN DOLAR)**

Kod	ÜRÜN	1997	2000	2001	2002	2003	2004	2005
4009	Fren hortumu	3.527	29.206	36.627	42.772	67.131	90.695	112.776
401110	Lastik (otomobil)	139.856	138.725	177.322	182.196	229.034	263.723	309.083
401120	Lastik (ticari araç)	69.187	95.199	130.184	143.521	192.240	216.035	263.309
401699	O-ring, conta.	12.506	36.260	42.888	67.586	99.729	151.718	172.718
681310	Fren balataları	8.278	4.415	4.693	5.542	6.131	6.126	5.398
681390	Diğerleri.	130	224	423	90	482	788	1.746
700711	Sertleş. Emniyet camı	1.417	1.460	1.344	1.994	4.903	9.273	20.527
700721	Lamine emn. Camı	2.029	12.564	9.811	11.154	13.937	19.669	30.747
700910	Dikiz aynası	3.011	3.292	2.633	2.940	3.765	5.418	6.520
732010	Yaprak yaya	5.371	7.541	7.043	5.314	5.403	11.422	12.755
732020	Helisel yay	82	1.405	1.965	3.423	5.144	12.964	16.540
830120	Kilit	520	1.648	1.898	2.606	3.884	3.843	6.236
830230	Kilit donanımı	1.703	1.535	3.429	3.836	5.844	9.874	10.888
840991	Silindir-piston (benzin)	42.420	48.508	57.805	66.354	78.107	108.037	100.294
840999	Silindir-piston (dizel)	82.244	179.816	284.318	365.904	448.629	602.663	747.819
841330	Yakıt pompası	7.460	7.043	6.190	7.572	8.606	9.774	13.672
84212390	Yağ ve yakıt filtresi	5.207	7.621	6.479	9.470	13.578	20.130	26.037
84213190	Hava filtresi	2.602	7.226	6.222	8.097	11.627	17.407	21.880
848310	Kam, krank mili	4.409	12.305	11.189	16.775	21.903	23.928	40.271
850710	Akü	14.263	13.976	21.070	30.997	36.428	31.470	39.852
851220	Far ve öteki ayd.	6.043	6.630	6.370	7.551	10.626	18.466	26.277
851230	Korna	73	2.693	2.579	2.561	3.173	4.251	4.691
851240	Silecek	636	192	204	321	951	2.380	1.394
851290	Far korna parçaları	1.113	890	1.079	1.506	2.160	2.887	2.794
870810	Tamponlar	4.045	5.896	6.052	4.978	7.737	12.635	15.772
870821	Emniyet kemeri	2.715	15.156	36.059	50.190	59.878	74.215	71.550
870829	Öteli karoseri aks.	55.381	82.556	102.095	140.952	183.908	196.178	257.835
870831	Monte fren balataları	10.366	19.813	13.338	7.698	20.626	14.438	16.533
870839	Diğer servo fren patç	19.340	35.814	47.627	63.321	61.879	98.246	108.099
870840	Vites kutuları	4.390	11.588	15.547	19.266	23.005	10.016	6.712
870850	Diferansiyel aks	1.145	7.952	9.071	13.340	18.023	22.945	20.321
870860	Aks, transmis. Parç.	11.648	9.385	8.448	8.398	15.218	20.887	26.781
870870	Tekerlek parç. Jant	49.746	106.918	108.633	142.880	186.108	234.858	274.699
870880	Amörtisörler	12.330	12.072	12.541	15.679	16.723	22.737	32.327
870891	Radyatör	6.389	12.020	15.100	17.874	25.981	32.880	30.666
870892	Egzos susturucu	1.579	3.214	3.875	9.735	15.181	20.599	20.016
870893	Debriyaj ve parç.	5.276	10.430	24.424	36.100	46.705	63.585	82.327
870894	Direksiyon parç.	1.346	2.340	2.657	3.103	5.844	8.718	15.054
870899	Diğer	89.618	116.715	125.378	165.127	247.522	365.942	478.062
902910	Taksimetre	421	158	87	234	203	413	820
940120	Koltuk ve parç.	13.063	33.156	37.808	43.792	62.102	82.367	88.512
940190	Öteki mobilya parç.	4.046	12.216	11.573	17.657	24.435	32.170	37.981

Kaynak: İGEME, OSD

Otomotiv yan sanayi parçaları ihracatında en önemli kalemi tekerlek aksamı içindeki lastik ve jant kapağı parçaları oluşturmaktadır. Bu ihracatta ağırlıklı silindir takımları da yer almaktadır.

**TABLO 68: OTOMOTİV YAN SANAYİ ÜRÜNLERİ İTHALATI (BİN DOLAR)**

Kod	ÜRÜN	1997	2000	2001	2002	2003	2004	2005
4009	Fren hortumu	33.257	29.168	26.029	40.085	64.101	102.047	103.426
401110	Lastik (otomobil)	54.351	102.501	44.532	65.880	107.064	157.058	150.817
401120	Lastik (ticari araç)	38.434	66.111	33.306	58.408	87.711	115.918	105.252
401699	O-ring, conta.	32.288	28.342	19.794	32.194	49.511	72.092	66.117
681310	Fren balataları	1.943	3.457	3.150	3.926	5.714	8.611	10.522
681390	Diğerleri.	2.183	4.235	4.044	7.961	12.724	15.939	13.665
700711	Sertleş. Emniyet camı	6.044	7.399	5.224	5.390	7.145	19.638	15.767
700721	Lamine emn. Camı	7.042	7.768	8.582	10.286	17.511	25.881	18.625
700910	Dikiz aynası	10.439	10.195	5.776	8.301	15.239	28.637	26.099
732010	Yaprak yay	1.623	829	536	1.076	1.390	3.264	2.014
732020	Helisel yay	8.099	6.854	6.713	8.825	12.631	28.609	29.486
830120	Kilit	10.794	13.386	10.326	15.545	24.319	42.756	47.730
830230	Kilit donanımı	16.642	19.238	12.142	20.680	38.070	67.028	66.078
840991	Silindir-piston (benzin)	50.734	83.059	23.648	55.061	92.429	139.698	203.857
840999	Silindir-piston (dizel)	115.558	131.061	125.649	142.343	211.970	297.320	307.602
841330	Yakıt pompası	75.775	58.428	35.888	32.151	62.418	95.003	83.531
84212390	Yağ ve yakıt filtresi	23.505	27.777	18.878	24.180	31.063	59.618	72.184
84213190	Hava filtresi	13.118	11.830	9.925	11.605	15.571	25.423	31.735
848310	Kam, krank mili	55.895	29.820	27.080	34.321	48.380	69.794	69.079
850710	Akü	10.401	5.848	2.999	3.982	5.760	14.089	18.629
851220	Far ve öteki aydın.	30.806	35.894	20.480	26.765	51.048	89.825	99.789
851230	Korna	3.410	3.351	1.534	2.236	4.217	7.481	8.695
851240	Silecek	2.119	5.153	1.142	2.860	5.585	13.691	13.839
851290	Far korna parçaları	8.149	10.721	5.969	5.945	11.793	20.446	23.432
870810	Tamponlar	20.517	18.450	9.442	12.949	32.122	36.276	45.594
870821	Emniyet kemeri	3.015	7.107	4.408	14.749	13.250	27.342	34.356
870829	Öteki karoseri aks.	256.538	721.460	335.215	326.592	491.077	969.939	970.959
870831	Monte fren balataları	23.868	33.541	23.023	33.334	38.256	47.036	53.040
870839	Diğer servo fren parç.	69.716	69.426	46.992	58.114	114.239	224.849	218.109
870840	Vites kutuları	155.222	129.503	82.208	118.204	242.637	462.243	569.579
870850	Diferansiyel aks	66.064	54.382	23.680	40.340	58.032	92.177	115.758
870860	Aks, transmis. Parç.	49.884	54.143	25.164	38.195	95.038	161.428	159.001
870870	Tekerlek parç. Jant	13.087	13.517	13.919	14.039	26.955	57.543	66.043
870880	Amörtisörler	19.669	31.547	16.726	24.175	36.372	55.131	59.709
870891	Radyatör	17.730	18.292	8.548	13.061	26.113	47.600	55.842
870892	Egzos susturucu	11.429	26.696	18.915	26.179	39.416	52.423	49.089
870893	Debriyaj ve parç.	42.628	30.739	16.429	27.006	36.371	54.954	60.901
870894	Direksiyon parç.	58.719	44.217	22.808	45.841	64.216	125.148	114.343
870899	Diğer	293.267	283.308	161.390	237.959	415.524	695.720	800.952
902910	Taksimetre	5.124	5.852	1.994	4.517	9.142	16.817	18.846
940120	Koltuk ve parç.	8.875	3.931	4.723	7.434	13.818	11.438	7.772
940190	Öteki mobilya parç.	27.710	38.055	24.090	39.320	65.021	113.820	116.554

Kaynak: İGEME, OSD

Otomotiv parçaları ithalatında en önemli parçalar karasörü bağlantılarıdır. Otomotiv yan sanayiinde ana sanayiciye mal verenlerin oranı %54'dür. Bu nedenle kapasite kullanım oranları düşüktür. 2002 yılında 430.000 adet gibi düşük çaplı pazarın 17 adet üretici tarafından paylaşılacağı gerçeği, giderek artan ithalat ve düşük KKO ile iç pazara bağlanmanın riskini daha da artırmaktadır.

**TABLO 69: OTOMOTİV YAN SANAYİ İHRACATININ  
ÜLKELERE DAĞILIMI (Milyon Dolar)**

Ülke	2002	2003	2004
Almanya	504	541	764
Fransa	222	228	287
İtalya	236	250	307
ABD	57	42	86
İngiltere	110	104	213
Rusya	32	45	51
İspanya	45	61	84
Belçika-Lux.	60	77	91
Polonya	16	42	91

Kaynak: TSKB

Otomotiv sektöründeki firmaların %92'si İstanbul, Bursa, İzmir, Kocaeli ve Ankara'da faaliyet gösterir. Otomotivde üretim kapasitesi taşıt araçları imalat sektörünün %80 kapasite kullanımında çalışması ve ülkemizde imal edilen araçlarda %60 yerli parça kullanımı sağlanması halinde yılda 9 milyar dolarlık üretim değeri yaratabilecektir. Sektörde 3 milyar dolarlık ihracat, 5.4 milyar dolarlık katma değer ve 450 milyon dolarlık yatırım yapacak potansiyeli vardır. Sektörün bu düzeye erişmesi halinde 150.000 kişiye doğrudan 200.000 kişiye dolaylı iş olanağı sağlaması öngörülmektedir. Son dört yılda gerçekleşen ortalama üretim 3.9 milyar dolarla sınırlı kalmıştır. KKO %43 kadardır. Türkiye pazarında 130 farklı model otomobil Türkiye'de arz edilmektedir.

Otomotiv sektöründeki yan sanayi kuruluşları tüm dünyaya açılma zorunluluğu içindedir. Örneğin, Konya'da bulunan Mopisan Motor Gömlek ve Piston Sanayi, Leopard tanklarına parça üretmektedir. GM, Volvo, Renault, Caterpillar ve Peugeot gibi dünya devlerine yılda 20 milyon dolarlık parça sağlamaktadır. Bu piston, gömlek ve sekman parçaları o ülkelerde doğrudan montaja dahil olmaktadır. 72 ülkeye, üretimlerinin %96'sını ihraç etmektedirler.

### **Elektronik**

Otomotiv sektörüyle entegre olarak, ilerleyen yıllarda sanayi ortamının geliştirilmesi sonucu insanların fiziksel olarak yer değiştirme ihtiyacı duymayıp sanal seyahat etmesi, önümüzdeki

on yıl içinde otomobil talebini etkileyebilecek bir husustur. Son yıllarda araç tanıtımındaki başlıca değişim donanımdan yazılıma geçiştir.

**TABLO 70: ELEKTRONİK SANAYİ ÜRETİMİ (Milyon Dolar)**

Yıllar	Üretim	İthalat	İhracat	Net ithalat
1995	1 230,9	2 235,4	502,3	1 733,1
1996	1 575,9	3 017,2	687,5	2 329,7
1997	2 180,5	3 886,2	849,2	3 037,0
1998	2 341,3	4 398,7	1 256,9	3 141,8
1999	2 401,6	5 450,9	1 163,9	4 287,0
2000	2 910,6	6 577,1	1 391,9	5 185,2
2001	2 298,7	4 118,3	1 515,7	2 602,6
2002	2 663,7	4 329,6	2 156,2	2 173,4
2003	3 494,0	5 716,7	2 425,6	3 291,1

Kaynak: TESİD. 2004

Elektronik sektöründeki üretim 1995 yılında 1.231 milyon dolarken, 2003 yılında 3.494 milyon dolara çıkmıştır.

**TABLO 71: ELEKTRONİK SANAYİNİN YERİ**

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<b>Toplam ithalat</b>	48 550	45 935	40 687	53 983	40 507	50 832	66 877
<b>Elektronik İth.</b>	3 866	4 399	5 451	6 577	4 118	4 330	5 716
<b>Payı %</b>	8,0	9,6	13,4	12,2	10,2	8,5	8,5
<b>Toplam İhracat</b>	26 261	26 974	26 587	27 324	31 186	36 200	46 878
<b>Elektr. İhracat</b>	849	1 257	1 163	1 392	1 516	2 156	2 426
<b>Payı %</b>	3,2	4,7	4,3	5,1	4,9	5,95	5,2

Kaynak; TESİD

Elektronik sanayinde yıllar itibarıyla gelişmeler göz alıcıdır. 2000 yılındaki genel ekonomik krizden etkilenen sektör tekrar eski ivmesini yakalamıştır. Elektronik sektörünün toplam ithalattaki payı öteki sektörlerle göre özellikle otomotive göre düşerken. ihracattaki payı % 5'lere çıkmıştır. Elektronik sanayi sektörünün üretim ithalat ve ihracat olarak profili aşağıda gösterilmiştir.

**TABLO 72: ELEKTRONİK SANAYİ PROFİLİ (2003)**

Alt sektör	Üretim		İthalat		İhracat	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003
<b>Parçalar</b>	105	125	1 417	1 735	61	72
<b>Tüketim elekt.</b>	1421	2 211	406	617	1 571	1 938
<b>Telekom. Gereç.</b>	452	412	792	1 016	221	190
<b>Meslek ölçüm</b>	230	280	835	1 215	57	68
<b>Savunma elekt.</b>	240	245	-	-	213	125
<b>Bilgisayar</b>	215	220	881	1 134	33	32
<b>Toplam</b>	2 664	3 494	4 330	5 717	2 156	2 426

Kaynak TESİD.

Tablodan görüldüğü gibi, son iki yıl esas alındığında, sektörel üretimde düşüş gözlenirken kur farkından kaynaklan bir ithalat ihracat patlaması görülmektedir.

### **Kimya sektörü,**

Petro-kimya sektörü ana hammaddelerine göre değerlendirilir. Petrol veya doğal gaz kaynaklıdır. Nafta fiyatı, rafine edilen ham petrol fiyatına, etan fiyatı ise özellikle Amerika'da doğal gaz fiyatına bağlıdır. Örneğin, petro kimya etilen/propilen sektörü, hammadde olarak rafinerilerde üretilen naftayı işleyerek petrokimya sanayinin temel başlangıç hammaddeleri olan etilen ve propileni üretir. Türkiye'de bu ürünler Petkim Aliğa etilen tesislerinde üretilmektedir. Yarımca tesisi ise, ekonomik ömrünü tamamladığı için kapatılmıştır. Kapasite kadar hammadde seçimi de önem taşır. Hammadde krakink yönteminde ısıyla parçalanır. Petro kimya ürünlerinden stiren butadien lateksi, kauçuk oto lastiklerinin üretiminde kullanılır. Ayrıca, halı tabanların yapımında kağıt kaplamasında kullanılırken; ABS reçinesi ısıya dayanıklı özellikleri olması dolayısıyla sert boruların ve araba parçalarının yapımında kullanılır.

Vinil klorür monomerler (VCM) polinil vinilklorürün hammaddesidir. 1930'larda HCl asitle, asetilenin reaksiyonundan elde edilmiştir. 1950'lerden sonra etilen bazlı üretimle sağlanır. Etilen klorlanır, bakır esaslı katalizörlerde ürün krakinkle ayrıştırılır ve saflaştırılarak kurutulur. Petro kimya ürünlerinden Stiren; benzen ve etilenin sıvı fazlı alkilasyonu ve adiyabatik dehidrasyonu ile elde edilir. Bu işlemler ayrı ayrı reaksiyon kulelerinde yapılır. Bir başka ürün olan akrilonitril, Akrilik iplik ve elyaf üretiminde olmak üzere reçine, nitril kauçuklar ve akrilamid üretiminde kullanılır. Saf teraftalik asit (PTA), polistiren ürünlerinde hammadde. Polyester üretimi, bunun polimerizasyonuna dayanır. Kaprolaktam, Polimer grubundaki naylonun hammaddesidir. Petkim yarımca tesisinde üretilirdi. Ancak, 1993 yılında ekonomik nedenlerle tesis kapatılmıştır. Üretiminde nafta yakılarak hidrojen ve karbondioksit üretilir. Kükürten arındırılır. Reform fırınından çıkan gazlar, benzenin nikel katalizör temelli kulesinde hegzana dönüştürülür. Bir başka kulede havayla okside edilerek anona dönüşür. Sonra anon ve amonyaktan kaprolaktam elde edilir. Konsantre edilir. Ptalik anhidrit, polistrenlerin boya ve ilaçların yapımında kullanılır. Naftalin ve ortoksilenin sabit yataklı reaktörlerde sıcaklık ve katalizörler altında hava oksijeniyle yükseltilmesine dayanır. Palimerizasyon ve reçinelerde kullanılır. Termo plastiklerden polipropilen, Enjeksiyon ve şişirme kalıplarıyla şekillendirilir. Elektrik prizleri, TV kasası, araba parçaları, yemek takımları üretilir. Polisteren ise izolasyon malzemesi olarak, Asitlere dayanıklılığından, ambalaj için ve dış yüzeylerde kullanılır. Meşrubat sanayi ve yiyeceklerin paketlenmesinde,



İlaç kozmetik kutularında, buzdolabı, çamaşır makinesi, ışıklandırma muhafazaları köpüklü levhalarda kullanılır.

Temel ve ara petrokimyasallarla termoplastikler alanında bir kamu şirketi olan Petkim'in dışında özel sektöre ait 250.000 t/yıl dimetil tereftalat (DMT) kapasitesine sahip SASA ile, 40.000 ton /yıl polistren kapasitesine sahip Başer kimya şirketleri faaliyettedir. Petkim'in de özelleştirilmesine gayret edilmektedir. Sektörde; temel ve ara petro kimyasallar kapsamında; etilen, propilen, bütadien, aromatikler; Benzen, Toluen, Para Ksilen (P-X), Orto Ksilen (O-X); Vinil klorür monomer (VCM), Stiren, Akrilonitril (ACN), saf Tereftalik asit (PTA), Kaprolaktam, Etilen Glikol (EG), Fitalik Anhidrid (PAA). Termoplastikler kapsamında; alçak yoğunluk Polietilen (AYPE), lineer Alçak Yoğunluk Polietilen (LAYPE), yüksek yoğunluk polietilen (YYPE), polivinilklorür (PVC), polipropilen (PP), Polistiren (PS), Akrilonitril Bütadien Stiren (ABS) üretilir.

**TABLO 73: PETRO-KİMYASALLAR ARZ- TALEP DURUMU**  
(2005 Tahmini) (1000 Ton)

Ürün	Kapasite	Talep	Açık
AYPE	310	581	271
LAYPE	-	158	158
YYPE	96	323	227
PVC	205	912	707
PP	120	1409	1289
PS	107	321	214
ABS	-	71	71
PTA	70	730	660
DMT	250	250	-
MEG	89	351	262
ACN	90	255	165
PA	30	77	47
ETİLEN	520	1840	1320
PROPİLEN	238	1721	1483
VCM	177	920	734
STİREN	-	451	451
P-KİSLEN	119	639	520
O-KSİLEN	46	72	26

Kaynak. DPT: Petrokimya ÖİKR

Tablodan görüldüğü gibi tüm ürünlerde büyük miktarlarda açık görülmektedir. Kurulacak ve mevcut kapasite talebin çok altında kalmaktadır. Ayrıca bu ürünlerin alt dallarındaki açıklar

da özellikle gösterilmelidir. Dış dünyadan temin edilecek pek çok üründe teknolojik gelişmelerin gerisinde kalınmaktadır. Türkiye’de Petro kimya sanayii sektörünün ürünler itibarıyla uzmanlık ve tercih politikası içeren yönlerini gösteren yapısal analiz; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporlarında belirtildiği şekliyle aşağıda sunulmuştur.

**TABLO 74. PETRO KİMYA SANAYİ PROFİLİ (1998)**

Ürünler	İthalat oranı	Uzmanlaşma	Dışa açıklık	İhr/ith	İhracat payı
PVC+PCC	53,2	0,50	0,55	0.04	0.003
AYPE	39,3	0,64	0,40	0.01	0.000
YYPE	52,8	0,51	0,53	0.01	0.000
PP	82,2	0,18	0,82	0.002	0.000
PS	79,4	0,22	0,79	0.001	0.000
ABS	100	0,0	-	0.002	0.000
LAYPE	100	0,0	-	0.0001	0.000
<b>TERMO PL.</b>	<b>62</b>	<b>0,40</b>	<b>0,63</b>	<b>0.01</b>	<b>0.000</b>
ACN	64,9	0,45	0,75	0.19	0.028
PTA	57,4	0,41	0,57	0.000	0.000
MEG	59,6	0,55	0,72	0.29	0.014
<b>TOPLAM</b>	<b>60,8</b>	<b>0,47</b>	<b>0,69</b>	<b>0,16</b>	<b>0.008</b>
BENZEN	6,4	61,98	0,94	0,91	0.055
TOLUEN	99,4	0,0	0,99	0.0	0.000
O-X	0,0	1	0,0	-	0.000
P-X	37	0,73	0,47	0,32	0.003
PA	30,4	0,76	0,38	0,27	0.008
STİREN	100	0,0	-	0,0	0.000
BÜTADİEN	15,9	0,83	0,16	0,0	0.000
KAPROLAK.	100	0,0	-	0,0	0.000
ETİLEN	5,7	0,94	0,06	0,0	0.000
POLİPROPL.	0,0	1,02	0,0	-	0.000
VCM	30,7	0,67	0,31	0,0	0.000
<b>ARATOPL</b>	<b>24,8</b>	<b>0,87</b>	<b>0,35</b>	<b>0,47</b>	<b>0.006</b>
<b>TOPLAM</b>	<b>47,8</b>	<b>0,59</b>	<b>0,53</b>	<b>0,13</b>	<b>0.004</b>

KAYNAK: DPT, Sekizinci B.Y. K. P. ÖİKR. 2001

Bir sektörün ihracatının bir ülkenin toplam ihracatı içindeki payının, o sektörün toplam dünya ihracatının toplam dünya üretimi oranına bölünmesiyle hesaplanır. Elde edilen oran, 100 değerinden ne kadar fazla ise bir ülke, o sektörün ihracatında o kadar uzmanlaşmış demektir.

Bu oran Türkiye’de kimya sektörü için 1999 yılı itibarıyla, 11,2 düzeyindedir. İthalat sızma oranı sektörel analizlerde ülkelerin karşılaştırılması için sıklıkla uygulanan bir hesaplama yöntemidir. Bir sektörde ithalat miktarının o sektöre yönelik toplam iç talep miktarına (yurt içi üretim + ithalat – ihracat) bölünür ve 100 sayısı ile çarpılır. Oranın sifıra yakın olması ithalatın iç talep içerisinde ihmal edilebilir olduğunu, 100’e yakın olması, iç talebin tamamına yakınının ithalat ile karşılandığını göstermektedir. Kimya sektörü için Türkiye’de bu oran, 47.8 olarak bulunmuştur. Bir sektördeki üretimin, o sektördeki yurt içi tüketime bölünmesiyle hesaplanan uzmanlaşma katsayısı, ithalat sızma oranına benzer şekilde yorumlanmalıdır. Oranın büyüklüğü sektör uzmanlaşma düzeyinin yüksek olduğunu gösterir. Kimya sektörü için Türkiye’de bu oran, 0,59 olarak hesaplanmıştır. Dış rekabete açıklık göstergesi ise sektörün ihracat ve ithalat düzeylerini dikkate alır. Aşağıdaki formüle göre hesaplanır. (sektör ihracatı / sektör üretimi) + ((1-(sektöre ihracatı / sektör üretimi))\*(sektör ithalatı / sektörde yurt içi tüketimi). Oranın yüksek olması, sektörün dışa açık olduğunu gösterir. Kimya sektörü için Türkiye’de bu oran, 0,53 olmaktadır. Bir sektördeki ihracat miktarının o sektördeki dünya ihracatı miktarına bölünmesiyle hesaplanan ihracat piyasası payı ise, zaman içinde sektörün dünya pazarlarındaki payının gelişiminin izlenmesini sağlar. Bir sektörün ihracat miktarının, o sektörün ithalat miktarına bölünmesiyle hesaplanan ihracat / ithalat oranı, sektördeki uzmanlaşma oranını gösterir. Oranın büyüklüğü uzmanlaşmanın fazlalığını gösterir. Kimya sektörü için Türkiye’de bu oran, 0,13 olarak belirmektedir. Örnek olarak temel girdilerden propilenin sonraki aşamalardan geçirilerek elde olunan türev ürünler ise tablo olarak arkasından sunulmuştur.

Her bir ürün; oksitleme, nitrilleme, alkolize, esterifikasyon, Polimerizasyon, aseton dehidrasyonu, alkillasyon ve klor-fenol katkılarıyla ayrı bir işlem ürünüdür. Propilende olduğu gibi C4 karışımı, Benzen, Toluen ve ksilen’in türevleri, aynı şekilde yüzlerce sentetik maddeye temel oluşturmaktadır.

Örneğin, benzen, hidrojenasyonla hegzana çevrilmekte, hava ve amonyakla oksidasyona uğratılarak adipik asit yapılmaktadır. Hegzametilendiamin ile reaksiyona sokularak kondanse edilmekte ilaç ve plastiklerde kullanılmaktadır. Aynı şekilde benzen’in propilen’le yaptığı “kümen”; fenol aseton ve formaldehit ile okside edildikten sonra, fenol reçineleri, bisfenol ve nonil fenol halinde antiseptikler ve ilaçların yapımına gitmektedir.

**TABLO 75: PROPİLEN VE TÜREVLERİ**

Ürünler	Kullanım Yerleri
Polipropilen	Gıda amb. Oto parç. Ev aletleri, halı, çuval, sentetik kağıt
Propilen oksit	Pigment
Propilen glikol	Plastikleştirici, yüzey aktif maddesi, antifriz, gıda çözücü
Poli üretan	Köpük, yalıtım malz. Boya
Naylon 66	Kord bezi, çorap, tekstil ür. Fırça, dişli , flanş
Akrilik Polimer	Akrilik elyaf, halı battaniye, perde, kumaş, örgü yünü
Akrilik ester	Kauçuk, yapıştırıcı, boya.
Akrilamid	Yapıştırıcı, boya, tekstil
Acetonitril	Çözücü, vitamin B
Metil metakrilat	Yapı malzemesi. Ekran, yapıştırıcı, boya
Aseton siyonohidrin	Polimerizasyon ürünleri
İzobütanol	Çözücü organik kimyasallar
Dibütilftalat	Plastikleştirici
Aseton	Çözücü , ilaç
İzopropil alkol	Çözücü
Metizobütil keton	Çözücü
Bisfenol A	Polikarbonat ve epoksi reçine
Alkilorür	Detarjan
Gliserin	Alkid reçine, nitro gliserin
Alkil klorür	İlaç tarım kimyasalları
Epiklor hidrin	Epoksi reçine çözücü

Kaynak: DPT: Sekizinci B.Y. K. P. ÖİKR. 2001

Petro-kimya sektörü plastiklerle başlayan yeni malzemelerin kaynağı olmuştur. Bilgi yoğun sektörler olarak beliren kimyasallar ve elektronik sanayi gelişmiş ülkelerin ihtisaslaştığı bir alandır. Buna karşılık emek yoğun ve bilgi gerektirmeyen sektörlerden kaçış vardır. Bunlar ithalat yoluyla sağlanmaktadır. Kalite kontrolü ve akreditasyon ile ürün garanti altına alınmaktadır.

Kimyasallarda, Silisyum dioksit, sodyum hidroksit, alüminyum oksit, demir oksitler, titan oksitler Almanya'dan ithal edilmektedir. Boya ve metalürji katkı maddeleri olarak kullanılmaktadır. Sodyum hidrosülfat detarjan sanayinde kullanılmaktadır. Tetro kloretilen, monohidrik doymuş alkoller, propilen glikol, gliserin, eterler, etilene oksit, akrilik asit, butil

akrilat, fenoller, asiklik amidler, methanal, siyanatlar, kaprolaktam, indol butinik asit gibi hammaddeler ithal edilerek plastik ve boya sanayinin temel girdileri sağlanmaktadır.

Formik asit, fosforik asitler, amino asitler karboksil asit, aspartan, adapic asit, piperin, barbutic asit, asetik asit, nükleik asitler, sulfanomidler, provitaminler, estrogen ve öteki hormonlar, etilen amin, efedrin, laktoz antibiyotikler, penisilin, eritromisin, aşular biyokimya sanayinin hammaddeleridir. Ülkemizde üretimleri yapılmadığı için, Fransa ve Almanya gibi gelişmiş sanayi ülkelerinden ithal edilmektedir.

## **10. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLAR**

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, yarıya yakını birleşme ve satın almalara dayanmaktadır. Bu işlemler, şirketlerin pazarlama ve dağıtımda ölçek ekonomisi kazanmalarını sağlar. Ayrıca, iyi yönetilen şirketlerin kötü yönetilenleri ele geçirmesine yardımcı olur. Bu el değiştirmeler verimsiz olanların elenmesini sağlar. Bu birleşmelerin bir çoğu, diğer Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) için sunumda bulunan şirketler arasında olmaktadır. ÇUŞ için; profesyonel hizmetler, telekomünikasyon ve hava ulaşımı sağlayan şirketler, küresel network ağı oluşturma çabası içinde birleşmelere gitmektedirler. Bu nedenle bu tür sınırlar arasında yapılan “birleşme ve satın almalar”, (M-A), çoğunlukla zengin ülkelerdeki şirketler arasında görülmektedir. Öyle ki, gelişmekte olan ülkelere yoğun ilgi uyanmış dahi olsa, Amerika 1996’da dünyanın en fazla doğrudan yabancı sermaye alan ülkesi olmuştur.

Yabancı ülkelerdeki faaliyetler ve DYSY; sermaye, teknoloji, yetenek, yönetim pratikleri ve ticaret bağlantıları olarak birlikte bir paket oluşturmaktadır. Yabancı ülkelerdeki ÇUŞ üretimi tüm bunların bir bütünüdür. Ana şirketle yabancı ortağı arasındaki mali işlemler; ya hisse ya borçlanma ya da geri ödenmemiş kazançların sonucudur. Yurt dışındaki ÇUŞ yatırımları yabancı ülkedeki gerçek yatırımların boyutlarını gizlemektedir. Sadece ana şirketle yabancı dalı arasında yapılan ÇUŞ yatırımlarının oluşturduğu fonlar esas alınır. Oysa, ÇUŞ yatırımlarının dışında da fonlar sağlanabilir. ÇUŞ’a açılmış fon olanakları çok çeşitlidir. Bir ülkedeki yerli üretimi ya da yatırımları analiz ederken, uluslararası yatırımların boyutlarını bilmek için bu tür sermayenin payının da bilinmesi gereklidir. Ana şirketin aldığı borçlar, şubelerinin ana ülkedeki ticari mali kurumlardan sağladıkları borçlar, ana şirket tarafından veya şubelerin ana ülkelerindeki finans kurumlarından sağladıkları borçlar kapsam dışında kalmaktadır.

ÇUŞ varlıklarının çoğu borç araçlarıyla elde edilir. Varlıklarının en az %30’unun, yabancı şubenin bulunduğu ülkedeki finans kuruluşlarından borçlanarak sağlandığı görülmektedir.

Yabancı Şubelerin geri 6denmeyen yatırımlara tahsis edilen fonlarının payı, varlıkları içinde %15 kadardır. Almanya ve ABD'ye ait ÇUŞ için yabancı 6lkelerdeki Şubelerinin varlıkları (aktifleri), yapılan yatırımlar içinde çok y6ksek oranda pay almaktadır. ABD için yabancı Şubelerin toplam aktiflerinin finansal yapısına bakıldığında, ÇUŞ dışındaki fon kaynaklarının payının varlıkların 6te ikisine kadar ulaştığı g6r6lmektedir.

T6m d6nyada 2002 yılında DYSY alanında genel bir d6Ő6Ő yaşanmıştır. T6rkiye'de bu d6Ő6Őten etkilenmiŐtir. T6rkiye uluslararası yatırımlardaki azalmanın hissedildiği 30 6lke içinde %2,2'lik bir gerileme ile 19. sıradadır. D6nya çapındaki DYSY bakımından 51. sırada yer almaktadır. T6rkiye'ye yapılan DYSY alanında yatırımcı BK Şirketleri otomotiv ve hipermarket sekt6r6nde kendilerine çok sağlam yer edinmiŐlerdir.

1992 –2002 d6neminde T6rkiye'de gerçekleştirilen DYSY yıllık ortalaması 1 milyar dolar altındadır. Şubat 2002 krizinin ardından gelen ciddi boyuttaki ekonomik gerilemeye rağmen (GSMH'nin %9,4'l6k d6Ő6Ő6) yatırımcılar projelerini iptal etmemiŐlerdir. DYSY'nin 2001'deki artıŐın sebebi, bir İtalyan Őirketinin 2000 yılında satın aldığı GSM lisansının ikinci d6nem 6demesini yapmasıdır. 2001 yılında 3,3 milyar dolara çıkan DYSY yeniden bir milyar dolara inmiştir.

T6rkiye'de yapılan DYSY'nin %85'inden fazlasının kaynağı 6nemli gelişmiş 6lkeler (AB, ABD ve Japonya) ve bunun da 6te ikisinin kaynağı AB 6lkeleridir. Kamu kuruluŐlarının 6zelleŐtirilmesi, yabancı sermayeyi 6lkemize y6nlendirememiŐtir.

### ***İkili ilişkiler***

6zelikle 1980 yılından sonra BK yatırımcılarının 6lkemize ilgisi b6y6k 6l6de artmıştır. S6z konusu firmaların toplam 796 milyar dolarlık sermayesinin T6rkiye'deki mevcut yabancı sermaye içindeki payı %8.7'd6r. AB'nin payı ise %69'dur. Son yıllarda b6y6k firmalarının yanı sıra orta 6lekli işletmeler de 6lkemize yatırım yapmaya başlamışlardır. BK yatırımcılar, T6rkiye'de 6zel sekt6r sıralamasında 6ncelikle otomotiv sanayi, ikinci olarak da elektrik-elektronik sanayinde yoėunlaŐmıŐtır. BK 2003 yılı itibarıyla verilen yabancı sermaye izinlerinin 6lkelere g6re dağılımı bakımından ikinci sıradaki yabancı yatırımcı 6lke konumundadır. 2002 sonu itibarıyla, BK yatırımlarının T6rkiye'de izin verilen sermaye içindeki birikimli payı 1.225.5 milyon dolara çıkmıştır.

**TABLO 76: BK'DAN TÜRKİYE'YE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI  
(Milyon Dolar)**

Yıllar	Firma adedi	Mevcut yab. Serm. (Milyar tl)	Toplam YS. İçindeki payı	Toplam sermaye	Yab. Serm. payı %
BK	413	712.994.541	%8,75	1.225.590.725	%58,18
<b>Total</b>	6.584	8.426.126.378	100	15.440.625.633	54,57

Kaynak: HDTM

**TABLO 77: TÜRKİYE'DEKİ BK YATIRIMLARI (Yıllara Göre)(Milyon Dolar)**

	1980-1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Toplam
BK	1.396,86	164,8	122,25	44,43	88,4	98,15	506,53	98,15	506,53
<b>TOPLAM</b>	16.868.79	3.836,69	1.678,21	1.647,44	1.700,57	3.474,93	2.726,14	3.474,93	2.726,14

Kaynak: HDTM

Bu yatırımları daha da teşvik etmek amacıyla hükümetler arasında yabancı yatırımlar sorumluları çeşitli yıllarda ülkemize gelmiştir. BK büyük elçiliği büroları BK'da yatırım yapmayı planlayan Türk firmalarının ilk başvuru yeridir. Deneyimli danışmanlar BK hakkında ekonomi ve yatırımlara ilişkin bütün soruları yanıtlamakta ve doğrudan potansiyel bir BK partnerle temas sağlanmaktadır. BK elçilik internet sayfası sanayi için uygun bir yatırım ülkesi olan BK avantajları hakkında bilgi vermektedir. Hem AB üye ülkelerin piyasasına hem de Orta Doğu ve Doğu Avrupa'daki yeni pazarlara girmek isteyen Türk girişimcilerin yatırımları için oldukça uygun koşullar belirlenmektedir. BK Sanayi ve Ticaret Odaları Birliği'nin Türkiye'de bir temsilcisi bulunmalıdır. Türk-BK Sanayi ve Ticaret Odasına dönüştürülebilir. BK firmaları açısından bakıldığında çeşitli ekonomik sıkıntılar yüksek enflasyon, politik istikrarsızlıklar, hukuki çerçeve gibi zaman zaman endişe yaratan hususlara rağmen, Türk pazarının büyüklüğü kalite ve fiyat karşılaştırmasında ürünlerimizin hâlâ avantajlı bulunması, insan kaynaklarının kalitesi gibi etkenler yatırımcıları çekmeye devam etmektedir.

Ayrıca ülkemizin stratejik konumu çok önemlidir. Bu çerçevede BK firmaları ile Orta Asya Cumhuriyetlerinde ortaklıklara girilmesi yönünde gerek ticaret odaları gerek ekonomi ve ticaret müşavirlikleri tarafından teşvik edilmekte ise de bu ülkelerin bir çoğunun yaşamakta olduğu ödeme güçlükleri ve daha da önemlisi belirsizlikler şimdilik bu ortaklıkların arzu edilebilir şekilde gelişmesini engellemektedir.

Öte yandan BK KOBİ'lerinin Güney Akdeniz ülkelerine yönlendirilmeleri açısından özellikle Ticaret Odası çalışmalar yapmakta ve raporlar düzenlemektedir. Bu çerçevede BK KOBİ'lerinin Türkiye'deki potansiyele göre çok düşük bir düzeyde girişimde buldukları görülmektedir. Oysa Mısır ile birlikte iki büyük şantiye olarak nitelendirilmektedirler. Özellikle Türk el emeğinin niteliği, çalışkanlığı ve ucuzluğunun dışında sanayisinin ulaştığı

düzyey dikkate alındığında önemli bir pazar olarak ele alınmaları gerektiği yönünde görüşler vardır.

BK olan ilgisi devam etmektedir. Bu ilgi ağırlıklı olarak BK'nın güçlü olduğu alanlarda ve Orta Asya pazarına yönelik yatırımlarında ülkemiz firmalarıyla birlikte hareket etmek yönündedir. Ancak BK'nın Türkiye'de ve Orta Asya ülkelerinde Türkiye ile birlikte gerçekleştireceği yatırımlar ülkemiz ürünlerinin kalite ve avantajının tanınmasına vesile olacaktır.

BK ve Türk KOBİ'lerinin bir araya getirilmesi yönünde daha önce edinilen deneyimlerden ve BK firmalarının çalışma yöntemlerinin izlenmesinden, firma karşılaştırmalarının çok uzun süre önceden programlanması; sektörlerin hassasiyetle seçilmesi ve ihracat veya ithalatın çok ortaklı yatırım ve teknoloji transferi alanlarına yönelik olarak görüşmelerin organize edilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Bu itibarla, BK'a yönelik organizasyonların sektörel bazda ve küçük gruplar halinde, örneğin her defasında on firmayla, gerektiğinde birkaç aşamalı olarak her aşamada aynı sektörden farklı firmalarla yapılmasında ve yıllık olarak planlanmasında faydalar vardır. Fuarlara katılım bu açıdan önemlidir.

## **11. SONUÇ VE ÖNERİLER**

BK ve Türkiye arasındaki ilişkiler ticari, mali, teknik ve politik alanlarda oldukça yüksek düzeyde olup, gelecekte de sürdürülebilir bir ivme kazanmıştır. Gerek AB içindeki gelişmeler, gerekse globalleşme sürecinde aktif bir katılım söz konusudur. Bu işbirliği AB üyelik sürecinde önemli bir katkı sağlayacağı gibi aynı zamanda, ileride içinde bulunacağımız pazardan pay almamızda önemli bir rol oynayacaktır. Bu ortak yatırım ve ticaret alanları özellikle elektronik ve taşıt araçları sektörlerinde kendini göstermektedir. Uzun vadeli işbirliği kapsamında kimyasallar sektörünün de önemli ortaklık faaliyetleri için öncelikli bir alan olarak değerlendirilmesinde fayda vardır.

Elektronik sektöründe Türkiye'nin payı çok azdır. Elektronik montaj parçalarında AB ithalat pazarının %35'i gelişmekte olan ülkelere sağlanmaktadır. Geri kalanı, AB içindeki gelişmiş ülkelere gelmektedir. Gelişmiş ülkelere ithal edilenlerin içinde; Malezya, Filipinler ve Çin'in payı %92'dir. Baskılı devre elemanları sektöründe ise aynı şekilde, AB ithal pazarının %27'si gelişmekte olan ülkelere yapılan ithalatla karşılanmaktadır. Bununla birlikte, %79'u Çin, Tunus ve Tayland'dan karşılanmaktadır. Elektronik sektöründe, AB toplam ithalat pazarının %16'sı gelişmekte olan ülkelere sağlanmaktadır. Bununla birlikte, %50'sini Meksika, Tunus ve Çin sağlamaktadır. Türkiye'nin bu pazarlardan hiç pay alamadığı söylenebilir. Bu alanda DYSY



yapılarak otomotiv sektöründe olduğu gibi dış ticaret performansı yakalanması gerekmektedir. Bu dışa açıklık performansı ilkesi; ithalat ve ihracat, yurt içi üretim, dışarı iş verme (“out-sourcing”), yan sanayiler, ürün farklılaştırması, yurt içine ve dışarı DYSY ve reeksport kanallarının başarılı bir bütünlüğünün sağlanması demektir. Otomotiv sektöründe dahi Türkiye'nin önünde alınması gereken hayli mesafeler vardır. Bu alandaki dış ticaret performansı öteki gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırıldığında yetersiz kalmaktadır. Oysa, Türkiye'nin hedefi AB ülkelerinin düzeyi olmalıdır. Bu nedenle örneğin oto lastiklerinde, AB ithalatındaki gelişmekte olan ülkelerin arasında ülkemizin yakaladığı %17'lik pay bile yetersizdir. G. Kore %32 pay almaktadır. Otomotiv “odiu” gereçlerinde, öteki elektronik gereçlerde olduğu gibi Türkiye'nin hiç payı yoktur. AB ithalat pazarında, Türkiye sadece oto fren sistemleri, oto jantları ve aksesuarlarında gelişmekte olan ülkeler arasında başı çekmektedir. Buna karşılık; motor silindirleri, emniyet kemerler, şasi, aks, dişli kutusu, tampon ve oto aydınlatma gereçlerinde çok geridedir. Bu alanlarda da özellikle elektro mekanik parçalarda önemli gelişme potansiyeli vardır. Türkiye'deki KOBİ'lerin bu alanlara çekilmesi, DYSY ile birlikte entegre global pazara sunumda bulunacak şekilde donatılmaları gerekmektedir.

Ortak yatırımların elektro-mekanik sektöründe yaygınlaştırılması; ürün tasarımından, iş akışı kontrolüne ve makine bakım onarımına kadar pek çok konuda iş yeri düzeyinde (on-floor) eğitim programı uygulamasını gerektirmektedir. FDI Ortak yatırımlarda; gerek “suppliar” ana imalatçı ve gerekse “sub-contracter” parça üreticileri için, işçilerin eğitimi kalite kontrolü ve “akreditasyon” yani, niteliklendirilmeleri ön şarttır. AB pazarlarına açılma amacıyla, AB normlarına uyum aşamasındaki ülkemiz için bu uygulamalardan sağlanacak kazançlar büyük olacaktır. İşgücünün işyerinde eğitilmesi; orta ve yüksek öğretim düzeyilerindeki öğrencilerin teorik çerçeve içinde kısıtlanmaması yetiştirilmesi vasıflı eleman gereksiniminde artan talebin karşılanmasına da katkıda bulunacaktır.

Bilgi toplumu çağında yeni bir teknoloji, eğitim-öğretim anlayışı gerektirmektedir. Bu nedenle çağımızda öğretimden sanayi ve finansman aşamalarına dek yeni özgün kurumların geliştirilmesi gerekmiştir. Teknoparklar, Üniversite ve sanayi bütünleşmesinin ortamıdır. Bu alanda BK teknopark modelinin kısa sürede sağladığı başarılar gözler önündedir. Bu merkezlerin ülkemizdeki üniversitelerle işbirliği geliştirilmelidir. Buna paralel olarak teknoparklardaki uygulamalı araştırma-geliştirme (Ar-Ge) vakıfları izlenerek ortak çalışma projeleri geliştirilmelidir. Finansmanda risk sermayesi, tekno borsa ve KOBİ'lere yönelik ikincil borsalar konusunda deneyimlerden yararlanılmalıdır.

## **KAYNAKÇA**

CIA; Country Reports

DİE; Dış Ticaret İstatistikleri

DPT; International Economic Indicators

EUROSTAT; Country Statistics.

HDTM; Foreign Trade Statistics

HTM: Almanya Raporları

The Economist; Country Reports

TUBİTAK; Bilim Raporları

UNIDO ; Country Reports

United Nations; World Investment Reports

World Bank; Global Development Finance